
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

SÜRDÜRÜLEBİLİR YEŞİL REKREASYON DAVRANIŞLARINI ÖLÇMEYE YÖNELİK BİR ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

Ferhat KILIÇARSLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
REKREASYON ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HAZİRAN 2025

Ferhat KILIÇARSLAN tarafından hazırlanan "SÜRDÜRÜLEBİLİR YEŞİL REKREASYON DAVRANIŞLARINI ÖLÇMEYE YÖNELİK BİR ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Rekreasyon Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Tebessüm AYYILDIZ DURHAN

Rekreasyon Ana Bilim Dalı, Üniversite Adı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum. ……..……

Başkan: Prof. Dr. Ziya BAHADIR

Rekreasyon Ana Bilim Dalı, Erciyes Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum. ……..……

Üye: Prof. Dr. Serkan KURTİPEK

Spor Yöneticiliği Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum. ……..……

Tez Savunma Tarihi: 12./06/2025

Jüri üyeleri tarafından YÜKSEK LİSANS tezi olarak uygun görülmüş olan bu tez Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Saniye BİLİCİ

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ferhat KILIÇARSLAN
12/06/2025

SÜRDÜRÜLEBİLİR YEŞİL REKREASYON DAVRANIŞLARINI ÖLÇMEYE YÖNELİK BİR ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

(Yüksek Lisans Tezi)

Ferhat KILIÇARSLAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran 2025

ÖZET

Bu araştırma, bireylerin rekreasyonel faaliyetlere katılımı sırasında sergiledikleri sürdürülebilir davranışları ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Nicel araştırma yöntemleriyle yürütülen çalışmada, mevcut durumu betimlemeye yönelik tarama modeli benimsenmiştir. Araştırmanın evrenini Ankara ilinde düzenli olarak rekreasyonel faaliyetlere katılan bireyler oluşturmuş, örneklem ise gönüllü katılımcı örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik bilgilere dair sorulara, ikinci bölümde ise sürdürülebilir rekreasyon davranışlarını ölçmeye yönelik geliştirilen ölçek maddeleri yer almıştır. Ölçek geliştirme süreci, kapsamlı literatür taramasıyla oluşturulan 54 maddelik bir madde havuzuyla başlatılmış, uzman görüşleri doğrultusunda ölçek 40 maddeye indirilmiştir. Araştırmada veriler pilot uygulama, asıl uygulama ve test-tekrar test uygulamaları kapsamında toplanmıştır. Verilerin analizi için IBM SPSS Statistics 27.0, Microsoft Excel ve JASP 0.19.3 yazılımları kullanılmıştır. Ölçeğin yapısal geçerliliğini sağlamak için Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) analizleri uygulanmıştır. AFA sonucunda 5 faktörlü bir yapı ortaya konmuştur (Davranışsal Tutum, Öznel Normlar, Davranışsal Kontrol, Sorumluluk Duygusu ve Davranışsal Niyet). DFA sonuçlarına göre modelin uyum iyiliği yüksek düzeyde bulunmuştur. Uyum indekslerinden CFI=0.926, TLI=0.916, NNFI=0.916, IFI=0.926 ve RNI=0.926 olarak hesaplanmıştır. RMSEA değeri 0.063, SRMR değeri ise 0.057 olarak saptanmıştır. Elde edilen bulgulara göre ölçüm aracının iyi uyum sergilediği tespit edilmiştir. Ölçeğin güvenilirlik testlerinden Cronbach's Alpha (α=0.948) ve McDonald's Omega (ω=0.941) katsayılarına göre güvenilir olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak elde edilen bulgular doğrultusunda, sürdürülebilir rekreasyon davranışlarını ölçmeye yönelik olarak geliştirilen Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin (SRDÖ) 28 maddelik ve 5 faktörlü yapısının geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bilim Kodu : 130402
Anahtar Kelimeler : Sürdürülebilirlik, Rekreasyon, Davranış, Ölçek Geliştirme
Sayfa Adedi : 113
Danışman : Doç. Dr. Tebessüm AYYILDIZ DURHAN

A SCALE DEVELOPMENT STUDY TO MEASURE SUSTAINABLE GREEN RECREATION BEHAVIORS

(M. Sc. Thesis)

Ferhat KILIÇARSLAN

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF HEALTH SCIENCES

June 2025

ABSTRACT

This study was conducted to develop a valid and reliable scale to measure sustainable behaviors exhibited by individuals during recreational activities. The study was conducted using quantitative research methods, and a survey model was adopted to describe the current situation. The population of the study consisted of individuals who regularly participate in recreational activities in Ankara, and the sample was determined using voluntary participant sampling. The data collection tool consists of two sections. The first section includes questions about demographic information, while the second section includes scale items developed to measure sustainable recreational behavior. The scale development process began with a 54-item item pool created through a comprehensive literature review, and the scale was reduced to 40 items based on expert opinions. The data in the study were collected through pilot, main, and test-retest applications. IBM SPSS Statistics 27.0, Microsoft Excel, and JASP 0.19.3 software were used to analyze the data. Exploratory Factor Analysis (EFA) and Confirmatory Factor Analysis (CFA) were applied to ensure the structural validity of the scale. The EFA results revealed a five-factor structure (Behavioral Attitude, Subjective Norms, Behavioral Control, Sense of Responsibility, and Behavioral Intention). According to the CFA results, the model's goodness of fit was found to be high. The fit indices were calculated as CFI=0.926, TLI=0.916, NNFI=0.916, IFI=0.926, and RNI=0.926. The RMSEA value was determined to be 0.063, and the SRMR value was 0.057. Based on the findings, it was determined that the measurement tool exhibited good fit. The scale was found to be reliable according to Cronbach's Alpha (α=0.948) and McDonald's Omega (ω=0.941) coefficients from the reliability tests. In conclusion, based on the findings, it was concluded that the 28-item, 5-factor structure of the Sustainable Recreation Behavior Scale (SRBS) developed to measure sustainable recreation behaviors is valid and reliable.

Science Code : 130402
Key Words : Sustainability, Recreation, Behavior, Scale Development
Page Number : 113
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Tebessüm AYYILDIZ DURHAN

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında katkı ve desteklerini esirgemeyen tüm kişi ve kurumlara en içten teşekkürlerimi sunarım.

Başta, tez danışmanım Doç. Dr. Tebessüm Ayyıldız Durhan'a sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim. Akademik yolculuğumun başından itibaren yalnızca bir danışman değil, aynı zamanda yol gösterici ve destekleyici bir rehber olmuştur. Sağladığı akademik katkıların yanı sıra, süreç boyunca gösterdiği anlayış, sabır ve manevi destek benim için son derece kıymetlidir.

Tez sürecinde bilgi ve deneyimleriyle katkı sağlayan, akademik gelişimimde önemli bir rol üstlenen Prof. Dr. Serkan Kurtipek'e de teşekkür ederim. Kendisinin akademik yazım konusundaki yönlendirmeleri ve yapıcı geri bildirimleri, çalışmalarımın niteliğini artırmada büyük rol oynamıştır.

Akademik hayatım boyunca desteklerini hissettiğim kurumlara da teşekkür borçluyum. Gazi Üniversitesi'ne ev sahipliği için, İstanbul Aydın Üniversitesi'ne akademik kariyerimin ilk adımlarını atmam için sağladığı fırsatlar nedeniyle ve Erciyes Üniversitesi'ne bana sunduğu sıcak ortam ve destek için teşekkür ederim.

Her koşulda yanımda olan aileme, sevgili annem, babam ve kız kardeşime, verdikleri manevi destek ve sabır için en derin şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca, bu sürecin her aşamasında yanımda olan, katkısını her daim hissettiğim Sena'ma da özel olarak teşekkür etmek isterim. Gösterdiği anlayış, moral ve destek sayesinde bu zorlu süreç daha katlanılır ve anlamlı hale gelmiştir.

Son olarak, bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde maddi katkı sağlayarak akademik çalışmalarıma yoğunlaşmamı mümkün kılan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na (TÜBİTAK) teşekkür ederim. 2210 - Yurt İçi Yüksek Lisans Burs Programı kapsamında verilen destek, bu tez çalışmasının yürütülmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Saygılarımla.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET vi

ABSTRACT vii

TEŞEKKÜR viii

İÇİNDEKİLER ix

ÇİZELGELERİN LİSTESİ xi

ŞEKİLLERİN LİSTESİ xii

SİMGELER VE KISALTMALAR xiii

1. GİRİŞ 1

2. GENEL BİLGİLER 5

2.1. Boş Zaman ve Rekreasyon 5

2.1.1. Rekreasyonun önemi 8

2.1.2. Rekreasyonel faaliyetlere katılım biçimleri 14

2.2. Sürdürülebilirlik Kavramı ve Tarihsel Gelişimi 16

2.2.1. Sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik 20

2.2.2. Sürdürülebilir rekreasyon 23

2.2.3. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve rekreasyon ilişkisi 25

2.2.4. Sürdürülebilir rekreasyonun önemi 28

2.3. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışlarını Anlamak İçin Kuramsal Temeller 32

2.3.1. Norm aktivasyon teorisi (NAT) 34

2.3.2. Planlanmış davranış teorisi (TPB) 35

2.3.3. Sürdürülebilirlik teorisi 37

3. YÖNTEM 39

3.1. Araştırmanın Problemi 39

3.2. Araştırma Modeli 39

Sayfa

3.3. Çalışma Grubu 40
3.4. Verilerin Toplanması 41
3.5. Veri Toplanma Araçları 42
3.5.1. Sürdürülebilir rekreasyon davranışları ölçeği (SRDÖ) 43
3.6. Verilerin Analizi 43
3.7. Kuramsal Temel 44
3.7.1. Norm aktivasyon teorisi (NAT) 45
3.7.2. Planlanmış davranış teorisi (TPB) 45
3.7.3. Sürdürülebilirlik teorisi 46
4. BULGULAR 47
4.1. Uzman Görüşlerinin Değerlendirilmesine Dair Bulgular 47
4.1. Açıklayıcı Faktör Analizine Dair Bulgular 50
4.3. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) Dair Bulgular 55
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER 65
5.1. Tartışma 65
5.2. Sonuçlar 77
5.3. Öneriler 78
KAYNAKLAR 79
EKLER 105
EK 1. Etik Komisyon İzin Formları 106
EK 2. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği 107
ÖZGEÇMİŞ 109

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 3.1. Katılımcıların demografik bilgilerine dair yüzde ve frekans değerleri 41

Çizelge 4.1. Uzman sayısına göre minimum I-CVI değerleri 48

Çizelge 4.2. Uzman görüşleri ile elde edilen Madde Düzeyinde İçerik Geçerlik İndeksi'ne dair bulgular 48

Çizelge 4.3. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett testi sonuçları 50

Çizelge 4.4. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin alt boyutlarının özdeğerleri ve açıkladıkları varyans yüzdeleri 51

Çizelge 4.5. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin alt boyutlarında yer alan maddelerin yük değerleri..... 53

Çizelge 4.6. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) modeline ilişkin uyum indeksleri ve kabul edilebilir sınır değerleri..... 56

Çizelge 4.7. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin diğer uyum indekleri 56

Çizelge 4.8. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışı Ölçeği'nin doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre faktör yük değerleri, açıklanan ve açıklanamayan varyans oranları..... 58

Çizelge 4.9. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin teorik temellere dayalı literatür yapılandırılması 59

Çizelge 4.10. SRDÖ'nün faktörlerinin çıkarılan ortalama varyans (AVE) ve kompozit güvenilirlik (CR) değerine dair bulgular 61

Çizelge 4.11. SRDÖ'nün güvenirlik değerleri ve alt boyutlar arasındaki korelasyon değerlerine dair bulgular 62

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 1.1. Sürdürülebilir kalkınma amaçları 2

Şekil 2.1. Rekreasyonun zaman içerisindeki yeri 7

Şekil 2.2. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi 13

Şekil 3.1. Tipik Ölçek Geliştirme Süreci 40

Şekil 3.2. Sürdürülebilir rekreasyon davranışları açıklamada kullanılan teorilerin hiyerarşik yapısı 44

Şekil 4.1. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin maddeleri için yük değerleri ve alt boyutlar arasındaki korelasyon değerleri 63

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler	**Açıklamalar**
≈	Yaklaşık Eşit
f	Frekans
FY^2	Kareli faktör yükü (açıklanan varyans oranı değeri)
p	Anlamlılık Düzeyi (p-değeri)
sd	Standart Deviation (Standart Sapma)
t	t- Testi İstatistiği
$\bar{x}$	Aritmetik Ortalama
x^2	Bartlett testi varyans homojenliği değeri
α	Cronbach's Alpha
ω	McDonal's Omega

Kısaltmalar	**Açıklamalar**
AC	Davranışların Sonuçlarının Farkında Olma
AFA	Açımlayıcı Faktör Analizi
AR	Sorumluluk Atfı
AVE	Çıkarılan ortalama varyans
CFI	Karşılaştırmalı Uyum İndeksi
CR	Bileşik güvenilirlik
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
I-CVI	Madde Düzeyinde Kapsam Geçerliliği İndeksi
IFI	Artan Uyum İndeksi
IUCN	Uluslararası Doğa Koruma Birliği
KMO	Kaiser-Meyer-Olkin testi
NAT	Norm Activation Theory
NFI	Bentler-Bonett Normed Uyum İndeksi
NNFI	Bentler-Bonett Non-normed Uyum İndeksi

Kısaltmalar	Açıklamalar
QR	Quick Response
RMSEA	Yaklaşık hatanın ortalama karekökü
RNI	Göreceli Merkezsizlik İndeksi
SDGs	Sustainable Development Goals
SKH	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
SRDÖ	Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği
SRMR	Standartlaştırılmış kök ortalama kare artık
TDK	Türk Dil Kurumu
TLI	Tucker-Lewis İndeksi
TPB	Theory of Planned Behaviour
WCS	Dünya Koruma Stratejisi
WSSD	Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi

1. GİRİŞ

Günümüzde küresel ölçekte artan çevresel, sosyal ve ekonomik sorunlar, "sürdürülebilirlik" kavramının önemini istikrarlı biçimde pekiştirmektedir. Kavram, ilk defa 1970'lerin başında, özellikle 1972 yılında The Ecologist tarafından yayımlanan "A Blueprint for Survival" adlı raporla tartışma alanına taşınmış (Kidd, 1992; Basiago, 1995) ve 1987 yılında Brundtland Raporu ile uluslararası ölçekte tanınırlık kazanmıştır (Komiyama ve Takeuchi, 2006). Zaman içerisinde sürdürülebilirlik, bireylerin ve sistemlerin yarar üretmeye devam ederken çevresel ve toplumsal koşullara uyum sağlama ve gelişim gösterme kapasitesini ifade eden bir yaklaşım olarak tanımlanmıştır (Moore ve diğerleri, 2017). Bu yaklaşım, mevcut neslin gereksinimlerinin karşılanması sürecinde gelecek nesillerin kendi gereksinimlerini karşılama yetisinin zedelenmemesi ilkesine dayanmaktadır (Kuhlman ve Farrington, 2010). Bu çerçevede, kaynakların tüketiminde gelecek kuşakların haklarını koruyan, bilinçli ve sorumlu bir kullanım anlayışının benimsenmesi gereği öncelikli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

Başlangıçta yalnızca çevresel boyut üzerinden şekillenen sürdürülebilirlik, zamanla sosyal ve ekonomik alanlara da sirayet ederek bütüncül bir yapı kazanmış; bazı araştırmacılar tarafından insan, mekân ve kalıcılık ekseninde daha derinlemesine bir çerçeveyle betimlenmiştir (Seghezzo, 2009). Bu bağlamda sosyal sürdürülebilirlik, yaşam kalitesi, toplumsal adalet, eşitlik, toplum sağlığı ve bireysel iyi oluş gibi insani unsurların güçlendirilmesini kapsamaktadır (Rogers ve diğerleri, 2012). Nitekim son yıllarda yapılan çeşitli ampirik çalışmalar, sosyal sürdürülebilirliğin, toplum temelli uygulamalar ve yerel katılım düzeyleri ile doğrudan ilişkilendirildiğini göstermektedir.

Sürdürülebilirlik anlayışının, yalnızca makro ölçekli politika ve endüstriyel üretim stratejileri ile sınırlı tutulmayarak, bireylerin gündelik yaşam pratikleri ve boş zaman tercihleriyle bütünleştirilmesi gerekliliği önem arz etmektedir. Bu bütünleşme, özellikle rekreasyon faaliyetlerine sürdürülebilirlik ilkelerinin entegre edilmesi yoluyla hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sürdürülebilir yaşam biçimlerinin yaygınlaşmasına katkıda bulunabilecektir. Söz konusu yaklaşım, mevcut literatürde artan oranda destek görmekte olup, yeşil alan kullanımı, çevre dostu ulaşım tercihi ve düşük karbon ayak izine sahip etkinliklerin bireysel davranışa yansıması gibi örneklerle somutlanmaktadır.

Rekreasyon, bireylerin boş zamanlarında gönüllü olarak katıldıkları; fiziksel (Kaczynski ve Henderson, 2008), psikolojik (Sarol ve diğerleri, 2024) ve sosyal (Litwiller ve diğerleri, 2017) boyutlarıyla iyi oluş hâlini destekleyen faaliyetler bütünüdür (Fisk ve Hatry, 2019). Günlük yaşamın stresinden uzaklaşma imkânı sunan rekreasyonel faaliyetler, bireylerin fiziksel sağlıklarını geliştirmelerine, psikolojik olarak rahatlamalarına ve sosyal etkileşimlerini artırmalarına katkı sağlamaktadır (Aksoy ve diğerleri, 2017). Rekreasyonel etkinliklere katılım, bireylerin yaşam kalitesi ile genel memnuniyet düzeylerinin artmasına neden olmakta; bu durum da bireyleri çeşitli rekreasyon biçimlerine yönlendirmektedir. Ancak bu yönelim, bazı durumlarda rekreasyonel alanların aşırı kullanımı, doğal kaynakların yıpranması ve ekolojik dengenin zarar görmesi gibi olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Bu nedenle, rekreasyonel katılım süreçlerinde sürdürülebilirlik ilkelerinin esas alınması büyük bir önem taşımaktadır.

Rekreasyonel faaliyetlerin sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde ele alınması, yalnızca doğal kaynakların korunması açısından değil, aynı zamanda bireylerin ve toplumların fiziksel, psikolojik ve sosyal iyilik hâlinin güçlendirilmesi bakımından da stratejik bir önem taşımaktadır. Bu kapsamda, rekreasyon alanlarının planlanması, erişilebilirliğin sağlanması, toplumsal eşitlik gözetilerek hizmet sunulması ve bireylerin yaşam kalitesine katkı sağlayacak biçimde programların tasarlanması, sürdürülebilir kalkınma anlayışına doğrudan hizmet eden uygulamalardır. Bu noktada Birleşmiş Milletler tarafından ortaya konulan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, rekreasyonun çok boyutlu yapısıyla nasıl örtüştüğünü ortaya koymak açısından yol gösterici bir çerçeve sunmaktadır.

Şekil 1.1. Sürdürülebilir kalkınma amaçları (kureselamaclar.org, 2025)

Şekil 1.1'de Birleşmiş Milletler'in ortaya koyduğu Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) (Gonçalves ve Machado, 2023) içerisinde, özellikle "İyi Sağlık ve Refah (3. hedef)", "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (5. hedef)", "Eşitsizliklerin Azaltılması (10. hedef)" ve "Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar (11. hedef)" gibi hedefler, sosyal yaşam ve doğrudan insan yaşam kalitesiyle bağlantılıdır. Bu hedefler, bireylerin ve toplumların fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan iyi oluşlarını artırmayı amaçlar ve dolayısıyla rekreasyon alanıyla da doğrudan ilişkilidir.

Sürdürülebilirlik, çok boyutlu ve bütüncül bir yaklaşım olmakla beraber (Suganthi, 2018) farklı ölçeklerdeki farklı sistemler içindeki ve arasındaki ilişkileri dikkate alan bütüncül bir yaklaşım gerektirir (Bastianoni ve diğerleri, 2019). Bu yaklaşımla bireylerin rekreasyon etkinliklerine katılırken gösterdikleri davranışların sürdürülebilir olmasının yanı sıra kullanılan mekanlar, araç-gereçler ve etkinliklerin düzenleniş biçimleri gibi çok sayıda faktörün de sürdürülebilir bir anlayışa uygun olmasının gerektiği söylenebilir. Her ne kadar bütüncül bir yaklaşım ihtiyacı da olsa öncelikli olarak davranışların incelenmesi rekreasyonda sürdürülebilirlik açısından literatüre büyük bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu davranışların tanımlanması, değerlendirilmesi ve ortaya çıkan duruma yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi, sürdürülebilir rekreasyon anlayışının güçlendirilmesinde kritik öneme sahiptir.

Mevcut çalışmada, bireylerin sürdürülebilir rekreasyon davranışlarının anlaşılmasında ve ölçülmesinde güçlü teorik bir altyapı sağlamak amacıyla üç temel teori benimsenmiştir. Bu teorilerden ilki olan Norm Aktivasyon Teorisi (NAT), bireylerin davranışlarını belirleyen kişisel normların ve sorumluluk duygularının önemini vurgulayarak (Steg ve De Groot, 2010) sürdürülebilir davranışların ahlaki yönünü açıklayabilir. İkinci olarak Planlanmış Davranış Teorisi (TPB), bireylerin davranışsal niyetlerini şekillendiren tutumlar, sosyal normlar ve algılanan davranışsal kontrol unsurları aracılığıyla (Sussman ve Gifford, 2018) sürdürülebilir rekreasyona yönelik davranışların öngörülebilirliğini arttırabilir. Son olarak da Sürdürülebilirlik Teorisi ise, davranışların uzun vadede çevresel, ekonomik ve sosyal sistemler üzerindeki etkilerini bütüncül biçimde ele alarak sürdürülebilir bir gelecek için sorumluluk bilincinin önemini ortaya koymaktadır (Waring ve diğerleri, 2015). Bu üç teori, ölçek geliştirme sürecinde temel alınan sürdürülebilir rekreasyon davranışlarının daha kapsamlı ve bilimsel temelli bir anlayışla değerlendirilmesine olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

Türkçe literatürde rekreasyon ve sürdürülebilirlik konularını ele alan çalışmalar nicelik açısından oldukça sınırlıdır. Özellikle rekreasyon sürdürülebilirlik konularında güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı yer almamaktadır. Mevcut araştırma bu boşluğu doldurma fikri ile gerçekleştirilmiştir. Mevcut konuya en yakın Türkçe çalışma olarak Koçak ve arkadaşları (2015) tarafından geliştirilen "Sporda Sürdürülebilirlik Ölçeği" örnek gösterilebilir. Sporda Sürdürülebilirlik Ölçeği yalnızca sürdürülebilirliğin boyutları olan sosyal, ekonomik ve çevresel boyutların yanı sıra katılım, bireysel ve organizasyonel boyutların incelendiği bir ölçüm aracıdır. Mevcut araştırmada geliştirilen ölçüm aracı sürdürülebilirliğin boyutları olan sosyal, ekonomik ve çevresel boyutların incelendiği Sürdürülebilirlik Teorisi'nin yanı sıra katılımcıların bir davranışta neden bulunduğunu açıklamaya çalışan Planlanmış Davranış Teorisi'nin yanı sıra bireylerin davranışlarının başkaları ile ilişkisine odaklanan Norm Aktivasyon Teorisi'nin boyutlarını da ele alan kapsamlı bir ölçüm aracıdır. Bu yönüyle hem Türkçe literatürde hem de yabancı literatürde bir eksiklik olarak karşımıza çıkan rekreasyonel faaliyetlerde sürdürülebilirlik bağlamında davranışların ölçülmesine olanak sağlamaktadır.

Mevcut araştırmada sürdürülebilir rekreasyon davranışlarını ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirilmesini amaçlanmaktadır. Bu çalışma ile bireylerin rekreasyon etkinliklerine katılırken sergiledikleri davranışların ne derece sürdürülebilir olduğunun ortaya konması adına literatürde bir ihtiyacın giderilmesine yardımcı olacaktır. Bu sayede hem bireysel hem de toplumsal ölçekte daha sürdürülebilir rekreasyon uygulamalarına geçişte ihtiyaç duyulan bilgi altyapısı sağlanarak geleceğe yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunulacaktır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Boş Zaman ve Rekreasyon

Günümüzde görev ve sorumlulukların bittiği ve özgür irade ile seçim yapılabilecek zamana sahip olmak bireylerin kendilerini yenilemek, işleri ve görevlerini daha başarılı yerine getirmek için kendilerini hazırlamak yani rutine devam etmek için oldukça kritik olarak kabul edilir. Dolayısıyla bu ihtiyacı karşılamada önemi büyük olan özgür zamanlar hem bir rutinden kaçış (Sang, 2018) hem de rutine hazırlık olarak kabul edilebilir. Bu rutine hazırlık hem işe/okula vs. hazırlık olarak kabul edilebilir hem de bireylerin alışık olduğu rekreasyonel etkinliklere katılımları olabileceği söylenebilir (Bailey ve Fernando, 2012). Bahsi geçen bu özgür irade ile seçimlerin yapılabileceği zamana boş zamanlar adı verilmektedir. Boş zaman geleneksel olarak zorunluluk, görev ve sorumluluktan uzak, özgür irade, seçim ve kendi kaderini tayin etmeyi içeren bir özgürlük alanı olarak tanımlanmaktadır (Allon, 2012).

Boş zaman, modern toplumun önemli bir olgusu ve post modern toplumun ortak bir ihtiyacıdır (Dattilo ve Frías, 2020). Bu ihtiyacı karşılamada rekreasyon katılımın rolü büyüktür. Bu doğrultuda rekreasyonun boş zaman içerisinde yer alan rutinden uzaklaştıran bir süreç olduğundan bahsedilebilir. Rekreasyonun bu bağlamda boş zaman deneyimlerinin bir uzantısı olarak nasıl şekillendiğini anlamak için öncelikle boş zamanın içsel yapısına odaklanmak gerekir.

Boş zaman bir deneyimler bütünüdür. Boş zaman deneyimleri, en karmaşık anlayış olan doyuma ulaşmanın ardından baskıdan kaçma, seçim yapma ve zaman geçirmenin geldiği bir deneyimler sürekliliği olarak görülebilir (Watkins ve Bond, 2007). Dumazedier (1962)'e göre bu deneyimler üç yolla yapılabilir. Bireyin çalışmayla geçen zaman sonrası fiziksel ve zihinsel olarak yeniden enerji kazanmasını içeren "dinlenme" yoluyla, bireyin zevk alarak zaman geçirmesi, günlük yaşamın baskılarından uzaklaşmasını içeren "eğlenme" yoluyla ve kişisel yeteneklerin, bilgilerin ve sosyal becerilerin geliştirilmesini içeren "gelişme" yoluyla.

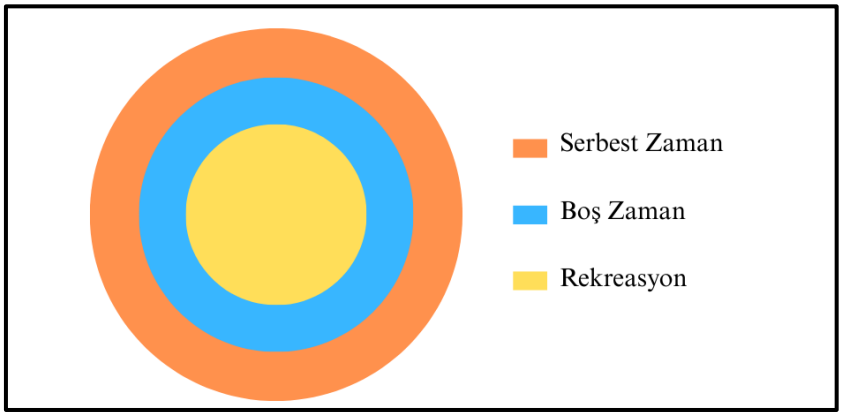
Dumazedier'in (1962) boş zaman için belirttiği üç işlevin eğlenme işlevi, insanları rekreasyona yönelten boyutudur. Rekreasyon, araştırmacılar tarafından birbirinden farklı biçimlerde tanımlanan çok özellikli bir kavramdır. Kavramın temelinde bireylerin boş

zamanlarında kendi istekleri ve tercihleri doğrultusunda katıldıkları, gönüllülüğe dayalı faaliyetler yer almaktadır (Parnabas ve diğerleri, 2016). Bu faaliyetlerin amacı, kişiye fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal açılardan yenilenme, rahatlama ve iyi oluş hâli sağlamaktır (Edginton ve diğerleri, 2004; Torkildsen, 2005; Karaküçük, 2008). Buna göre rekreasyonun bireylerin boş zamanlarında eğlence, zevk, haz aradığı ve günlük yaşamın olumsuzluklarından uzaklaşmak için katılım sağladıkları etkinlikler şeklinde tanımlanabilir.

Bireylerin rekreatif faaliyetlere katılım sağlayabilmeleri için bu faaliyetlere ayırabilecekleri serbest bir zaman dilimine sahip olmaları gereklidir. Çalışan bireyler, öğrenciler, ev hanımları gibi farklı sosyal rollere sahip kişilerin iş, okul veya evle ilgili günlük sorumluluklarının dışında kalan zaman dilimi, literatürde "çalışma/iş dışı zaman" olarak adlandırılmaktadır (İyem, 2011). Serbest zamanlar bireyin tamamen özgür ve bağımsız olduğu, çalışma haricindeki görev ve sorumluluklara odaklandığı zamandır. Bu zaman dilimi yaşamı idame etmek gibi diğer zorunlulukları da içeren bir zaman dilimidir. Öte yandan serbest zamanın içerisinde yer alan boş zamanlar ise literatüre göre bireyin kendi özgür iradesiyle şekillendirdiği, amaçlı, anlamlı ve gönüllü etkinliklerle doldurabileceği zaman dilimleri olarak adlandırılır (Aytaç, 2005; Sabbağ ve Aksoy, 2011) ve rekreasyonun da bu boş zamanlar içerisinde gerçekleştiği ifade edilmektedir (Akyüz ve Türkmen, 2016).

Literatürde, çalışma dışı zamanların, serbest zamanlar içerisinde bireylerin temel ihtiyaçlarını ve sosyal sorumluluklarını yerine getirdikleri süreleri kapsadığı, buna karşın bireyin hiçbir zorunluluğu olmaksızın özgürce yönlendirdiği zaman diliminin "boş zaman" olarak tanımlandığı yönünde sonuçlardan bahsedilmişti. Buna karşın serbest zaman ve boş zaman arasındaki bu ayrımın olmadığını, çalışma dışı zamanların serbest zaman olarak kabul gördüğü ve rekreasyonun da serbest zamanlar içerisinde yer aldığını belirten görüşlere de rastlamak mümkündür (Kelly ve Kelly, 1994; Hodaň ve Roberson, 2010). Karaküçük (2008), serbest zamanı yönsüzlük içeren, açık uçlu bir potansiyel alan olarak tanımlarken, boş zamanı ise bireyin kendi istekleri doğrultusunda anlamlandırabileceği ve yönlendirebileceği bir özgürlük alanı olarak açıklamaktadır. Bu tanımlamaya göre boş zaman, serbest zamanın içerisinde yer alan ve rekreasyonel faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği özel bir zaman parçası olarak öne çıkmaktadır. Buna ek olarak TDK tarafından yapılan rekreasyon tanımı mevcut görüş destekler niteliktedir. Dolayısıyla rekreasyon, çalışma dışı zaman içerisinde yer alan serbest zamanın, özgür irade ile yapılandırılmış boş zaman kesitinde gerçekleşen bir olgudur. Bu doğrultuda mevcut

araştırmada da rekreatif katılımın, bireyin boş zamanları içerisinde ortaya çıktığı kabul edilmekte ve kavramsal çerçeve bu anlayış doğrultusunda şekillendirilmektedir.

Şekil 2.1. Rekreasyonun zaman içerisindeki yeri

Şekil 2.1'de rekreasyonun zaman içerisindeki temsili yerine yer verilmiştir. Yukarıdaki açıklamalar ışığında en dıştan en içe şekilde serbest zaman, boş zaman ve rekreasyonun birbiri içine girmiş halkalar olduğu söylenebilir.

Rekreasyon faaliyetlerine katılım için gerekli koşulların başında bireylerin yeterli boş zamana sahip olmaları gelmektedir (Qiao, 2013). Günümüzde, iş, eğitim ve aile yaşamındaki sorumlulukların yoğunlaşması nedeniyle insanların boş zamanları giderek sınırlanmakta ve bu durum rekreasyonun gerçekleşebilirliğini doğrudan etkilemektedir (Aksoy ve Aslan, 2019). Sınırlı zaman, bireyleri gerekli tesisler ve imkanlar dahi olsa da rekreasyonel faaliyetlere hem aktif hem de pasif olarak sınırlı katılıma yönlendirir (Rettinger ve Mróz, 2016). Bu sınırlılık gün içinde elde edilen olumsuz duyguların bireylerde birikmesi ile mutsuz bir yaşamın önünü açabilir.

Rekreasyon yoluyla kaybedilen bireylerde biriken olumsuz duygulardan uzaklaşılabilir. Gulam'a (2016) göre rekreasyon, bireyin boş zamanlarında ve işte olmadığı saatlerde gerçekleştirdiği faaliyetler ile ilişkilidir. Rekreasyon çalışma/iş dışı saatler ile olan etkinlikler ile ilişkilendirilmesinden dolayı genellikle boş zaman etkinlikleri olarak adlandırılır. Rekreasyonel faaliyetlere katılımda zamanın varlığı ve yönetilebilirliği en temel şarttır. Ancak zaman tek başına yeterli olmayıp, bireylerin boş zamanlarını rekreatif faaliyetlerle doldurabilecekleri uygun mekânlara, faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği

güvenli, sağlıklı ve erişilebilir ortamlara ve gerekli maddi-manevi kaynaklara sahip olmaları da önem taşımaktadır.

Rekreasyonel katılımın önündeki engeller, bireysel koşullara, çevresel faktörlere ve özel ihtiyaçlara bağlı olarak büyük ölçüde değişebilir. Bu engeller, engelliler, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı gruplar ve yaşlı yetişkinler de dahil olmak üzere farklı popülasyonları etkileyebilir. Bireyler genellikle fiziksel ve inşa edilmiş ortamlarda, erişilemeyen tesisler ve uyarlanabilir ekipman eksikliği gibi zorluklarla karşılaşırlar (Menzies ve diğerleri, 2020; Koyuncu ve diğerleri, 2024). Önemli bir diğer engel, mevcut rekreasyon fırsatları hakkında farkındalık eksikliğidir (Kara ve Yorumazlar, 2022). Bunun yanı sıra olumsuz tutumlar ve yetersiz sosyal destek katılımı engelleyebilir (Law ve diğerleri, 2007). Maliyet, özellikle sosyoekonomik açıdan dezavantajlı gruplar için kalıcı bir engeldir. Rekreasyonel faaliyetlere katılmanın maliyeti, bu fırsatlara erişimi sınırlayarak engelleyici olabilir (Smith ve diğerleri, 2016). Ayrıca zamanın yetersiz olduğu düşünen birçok birey de vardır (Hakverdi, 2024). Bu durumu zaman yönetiminin yapılamamasından da kaynaklanmaktadır.

Rekreasyonun gerçekleşebilmesi ve bireylerin bu faaliyetlere düzenli katılım gösterebilmesi için bahsi geçen koşulların sağlanması önemlidir. Bu bağlamda rekreasyonun erişilebilirliğini artırmak, bireylerin ve toplumların fiziksel sağlıklarını geliştirme, ruh sağlığı ve iyi oluş düzeylerini artırma, sosyal ilişkilerini güçlendirme gibi önemli faydalar sağlayabileceği söylenebilir. Rekreasyonun erişilebilirliğinin artırılması, onun toplum içerisindeki önemini ve sağladığı faydaları ortaya koyması açısından kritik öneme sahiptir.

2.1.1. Rekreasyonun önemi

Rekreasyon, bireylerin yaşamlarında genellikle fiziksel, zihinsel ve sosyal açıdan rahatlama, stres atma, eğlenme ve kendini keşfetme gibi önemli ihtiyaçları karşılayan bir süreçtir. Rekreasyon için bu özellikleri ile yaşam kalitesi geliştiren ve arttıran bir rol oyuncusu olduğu söylenebilir (Sato ve diğerleri, 2014). Günlük yaşamın zorlukları ve sorumlulukları, bireylerin rekreasyona yönelmesinin başlıca nedenleri arasında yer alır (Mistry ve diğerleri, 2017). Dolayısıyla rekreasyona duyulan bir ihtiyaç olduğundan söz edilebilir. Bu ihtiyaçlar, bireylerin sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri ve yaşam kalitelerini artırabilmeleri için kritik rol oynar.

Yaşam kalitesinin arttırılmasında, insan varlığının çeşitli boyutlarında çok çeşitli faydalar sunan rekreasyonel katılım önemli bir rol oynamaktadır. Psikolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel refah için önemlidir. Rekreasyon, gerginlik ve yorgunluğun giderilmesine, enerjinin geri kazanılmasına ve neşe ve esenlik duygusunun teşvik edilmesine yardımcı olur (Gulam, 2016). Benlik kavramının gelişmesine ve zihinsel yenilenmeye katkıda bulunur (Bright, 2000). Rekreasyonun anlamı ve uygulaması kültürler arasında farklılık gösterebilir (Mgonja, 2020). Batılı ülkelerde bireyselcilik ön planda (Santos ve diğerleri, 2017) iken Türkiye gibi toplumlarda halen ailenin önemi daha yüksek olmakla beraber bu durum rekreasyonel katılımı da toplu biçimde ve grup halinde olmaya yönlendirir (Akgül ve diğerleri, 2025). Bireysel ve grup biçimde rekreasyona katılım ile farklı çıktılar elde edilebilir.

Rekreasyonun önemi farklı gruplar için farklı biçimlerde kendini gösterebilir. Engelli bireyler için rekreasyon, fiziksel ve duygusal iyileşme sağlarken, yaşlılar için sosyal etkileşim, gençler ve çocuklar için ise kişisel gelişim fırsatları sunar. Çalışan bireyler için, iş ve özel hayat arasında denge kurarak rahatlama sağlayan bir alan yaratırken, işsizler için ise sosyal bağları güçlendirme ve zihinsel rahatlama fırsatı sunar. Bu bahsedilen olumlu çıktılar tüm gruplar için de geçerli olabileceği söylenebilir.

Engelli bireyler için çok sayıda fiziksel, zihinsel ve sosyal fayda sağlayan rekreasyon önemli bir anlam ve öneme sahiptir. Sadece bir keyif aracı değil, aynı zamanda sağlığı, yaşam kalitesini ve sosyal içermeyi teşvik eden temel bir haktır. Engelli bireyler için rekreasyonel faaliyetlere katılım, hareketliliği, dengeyi ve dayanıklılığı artırarak fiziksel sağlığı iyileştirir. Ayrıca stresi azaltarak, özsaygıyı ve benlik kavramını geliştirerek ruh sağlığına da katkıda bulunur (Hassett ve diğerleri, 2023). Rekreasyon, sosyal etkileşim için fırsatlar sağlayarak engelli bireylerin sosyal ilişkiler kurmasına ve gelişmesine yardımcı olur. Sosyal içerme için çok önemli olan aidiyet ve topluluk duygusunu teşvik eder (Labbé ve diğerleri, 2019). Rekreasyon faaliyetlerine katılmak, bireylerin ilgi alanlarını keşfetmelerine, yeni beceriler geliştirmelerine ve özerklik kazanmalarına olanak tanır. Bu, özellikle engelli bireyler için güçlendirici olabilir ve onlara bir amaç ve kimlik duygusu sunabilir (Specht ve diğerleri, 2002; Orr ve diğerleri, 2020). Bu faydalara rağmen, engelli bireyler genellikle erişilebilir tesis ve programların eksikliği gibi katılım engelleriyle karşılaşmaktadır. Bu engellerin politika değişiklikleri ve toplum desteği yoluyla ele alınması, katılımı artırmak için çok önemlidir (Carbone ve diğerleri, 2021).

Çocuklar ve gençler için rekreasyon, gelişimleri, refahları ve sosyal entegrasyonları için çok önemlidir. Eğlence, tatmin ve kişisel gelişim, yaratıcılık ve sosyal etkileşim için fırsatlar sağlayan faaliyetleri kapsar. Rekreasyon ister aktif spor ister pasif boş zaman etkinlikleri yoluyla olsun, genellikle getirdiği zevk ve keyifle tanımlanır (Powrie, 2019). Bu keyif alma durumu özellikle çocukluk ve gençlik döneminde özellikle oyun yoluyla kendini oldukça sık gösterir. Rekreasyonel faaliyetlere katılmak fiziksel sağlığın iyileştirilmesi, obezitenin azaltılması, depresyon ve stres seviyelerinin düşürülmesi ile bağlantılıdır. Ayrıca, hastalıkların önlenmesi ve sağlığın korunması için gerekli olan daha aktif bir yaşam tarzını teşvik eder (Evans ve Horton, 2016; Popescu, 2020). Rekreasyon sosyal becerileri, toplumsal katılımı ve kişisel gelişimi teşvik eder. Özellikle gençler arasında yaratıcılık, beceri ustalığı ve özgüven için fırsatlar sağlar (Kuentzel, 2000). Rekreasyonel faaliyetler, çocukların ve gençlerin psiko-sosyal gelişimi için hayati önem taşımakta, daha iyi bir yaşam kalitesi ve toplumsal katılım elde etmelerine yardımcı olmaktadır (Moncada ve diğerleri, 2023). Rekreasyonel faaliyetlere katılım yabancıları arkadaşa dönüştürerek uyum ve sosyalleşmeyi teşvik edebilir (Mistry ve diğerleri, 2017). Bu özellikleri ile rekreasyon gençlerde ve çocuklarda karakter gelişimine katkıda bulunduğu ve fiziksel ve zihinsel açıdan gelişime yardımcı olduğu söylenebilir.

Rekreasyon, yaşlı yetişkinler için önemli bir anlam ve öneme sahiptir. Genel refahlarına ve yaşam kalitelerine katkıda bulunur. Sağlıklı yaşlanma için çok önemli olan eğlence, sosyal etkileşim ve bilişsel katılım sağlayan faaliyetleri kapsar. Rekreasyon, yaşlı yetişkinlerin can sıkıntısından kaçınmalarına ve sağlıklı yaşlanmanın temel bileşenleri olan aktif bir zihin ve vücuda sahip olmalarına yardımcı olur (An ve diğerleri, 2022). Boş zaman faaliyetlerine katılmak anlamlı sosyal bağlantıları ve bir amaç duygusunu teşvik ederek yaşam memnuniyetini ve iyimserliği artırır (Ryu ve Heo, 2018). Boş zaman etkinlikleri bilişsel işlevlerin, fiziksel sağlığın ve zihinsel esenliğin korunmasıyla bağlantılıdır ve sağlıklı yaşlanmaya katkıda bulunur (Sala ve diğerleri, 2018; Stephen ve diğerleri, 2022). Michèle ve arkadaşları (2019)'na göre, yaşlıların sosyal, gönüllü ve fiziksel faaliyetler gibi çeşitli boş zaman faaliyetlerine katılım, sağlık algısının iyileşmesi, yaşam memnuniyeti ve depresif belirtilerin azalması ile ilişkilidir. Evrensel ve kültürel farklılıklar yaşlıların boş zaman sürelerini kullanma biçimlerini de etkilemektedir. Batılı ülkelerde yaşlı yetişkinler genellikle kulüplere katılmak, gönüllülük yapmak ve toplumsal etkinliklere katılmak gibi sosyal faaliyetlere ağırlık vermektedir (Gagliardi ve diğerleri, 2007; Michèle ve diğerleri, 2019; Bone ve diğerleri, 2022). Türkiye'de ise ağırlıklı olarak pasif etkinlikler ile sosyalleştikleri

(Yılmaz ve diğerleri, 2023), aileleri ile zaman geçirme eğiliminde oldukları (Olson, 1995) ve ev ile bahçe işleriyle (Whiting ve diğerleri, 2021) uğraştıkları söylenebilir. Bu durum rekreasyonun kişisel tercihler ve özellikle kültürel farklılıklar ile değişim gösterdiğini ortaya koymaktadır (Wora ve diğerleri, 2025). Buna göre rekreasyonun yaşlıların emeklilik sonrasında kendilerini boşlukta hissetmelerini önlemede ve sağlıklı yaşlanma ile yaşlılık dönemleri anlamlı işler ile doldurabilme açısından önemli olduğu söylenebilir.

Çalışan bireyler için stres ve yorgunluktan kurtulmayı sağlayan rekreasyon genel refahı artıran hayati bir yaşam bileşenidir. Rekreasyonel faaliyetlere katılım, daha yüksek algılanan yaşam kalitesi ve iş memnuniyeti ile bağlantılıdır (Sariyildiz ve diğerleri, 2022). Spor ve diğer rekreasyonel faaliyetlere katılmak hem içsel hem de dışsal iş tatminini önemli ölçüde artırarak daha tatmin edici bir iş deneyimine yol açabilir (Aksoy ve diğerleri, 2017). Rekreasyon, gerginliği ve yorgunluğu gidererek ve enerjiyi geri kazandırarak işe gerekli bir mola sağlar. Bu, zihinsel ve fiziksel sağlığın korunması, tükenmişliğin önlenmesi ve sürdürülebilir üretkenliğin sağlanması için çok önemlidir (Gulam, 2016). Boş zaman faaliyetlerini iş yerine entegre etmek, çalışanlar arasında kişisel ifadeyi, örgütsel bağlılığı, işe bağlılığı ve esnekliği artırabilir. Bu entegrasyon, daha kararlı ve bağlı bir işgücüne yol açabilir (Duerden ve diğerleri, 2018). Genel olarak rekreasyon, iş memnuniyetini, sağlığı ve sosyal bağlantıları geliştirerek çalışan bireylerin yaşam kalitesini artırmada çok önemli bir rol oynadığından bahsedilebilir. İşle ilgili stresten önemli ölçüde kurtulmayı sağlar ve dengeli ve tatmin edici bir yaşama katkıda bulunur. Bu durum rekreasyonun hem işten uzaklaşma hem de işe tekrar hazırlanma açısından önemli faydaları olduğu söylenebilir.

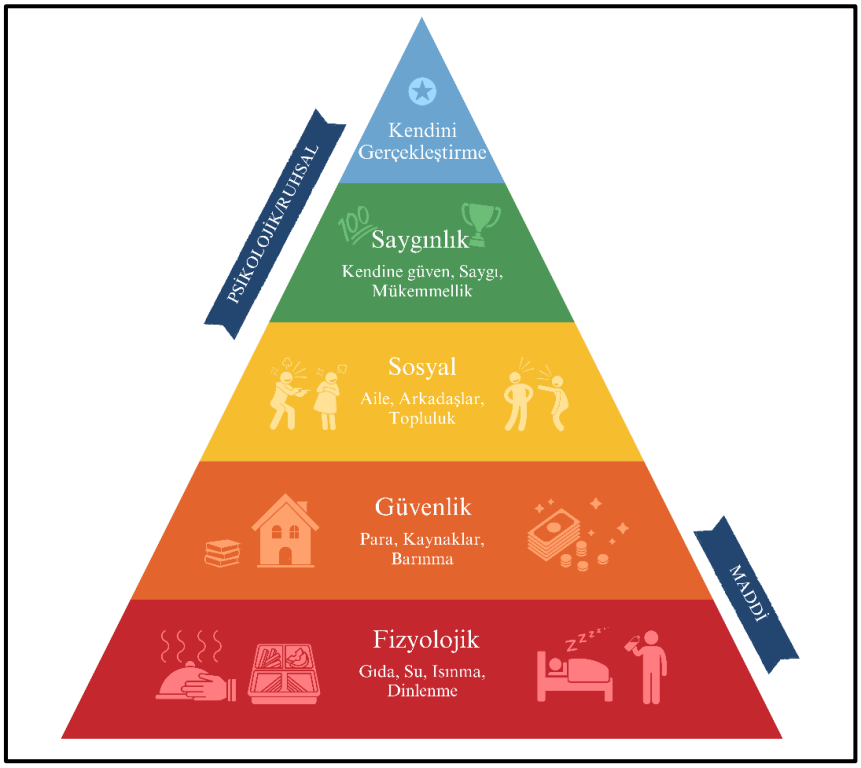
İşşsiz bireyler açısından ise, zihinsel sağlık faydaları, ait olma hissi ve stresle başa çıkma aracı olan rekreasyon bu bireylerin yaşamlarında önemli bir rol oynamaktadır. Sadece işin yerine geçmez, işsizlik döneminde refahın temel bir bileşeni olabilir. İşsiz bireyler için boş zaman faaliyetlerinin kalitesi, sıklığından daha önemlidir. Anlamlı katılım, mental açıdan daha fazla katkı sağlayabilir (Waters ve Moore, 2002). Anlamlı boş zaman faaliyetlerine katılmak, işsiz bireyler arasında gizli yoksunluk duygularını ve depresif belirtileri azaltabilir. Bu faaliyetler ruh halini ve öz saygıyı iyileştirmeye yardımcı olarak işsizlik döneminde yapıcı bir başa çıkma mekanizması sunar (Waters ve Moore, 2002; Kerr ve diğerleri, 2012). Bunun aksine Scanlan ve arkadaşları (2011)'na göre, işsiz bireyler genellikle daha aktif veya yapılandırılmış faaliyetlerle aynı faydaları sağlamayabilecek pasif katılımlı boş zaman faaliyetlerinde bulunurlar. Goodman ve arkadaşları (2016)'na göre, işsiz bireyler, çalışan

meslektaşlarına kıyasla daha fazla yalnız boş zaman faaliyetlerine katılma eğilimindedir. Ayrıca işsiz bireyler daha az sorumluluk hasebiyle boş zamanlarını algılamakta zorluk çekebilir. Bu nedenle Pettifer (1993)'e göre, gün içinde birçok kısa süreli rekreasyonel faaliyetlere katılma eğiliminde oldukları söylenebilir. Bu doğrultuda rekreasyonun günlük stresten uzaklaştırma ve aktif olmaya devam etmeyi teşvik etme özellikleri işsiz bireyler için büyük önem teşkil etmektedir.

Rekreasyon terapatik özellikleri ile kaybedilen sağlığın yeniden kazanılmasına, aktif rekreasyonel katılım yoluyla da mevcut sağlığın korunmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunur. Rekreasyon, rehabilitasyona yardımcı olmak, sağlık sonuçlarını iyileştirmek ve iyileşme süreçlerinin etkinliğini artırmak için terapatik ortamlarda kullanılır (Париш, 2021). Terapatik rekreasyonun iki yönü bulunmaktadır. İlki koruyucu sağlık hizmetleri, ikincisi ise iyileştirme ve rehabilitasyon hizmetleri (Tütüncü, 2012). Terapatik rekreasyonun koruyucu yönü, hasta, ileri yaş ve engelli gruplarla beraber, ceza ve tutuk evlerinde yatan veya buralardan tahliye olmuş bireylerin toplumla entegrasyonu ve uyumu için, genç ve yetişkin suçlular, madde bağımlılığı olan bireyler ve uyuşturucu ve suç işlemeye yatkın risk grupları için önleyici amaçlarla uygulanır (Karaküçük, 2012). İyileştirme ve rehabilitasyon anlamında rekreasyon ise anlamlı boş zaman deneyimleri yoluyla bireylerin yaşam kalitelerini artırmalarına ve optimal sağlıklarına ulaşmalarına odaklanır (Botner, 2014). Terapatik rekreasyonun, özellikle de doğa temelli faaliyetlerin, duygulanım, biliş ve refahı artırarak ruh sağlığını iyileştirdiği, anksiyete ve depresyon semptomlarını azalttığı gösterilmiştir (Lackey ve diğerleri, 2019). Bu faaliyetler, sosyal katılımı ve anlamlı bağlantıları teşvik eden psikolojik olarak güvenli bir ortam sağlar (Picton ve diğerleri, 2020).

Felsefi bir bakış açısıyla, insanların yaşamlarında her zaman bir önem sıralaması yapma eğiliminde oldukları söylenebilir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde de olduğu gibi, bireyler önce hayatta kalma, güvenlik ve temel gereksinimlerini karşıladıktan sonra daha yüksek düzeydeki ihtiyaçlarını hedefler. Bu süreç, yaşamda daha derin anlamlar aramaya, kişisel gelişime ve daha kaliteli bir yaşam sürmeye yönlendirir (Koltko-Rivera, 2006). Maslow'un teorisine göre, insanlar ilk olarak fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanırken, bu temel ihtiyaçlar karşılandığında daha üst düzeydeki ihtiyaçları, örneğin aidiyet, saygı ve kendini gerçekleştirme gibi hedeflere yönelirler (Gitman ve diğerleri, 2020). Bu noktada, rekreasyon ve boş zaman aktiviteleri, bireylerin kendini gerçekleştirme, sosyal bağlar kurma ve yaşamın tadını çıkarma noktasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu

durum rekreasyonu özellikle Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki üçüncü basamak ve üzerinde karşımıza çıkarmaktadır. Şekil 2.2'de psikolojik/ruhsal olarak belirtilen sosyal, saygınlık ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçları rekreasyon aracılığı ile karşılanabilir. Rekreasyonel alanlar hem bireysel açıdan hem de toplumsal açıdan sosyalleşme olanakları sunan alanlardır. Bu yolla sosyal etkileşimleri teşvik eder ve topluluk bağlarının kurulmasına yardımcı olarak sevgi ve aidiyet ihtiyacını karşılar (Li ve diğerleri, 2025). Rekreasyon faaliyetlerine katılmak, özellikle de bu faaliyetler yerel kimliği teşvik eden estetik açıdan hoş ortamlarda gerçekleştirildiğinde, kendine güven ve saygıyı artırabilir (Zhao ve diğerleri, 2024). Rekreasyon aynı zamanda kişisel gelişim ve kendini keşfetme için bir platform görevi görebilir ve kendini gerçekleştirmenin temel bileşenleri olan öğrenme ve yaratıcılık için fırsatlar sunabilir (Li ve diğerleri, 2025).

Şekil 2.2. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi (1943)

Rekreasyon yukarıda sayılan önem ve özelliklerinin yanı sıra istihdam yaratılmasına yol açarak toplumun refahına katkıda bulunabilir (Ana-Maria, 2015). Rekreasyon, istihdam yaratılmasını ve altyapı gelişimini teşvik eder. Girişimcilik faaliyetlerini teşvik eden sosyo-kültürel bir ortam yaratır ve daha fazla istihdam olanağı sağlar. Rekreasyonel faaliyetler, ziyaretçi harcamalarını artırarak ve iş fırsatları yaratarak ekonomik kalkınmaya katkıda bulunur. Bu durum, doğa yürüyüşü ve bisiklete binme gibi faaliyetlerin yerel ekonomileri

canlandırdığı doğa temelli turizmde açıkça görülmektedir (Lukoseviciute ve diğerleri, 2022; Alessandro ve diğerleri, 2023). Ormanlar ve patikalar gibi doğal alanlardaki rekreasyonel faaliyetler, ziyaretçi çekerek ve turizmle ilgili hizmetler yoluyla gelir yaratarak yerel ekonomileri destekler (Tavárez ve Barriga, 2023). Yine turizm bölgelerinde yarı zamanlı iş imkanları yaratarak istihdam alanı yaratır (Parsons, 1987). Buna ek olarak girişimcilik çabalarını da destekleyen bir sektör ortamı yaratabileceğinden bahsedilebilir. Ayrıca rekreasyonel aktivitelere aktif katılım ile elde edilecek daha sağlıklı yaşamlar sağlık sektörüne harcanana maddi yükten ve zamandan bireyleri de kurtarabilir (Keane ve diğerleri, 2019) ve bunun yanı sıra bireylerde ve altyapı gelişimini teşvik edebileceği için ekonomik açıdan ülkelerin kazanmalarına yardımcı olabilir (Bright, 2000; Musostov ve diğerleri, 2023).

2.1.2. Rekreasyonel faaliyetlere katılım biçimleri

Rekreasyon, bir tazelenme ve yenilenme aracı olarak algılanmakta ve çalışmanın bir ödülü olarak hizmet etmektedir. Genellikle olumlu deneyimlerle ilişkilendirilir ve refah için gereklidir (Siegenthaler ve Vaughan, 1998). Rekreasyonel faaliyetler, bireylerin boş zamanlarını değerlendirme biçimlerini yansıtan zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Bu faaliyetlerin gruplandırılması çoğu zaman bireylerin etkinliğe katılım amacı, kişisel beklentileri ve yönelimleri üzerinden şekillense de (Karaküçük, 2008) araştırmacılar farklı değişkenlere bağlı olarak birbirinden farklı yönlerine temas ederek sistematik sınıflandırmalar da yapmışlardır. Rekreasyon etkinlik alanları serbest zaman şekline, süresine, katılımın tarzına, iklim, ekonomik, coğrafi durumlar ile toplum kültürüne göre farklılıklar ya da çeşitlilikler gösterebilmektedir (Zorba ve Yermakhanov, 2022). Bu kapsamda rekreasyonel faaliyetler hem amaçlarına göre hem de çeşitli sosyo-demografik, mekânsal ve zamansal kriterlere göre ayrı başlıklar altında değerlendirilmektedir.

Rekreasyon genellikle rahatlama ve sağlık faydaları için gerçekleştirilir. Faaliyetler tipik olarak spontane gelişir, katılımcılar tarafından yönetilir ve fiziksel efor gerektirir (Torrance, 2021). Rekreasyon, rahatlama (Gulam, 2016), sağlık ve refah (Litwiller ve diğerleri, 2017), eğlence (Torrance, 2021) ve sosyalleşme (Svatenkova ve Svatenkov, 2024) gibi bir katılım amaçlarına göre sınıflandırılır. Bu amaçlar genellikle rekreasyon faaliyetlerinin doğasını ve yapısını belirler.

Katılım amacı temelinde yapılan sınıflandırmalarda, rekreasyonel etkinlikler fiziksel ve zihinsel dinlenme (Sampath ve diğerleri, 2020), kültürel gelişim (Golikova, 2021), toplumsal etkileşim (Komyathy, 2023), sportif (Romero-Barquero, 2020), turistik ve sanatsal doyum (Dolynska ve Shorobura, 2024) gibi hedeflere yönelik olarak çeşitlenmektedir. Dinlenme temelli faaliyetler daha çok stresin azaltılması ve bedensel rahatlama amacıyla gerçekleştirilirken (Sampath ve diğerleri, 2020), kültürel ve sanatsal etkinlikler bireyin estetik yönünü beslemekte (Golikova, 2021), toplumsal temelli katılımlar ise sosyal bağlılık ve aidiyet gibi ihtiyaçlara karşılık vermektedir (Komyathy, 2023). Sportif faaliyetler aktif ya da pasif biçimde katılım sağlayarak hem fiziksel hem sosyal fayda üretirken (Romero-Barquero, 2020), turizm amaçlı rekreasyon, bireylerin çevresel bağlamda deneyim yaşama ve mekân değiştirerek yenilenme ihtiyacına yanıt vermektedir (Dolynska ve Shorobura, 2024).

Rekreasyonun mekânsal boyutlarına dayalı sınıflandırmalar, temelde açık ve kapalı alan kullanımlarına odaklanmakta olup, bu bağlamda mekânsal planlama ve peyzaj unsurlarının önemini öne çıkarmaktadır. Açık alan rekreasyonu; kentsel alanlara yakınlık, su kaynaklarının varlığı ve altyapı yeterliliği gibi peyzaj özelliklerinden etkilenerek şekillenmekte, özellikle orman ve su ortamları tercih edilmekle birlikte, erişilebilirlik nedeniyle kentsel ve kent çevresi alanlarda yoğunlaşmaktadır (Lehto ve diğerleri, 2022; Lehto ve diğerleri, 2024; Kienast ve diğerleri, 2012). Doğada yürüyüş, kampçılık, bisiklet sürüşü ve yaban hayatı gözlemi gibi faaliyetler bu kategoriye dâhil edilmekte; geniş çim alanlar, koşu parkurları gibi kentsel park özellikleri, fiziksel aktivitenin teşvikinde belirleyici rol üstlenmektedir (Aşılıoğlu ve Çay, 2023; Schirpke ve diğerleri, 2017; Liu ve diğerleri, 2023). Açık alan etkinlikleri, çevresel farkındalığın artışı, estetik tatmin ve yüksek fiziksel efor gereksinimiyle ilişkilendirilirken; kapalı alan aktiviteleri daha bireysel, sessiz ve zihinsel odaklı deneyimlerle bağdaştırılmaktadır. Araştırmalar, açık alanda gerçekleştirilen egzersizlerin kapalı alanlara kıyasla daha yüksek canlılık, olumlu katılım, daha düşük gerginlik ve ruhsal yüklenme ile sonuçlandığını, katılımcıların daha fazla enerji, memnuniyet ve tekrar katılım eğilimi bildirdiğini ortaya koymaktadır (Coon ve diğerleri, 2011). Ayrıca açık alan sporlarının işbirliğine dayalı yapıları sayesinde takım çalışması, iletişim ve çatışma çözme yetilerini güçlendirdiği, kapalı alan sporlarının ise bireysel sosyal etkileşimi desteklediği belirtilmektedir (Edwards, 2025). Bu doğrultuda, açık alan etkinliklerinin dikkati toparlama ve kaygıyı azaltma etkisinin kapalı alanlara oranla daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır (Weng, 2014). Tüm bu bulgular, rekreasyon planlamasında

mekânsal niteliğin ve peyzaj unsurlarının, katılımcı deneyimini niteliksel ve niceliksel açıdan geliştirmede belirleyici unsur olduğunu göstermektedir.

Rekreasyonel faaliyetlerin değerlendirilmesinde katılım biçimlerine dayalı sınıflandırma, literatürde aktif ve pasif katılım şeklinde iki ana grupta ele alınmakta olup, bu ayrım katılım düzeyi ve fiziksel efor miktarını esas almaktadır. Aktif katılım; organize sporlar, koşu, bisiklete binme ve yürüyüş gibi yoğun fiziksel hareket gerektiren etkinlikleri kapsamaktadır ve gelişmiş motor beceriler, hareketlilik, denge, kardiyovasküler sağlık ve mortalite riskinin azalması gibi olumlu sağlık çıktıları ile ilişkilendirilmektedir (Hassett ve diğerleri, 2023; Lee ve diğerleri, 2017; Temple ve diğerleri, 2016). Özellikle çocuklar için aktif katılım, temel motor becerilerin gelişimi açısından kritik önem taşımaktadır. Pasif katılım ise minimum fiziksel efor gerektiren, daha çok gözlem temelli veya düşük yoğunluklu katılım biçimleriyle karakterize edilmekte, konser, film ve spor karşılaşmalarını izleme gibi etkinlikleri içermektedir (Hollingsworth ve Gray, 2010). Bu tür faaliyetler, fiziksel kısıtlılığı bulunan bireyler dâhil geniş bir kullanıcı kitlesine hitap ederek kapsayıcı bir yapı sunmakta ve özellikle yaşlı yetişkinlerde yaşam memnuniyetine olumlu katkıda bulunmaktadır (Cho ve diğerleri, 2018; Tavárez ve Barriga, 2023). Ayrıca pasif rekreasyon seçeneklerinin geliştirilmesi, aktif katılım gerektiren faaliyetlere göre genellikle daha düşük maliyetli altyapı gereksinimiyle öne çıkmakta ve sürdürülebilir kalkınma perspektifinden ekonomik uygulanabilirlik sağlamaktadır. Genel değerlendirmede, aktif rekreasyonun fiziksel sağlık ve motor gelişim açısından üstün avantajlar sunduğu; pasif rekreasyonun ise sosyo-psikolojik destek, erişilebilirlik ve maliyet etkinliği bakımından tamamlayıcı bir değer oluşturduğu ifade edilebilir (Roy ve Orazem, 2021). Bu kapsamlı yaklaşım, rekreasyon planlamasında farklı katılımcı profillerine hitap edecek bütüncül politikaların geliştirilmesine zemin hazırlamaktadır.

2.2. Sürdürülebilirlik Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Sürdürülebilirlik, günümüzde çevresel, ekonomik ve sosyal boyutları kapsayan çok yönlü bir kavram olarak öne çıkmaktadır. En genel anlamıyla sürdürülebilirlik, doğal kaynakların tükenmeden, çevresel denge bozulmadan, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurarak bugünkü gereksinimlerin karşılanması süreci olarak tanımlanmaktadır (Cabezas ve diğerleri, 2003). Bu tanım, 1987 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan ve sürdürülebilirlik kavramının küresel ölçekte görünürlük kazandığı

Brundtland Raporu (Our Common Future) ile birlikte uluslararası literatürde kabul görmüştür. 1980'lerden önce de özellikle çevre ve sosyal sorunlar üzerine yapılan araştırmalar ve tartışmalar bulunsa da bu süreçte yapılan akademik çalışmalar sistematik bir düzende değildiler ve bu nedenle 1980'lerde tam olarak tanıtılan "sürdürülebilirlik" teması içerisinde yer almamaktadırlar (Komiyama ve Takeuchi, 2006). 1980'ler, temel yayınlar ve artan akademik ilgi ile sürdürülebilirliğin tanınan bir alan olarak başlangıcına işaret etmektedir (Bettencourt ve Kaur, 2011).

1972 Stockholm Konferansı, 1980 Dünya Koruma Stratejisi, 1992 Rio Zirvesi ve 2002 Johannesburg Zirvesi gibi dönüm noktaları, sürdürülebilirliğin uluslararası gündemde daha kapsamlı ele alınmasını sağlamıştır. Resmi olarak Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı olarak bilinen 1972 Stockholm Konferansı, küresel çevre yönetişimi tarihinde ve sürdürülebilirlik kavramlarının gelişiminde önemli bir olay olarak kabul edilmektedir. Konferans, çevre sorunlarına odaklanan ilk büyük uluslararası toplantı olmuş ve gelecekteki çevre politikaları ve sürdürülebilir kalkınma girişimleri için zemin hazırlamıştır (Sörlin ve Paglia, 2024). Bu konferans, çevre sorunları ve koordineli bir uluslararası müdahaleye duyulan ihtiyaç konusunda küresel farkındalığı artırmıştır. Hükümetler, bilim insanları ve STK'lar da dahil olmak üzere çeşitli paydaşları çevresel zorlukları tartışmak ve ele almak üzere bir araya getirmiştir (Joos, 2023). Konferans, doğal kaynakların yönetimi, kirliliğin önlenmesi ve çevrenin korunması ile insani kalkınmanın dengelenmesi için ilkeler belirleyen Stockholm Deklarasyonu ile sonuçlanmıştır (Singh, 2022). Bu bildirge, daha sonraki uluslararası çevre politikalarının ve anlaşmalarının şekillendirilmesinde etkili olmuştur. Konferans, sürdürülebilir kalkınma kavramını daha da geliştiren Brundtland Komisyonu'nun kurulmasını teşvik etmiştir. Bu, sürdürülebilir kalkınmanın uluslararası çevre politikası için yol gösterici bir ilke olarak resmen kabul edildiği Rio de Janeiro'daki 1992 Dünya Zirvesi'ne yol açmıştır (Bergquist ve David, 2023). 1972 Stockholm Konferansı, küresel çevre yönetişiminin gidişatını ve sürdürülebilirliğin uluslararası politikada kilit bir kavram olarak gelişimini önemli ölçüde etkileyen dönüm noktası niteliğinde bir olaydır. Çevresel hususların kalkınma planlamasına entegre edilmesinin temelini atmış ve sürdürülebilir kalkınma yoluyla çevresel zorlukların ele alınmasına yönelik gelecekteki uluslararası çabalara ilham vermiştir.

1980 Dünya Koruma Stratejisi (WCS), sürdürülebilirlik kavramını uluslararası söyleme sokan ve çevre korumayı sürdürülebilir kalkınma ile ilişkilendiren temel bir belgedir. Bu

strateji, insan faaliyetlerinin doğal ekosistemlerin korunmasıyla dengelenmesi gerektiğini vurgulayarak modern sürdürülebilir kalkınma uygulamalarının temelini atmıştır. Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından geliştirilen WCS, sürdürülebilirliğin çevrenin korunmasını ekonomik ve sosyal kalkınma ile bütünleştiren bir kavram olarak tanıtılmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Uzun vadeli ekolojik sağlık ve kaynak mevcudiyetini sağlamak için insan faaliyetleri ile doğal çevre arasında bir denge kurulmasını vurgulamıştır (Atapattu, 2006). Strateji, sürdürülebilir kalkınmayı, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetlerinden ödün vermeden mevcut ihtiyaçların karşılanması olarak tanımlamıştır. Bu tanım, dünya çapında sürdürülebilirlik tartışmalarının ve politikalarının temel taşı haline gelmiştir (Pakholiuk ve diğerleri, 2020). WCS, sürdürülebilir kalkınmayı küresel bir öncelik olarak daha da sağlamlaştıran 1992 Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı gibi sonraki uluslararası çabaları etkilemiştir. Bu konferans ve diğerleri, koruma ve kalkınmaya entegre yaklaşımları teşvik etmek için WCS tarafından oluşturulan ilkeler üzerine inşa edilmiştir (Atapattu, 2006). Strateji, biyoçeşitliliğin ekosistem hizmetleri ve insan refahı için önemini vurgulamış ve koruma çabalarının sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle bütünleştirilmesini savunmuştur. Bu entegrasyon hem çevresel hem de sosyo-ekonomik zorlukların ele alınması için çok önemlidir (Klaus ve diğerleri, 2003; Niesenbaum, 2019). 1980 Dünya Koruma Stratejisi, korumayı sürdürülebilir kalkınma ile ilişkilendirerek modern sürdürülebilirlik anlayışının şekillenmesinde etkili olmuştur. Ekolojik sağlığı insani kalkınma ihtiyaçlarıyla dengelemeye yönelik uluslararası politikalara ve çabalara rehberlik etmeye devam eden temel ilkeleri oluşturmuştur. Bu gelişmeler, sürdürülebilirlik kavramının yalnızca çevreyle sınırlı bir mesele olmadığını, ekonomik kalkınma, toplumsal refah ve kültürel süreklilik gibi unsurları da içeren bütüncül bir yapı olduğunu ortaya koymuştur.

Resmi adıyla Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı olarak bilinen 1992 Rio Zirvesi, sürdürülebilirliğe yönelik küresel harekette çok önemli bir olaydır. Dünya liderlerinin, çevrenin korunmasının ekonomik kalkınmayla bütünleştirilmesi konusunu ele almak üzere bir araya geldikleri ve küresel bir öncelik olarak sürdürülebilir kalkınmanın temellerinin atıldığı bu zirve, tarihte önemli bir ana işaret etmektedir. Rio Zirvesi, sürdürülebilir kalkınma kavramını yaygınlaştırmış ve çevrenin korunmasının sonradan düşünülen bir konu olmaktan ziyade ekonomik kalkınma planlarına entegre edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Macekura, 2015). Bu yaklaşım, sürdürülebilir kalkınma için kapsamlı bir eylem planı olan “Gündem 21 (Ajanda 21)”de özetlenmiştir (Zarsky, 1998).

Zirve, ihtiyatlılık ilkesi, ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar ve kirleten öder ilkesi gibi temel ilkelerin ana hatlarını belirleyen Rio Deklarasyonu ile sonuçlanmıştır. Bu ilkeler o zamandan beri çok sayıda uluslararası çevre anlaşmasını etkilemiştir (Morin ve diğerleri, 2023). Konferans, Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun kurulmasını sağlamış ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi de dahil olmak üzere yasal olarak bağlayıcı birçok anlaşmayı imzaya açmıştır (Have ve Neves, 2021). Rio Zirvesi, yerel topluluklardan ulusötesi ağlara kadar geniş bir yelpazedeki aktörlerin katılımını sağlayarak, yönetişim deneylerini ve yenilikçiliği teşvik ederek yeni bir çevre yönetişimi dönemini başlatmıştır (Andonova ve Hoffmann, 2012). Zirvenin etkisi resmi anlaşmaların ötesine geçerek sürdürülebilirliği küresel söylem ve politika oluşturma sürecine dahil etmiş ve çeşitli alanlarda sürdürülebilirlik bilimi ve uygulamalarının geliştirilmesini teşvik etmiştir (Potschin ve Haines-Young, 2006; Ishwaran, 2012). 1992 Rio Zirvesi, sürdürülebilir kalkınmanın küresel çevre ve ekonomi politikalarında merkezi bir tema olarak yerleşmesinde etkili olmuştur. Çevresel hususların ekonomik planlamaya entegre edilmesinin temelini atmış ve sürdürülebilirliğe ulaşmayı amaçlayan bir dizi uluslararası anlaşmaya ve yönetişim yeniliklerine ilham vermiştir. Rio'da oluşturulan ilkeler ve çerçeveler, sürdürülebilir bir geleceğe yönelik küresel çabaları şekillendirmeye devam etmektedir.

Resmi adıyla Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (WSSD) olarak bilinen 2002 Johannesburg Zirvesi, küresel sürdürülebilir kalkınma çabalarını ilerletmeyi amaçlayan önemli bir etkinlikti. Zirve, 1992 yılında Rio'da düzenlenen Dünya Zirvesi'nin devamı niteliğindedir ve sürdürülebilir kalkınma için kapsamlı bir eylem planı olan Ajanda 21'in uygulanmasının ve genişletilmesinin yolunu açmıştır. Zirve, Ajanda 21'in daha etkin bir şekilde uygulanması için stratejiler belirlemeyi amaçlamıştır. Ancak müzakerelerin yavaş ilerlemesi ve ayrıntılar üzerindeki anlaşmazlıklar nedeniyle somut hedeflere ve zaman dilimlerine ulaşılmasını zorlaştırmıştır (Von Frantzius, 2004). Zirvede Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Deklarasyonu ve sürdürülebilir kalkınma çabalarının hızlandırılmasına yönelik tavsiyelerin yer aldığı bir uygulama planı hazırlanmıştır. Bu belgelerde sürdürülebilir kaynak kullanımı ve kirliliğin azaltılmasının önemi vurgulanmıştır (Vellinga ve diğerleri, 2002). Yenilikçi bir sonuç, sürdürülebilir kalkınma projelerini uygulamak için hükümetler, sivil toplum ve işletmeler arasındaki işbirliklerini içeren “Tip II ortaklıkların” tanıtılmasıdır. İşleyişleriyle ilgili bazı karışıklıklara rağmen, bu ortaklıklar Ajanda 21 hedeflerine ulaşmak için demokratik araçlar olarak görülmüştür (Hens ve Nath,

2003). Zirve, sürdürülebilir kalkınma sorunlarının ele alınması için hükümetler ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğine duyulan ihtiyacın altını çizen geniş sivil toplum katılımıyla dikkat çekmiştir (La Viña ve diğerleri, 2003). Zirve, sağlık koşullarının iyileştirilmesi ve doğal kaynak yönetiminde topluluk haklarının tanınması gibi belirli hedefler belirlemiştir. Ancak iklim değişikliği ve küresel çevre yönetişimi gibi daha geniş kapsamlı konuları ele almada yetersiz kalmıştır (Vellinga ve diğerleri, 2002). 2002 Johannesburg Zirvesi, iddialı hedeflerine ulaşmada önemli zorluklarla karşılaşmasına rağmen, sürdürülebilir kalkınmanın tanımlanması ve teşvik edilmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Uluslararası toplum tarafından belirlenen yüksek beklentileri tam olarak karşılamasa da işbirliğine dayalı çabaların önemini vurgulamış ve gelecekteki sürdürülebilir kalkınma girişimleri için zemin hazırlamıştır.

2.2.1. Sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik, bütüncül bir kalkınma yaklaşımı olarak yalnızca çevresel koruma ile sınırlı olmayan, toplumsal yapının dengelenmesini ve ekonomik süreçlerin uzun vadeli refah üretimini de kapsayan üç temel boyutta ele alınmaktadır: sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik. Bu üç boyut, birbirinden bağımsız olmayan, tersine birbirini tamamlayan, destekleyen ve zaman zaman sınırlarını belirleyen ilişki alanlarıdır (Da Costa Maynard ve diğerleri, 2020). Dolayısıyla etkili sürdürülebilirlik stratejileri üç temel unsurun da entegre edilmesini gerektirir, zira birine odaklanıp diğerlerini ihmal etmek genel sürdürülebilirlik hedeflerine zarar verebilir (Boyer ve diğerleri, 2016). Her ne kadar her üç boyutun da önemi konusunda yaygın bir mutabakat olmasına rağmen, çevresel hedeflerin yanı sıra sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğin en iyi nasıl tanımlanacağı, ölçüleceği ve operasyonel hale getirileceği konusunda hala tartışmalar ve gelişen bir anlayış vardır (Vallance ve diğerleri, 2011). Sağlam bir sürdürülebilirlik anlayışı, çevrenin korunmasının yanı sıra sosyal ve ekonomik koşulların da temel rollerini kabul eder. Sürdürülebilir kalkınma ancak bu üç ayağın bütünleştirilmesiyle gerçek anlamda sağlanabilir ve uzun vadede sürdürülebilir.

Sosyal sürdürülebilirlik, bireylerin temel haklara erişimi, toplumsal kapsayıcılık, yaşam kalitesi ve kuşaklar arası eşitlik gibi değerler üzerine inşa edilir. Eşitlik, yaşam kalitesi, sosyal uyum, adalet, güvenlik ve toplum katılımını kapsar. Temel ihtiyaçları, sosyal sermayeyi, kültürel ve sosyal özelliklerin korunmasını ele alır ve kalkınmanın toplumun tüm üyelerine fayda sağlamasını temin eder (Eizenberg ve Jabareen, 2017). Bir toplumun sosyal

açıdan sürdürülebilir kabul edilebilmesi için yalnızca hizmetlerin sunulması değil, bireylerin bu hizmetlere erişimde eşit fırsatlara sahip olması gerekir. Eşit erişim ve fırsat, sosyal sürdürülebilirliğin temel boyutları olarak tanımlanmaktadır. Bu, geçmişleri ne olursa olsun tüm bireylerin toplumdaki hizmetlerden, kaynaklardan ve fırsatlardan yararlanmak için aynı şansa sahip olmalarını sağlamayı içerir (Opp, 2017). Sosyal sürdürülebilirlik aktif katılım destekler ve ve topluluk duygusunun arttırılmasında rol oynar (Taliento ve diğerleri, 2019). Rekreasyon, sosyal sürdürülebilirliğin bu yönlerini destekleyebilecek bir kaynaktır. Rekreasyonel etkinlikler toplumsal bütünleşmeyi destekleyerek sosyal sürdürülebilirliğe katkı sunabilirler.

Ekonomik sürdürülebilirlik, mevcut ekonomik sistemlerin, kaynakları gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan kullanabilecek biçimde işlemesini ifade eder (Elsawy ve Youssef, 2023). Doğal veya sosyal kaynakları tüketmeden uzun vadeli refah, istihdam ve değer üreten istikrarlı, dayanıklı ekonomiler yaratmayı içerir. Ekonomik sürdürülebilirlik hem çevresel hem de sosyal sonuçlarla yakından bağlantılıdır çünkü ekonomik değer yaratma ve toplumsal refah birbirine bağlıdır (Alsayegh ve diğerleri, 2020). Kısaca bu yaklaşım, bu özellikleri ile yalnızca ekonomik büyümenin devamlılığını değil, aynı zamanda gelir dağılımı adaletini, istihdamın sürekliliğini ve kaynakların verimli kullanımını da içerir. Rekreasyon sektörü hem doğrudan hem de dolaylı olarak ekonomik sürdürülebilirliğin geliştirilmesinde önemli bir rol oynayabilir (Zhou ve diğerleri, 2024). Rekreasyon ve doğaya dayalı turizm, özellikle kırsal ve küçük kasaba ortamlarında istihdam yaratarak, ziyaretçi çekerek ve yerel işletmeleri destekleyerek yerel ekonomileri canlandırabilir. Rekreasyon tesislerine ve faaliyetlerine yapılan yatırımlar yerel geliri ve ekonomik faaliyetleri önemli ölçüde artırabilir (Molina ve diğerleri, 2019). Rekreasyona dayalı ekonomiler, gelir kaynaklarını çeşitlendirerek ve işgücünün çekilmesini ve elde tutulmasını destekleyebilir (Popek, 2025). Bu yönleriyle rekreasyonun özellikle açık alan yönünün ekonomik sürdürülebilirliğe hem katkıda bulunabileceği hem de ekonomik sürdürülebilirlikte temel bir rol alabileceğinden söz edilebilir.

Çevresel sürdürülebilirlik, doğal sistemlerin sağlığını korumaya, kirliliği azaltmaya, kaynakları korumaya ve kalkınmanın gelecek nesiller için çevreyi tehlikeye atmamasını sağlamaya odaklanır (Segovia-Vargas ve Camacho-Miñano, 2024). Dolayısıyla doğal kaynakların korunması, ekosistemlerin devamlılığı, biyoçeşitliliğin sürdürülmesi ve insan faaliyetlerinin çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin minimize edilmesi hedeflerini içerir

(Purvis ve diğerleri, 2018). Çevresel sürdürülebilirlik, yerel topluluklardan küresel ekosisteme kadar her ölçekte geçerlidir ve bireyler, hükümetler ve kuruluşlar arasında işbirliği gerektirir (Elleuch ve diğerleri, 2018). Kısacası çevresel sürdürülebilirliğin en küçük birim olan evde başlayabileceği söylenebilir. Bu boyut, sürdürülebilirlik anlayışının en bilinen ve en çok araştırılan yönüdür. Ancak çevresel sürdürülebilirliğin yalnızca doğayı korumaya odaklı bir söylem olmadığı; aynı zamanda insan yaşamının temel dayanağı olan hava, su, toprak ve doğal yaşam alanlarının bütünlüğünü sürdürülebilir kılmaya yönelik bir yaklaşımdır. Temiz hava ve su, verimli tarım toprakları ve gıda güvenliği yaşam kalitesi için gerekli koşullardır (Arora, 2018). Dolayısıyla temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevre, sağlık, gıda, su ve barınma gibi gerekliliklerin temel insan hakları olduğu söylenebilir (Tang ve Spijkers, 2022). Çevresel bozulmalar bu koşulları tehdit ederek yaşam hakkı ile sağlıklı ve yeterli yaşam standartlarını olumsuz etkilemektedir (Elleuch ve diğerleri, 2018). Çevresel sürdürülebilirlik yaklaşımları bu doğrultuda dolaylı ve doğrudan insan yaşam kalitesi ile ilgilidir.

Sürdürülebilirlik, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeden mevcut ihtiyaçların karşılanması anlamına gelir. Bu da insan yaşamını destekleyen doğal sistemlerin korunması ve restore edilmesi için sürekli çaba sarf edilmesini gerektirir (Gulhare, 2024). Bu çerçevede enerji kullanımı, atık yönetimi, karbon salınımının azaltılması, çevresel farkındalık eğitimi gibi konular doğrudan çevresel sürdürülebilirliğin odak noktaları arasında yer alır. Rekreasyonel etkinliklerin planlanmasında doğal alanların korunması, taşıma kapasitesine uygun kullanımın sağlanması ve doğaya zarar vermeyen malzeme ve uygulamaların benimsenmesi çevresel sürdürülebilirliğin temel ilkeleriyle doğrudan ilişkilidir. Rekreasyon genellikle sağlıklı doğal ortamlara bağlıdır, bu da kaynakların korunmasını ve sürdürülebilir yönetimini teşvik eder (Román ve diğerleri, 2022). Doğal alanlarının düzenlenmesi ve güzelleştirilmesi rekreasyonel talebin artmasına yardımcı olabilir. Bu durumda rekreasyon hem sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliği destekleyerek hem de uygun çevre korumaya yönelik koruyucu önlemler ve politikalar ile birlikte de sürdürülebilirliğin sağlanmasına katkı sağlayabilir.

Sürdürülebilirliğinin üç boyutu birlikte ve dengeli biçimde yürütülmesi, sürdürülebilirliğin gerçek anlamda uygulanabilir hâle gelmesini sağlar. Her biri farklı öncelikler içerse de yalnızca biri üzerinde yoğunlaşmak sürdürülebilirlik anlayışının tam kapasitesinin keşfedilmemesine neden olabilir. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınma politikalarının ve alan

uygulamalarının, sosyal adalet, ekonomik denge ve çevresel koruma ilkelerini eş zamanlı ve birbirine entegre biçimde gözetmesi gerekmektedir.

2.2.2. Sürdürülebilir rekreasyon

Sürdürülebilirlik kavramı en genel anlamıyla, doğal kaynakların tükenmeden, çevresel denge bozulmadan ve gelecek nesillerin ihtiyaçları gözetilerek bugünkü gereksinimlerin karşılanması süreci olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir rekreasyon genellikle sürdürülebilirliğin üç ayağı ile tanımlanır: çevresel koruma, ekonomi ve sosyal eşitlik. Bu çerçeve, çevresel korumanın ekonomik faydalar ve sosyal refah ile dengelenmesi gerektiğini vurgular (Cerveny, 2022; Winter ve diğerleri, 2013). Bu çerçevede sürdürülebilir rekreasyon ise, rekreasyonel faaliyetlerin gelecek kuşakların benzer fırsatlardan yararlanma olasılığını tehlikeye atmadan sürdürülmesini sağlayacak biçimde ekolojik, ekonomik ve sosyal boyutların dengeli biçimde bütünleştirildiği bir yaklaşım olarak tanımlanabilir.

Rekreasyonun türü, yapıldığı coğrafya ve kurumlar arası uygulama farkları sürdürülebilir rekreasyon kavramının tanımını çok katmanlı, bağlamsal ve değişken hâle getirmektedir (Cerveny, 2022). Bu çeşitlilik ise literatürde kavramsal bir karmaşaya neden olmaktadır. Nitekim Ramsey (2015) ile Salas-Zapata ve Ortiz-Muñoz (2019), sürdürülebilirlik kavramının birçok çalışmada açıkça tanımlanmadan kullanıldığını ve bunun özellikle disiplinler arası çalışmalarda kavramsal tutarsızlıklara yol açtığını vurgulamaktadır. Bu çalışmalarda sürdürülebilirliğin tanımından çok, kullanım biçimlerinin ve bağlamsal karşılıklarının dikkate alınması gerektiği savunulmaktadır. Söz konusu yaklaşım, sürdürülebilir rekreasyon kavramının da sadece sözlük anlamıyla değil, uygulandığı alan ve yaklaşım çerçevesiyle birlikte ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir rekreasyon, doğal alanların korunmasını, rekreasyonel alan kullanıcılarının çevresel duyarlılıkla davranmasını, rekreasyon alanlarının ekolojik sürdürülebilirliğini ve yönetim modellerinin sosyal, ekonomik ve çevresel ilkeleri kapsayacak şekilde bütüncül biçimde tasarlanmasını ifade eden çok boyutlu bir kavram hâline gelmiştir. Winter ve arkadaşlarına (2013) göre sürdürülebilir rekreasyon, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutların dengeli biçimde gözetildiği, bireylerin doğayla uyumlu, toplum temelli ve kaynakları koruyucu yaklaşımlarla rekreatif faaliyetlere katılımını kapsayan bir rekreasyon modelidir.

Etkin yönetim ve yönetişim sürdürülebilir rekreasyon için çok önemlidir. Bu, ekosistemlerin iyileştirilmesini, koruma hedeflerinin karşılanmasını, toplum sağlığının geliştirilmesini ve faydaların adil dağılımının sağlanmasını içerir. Aynı zamanda çeşitli ziyaretçi deneyimlerinin ve farkındalığının teşvik edilmesini de içerir (Winter ve diğerleri, 2019). Bu bağlamda başarılı bir sürdürülebilir rekreasyon için insan kullanımı ile kaynakların sürdürülebilir yönetimi arasında bir denge gerektirir. Bu, rekreasyon alanlarının altyapısının sürdürülmesini, çevresel ve kültürel kaynakların korunmasını ve toplumlara sosyo-ekonomik faydalar sağlanmasını içerir (Marion ve Wilkins, 2024). Sürdürülebilir rekreasyon, cazip doğal ve diğer kaynakları kullanarak yerel sakinlerin ve ziyaretçilerin turistik ve rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan bir faaliyettir (Popadynets ve diğerleri, 2023).

Rekreasyonda sürdürülebilirlik konularda ilk çalışmalar 1980'lerde popülerliğini kazanan sürdürülebilirlik kavramından önceki dönemlere denk gelmektedir. Bu dönemde özellikle park ve bahçeler temasında rekreasyon ve sürdürülebilirlik üzerine araştırmalara rastlamak mümkündür. 1960'lardaki ilk çabalar, kalite için hedefler ve göstergeler belirlemenin önemini vurgulayarak parklarda ve rekreasyonda sürdürülebilirliğe rehberlik edecek yönetim çerçeveleri oluşturmaya odaklanmıştır (Perry ve diğerleri, 2022). Bu araştırmalara örnek olarak Wagar (1964) tarafından doğal alanların rekreasyonel kullanım kapasitesini ele alan araştırma gösterilebilir. Tabii bunun yanı sıra alana dair "ilk" araştırmanın tespit edilmesi ne yazık ki mümkün değildir. 1970'lerin ortalarında rekreasyonel ekoloji, doğa temelli turizm ve rekreasyonun çevresel etkilerini inceleyen ayrı bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Bu alan, doğa yürüyüşü ve yaban hayatı izleme gibi faaliyetlerin ekosistemler üzerindeki doğrudan etkilerini ele alacak şekilde gelişmiştir (Sumanapala ve Wolf, 2019). 1990'lardan bu yana dijitalleşme, rekreasyonda sürdürülebilirlik değerlendirmelerine dahil edilerek sürdürülebilirlik göstergelerini gelişmiş yöntemlerle ölçme ve yönetme becerisini artırmıştır (Perry ve diğerleri, 2022). Türkçe literatür incelendiğinde ise rekreasyon araştırmalarında sürdürülebilirlik temelindeki araştırmalara 1990'larda her ne kadar sürdürülebilirlik ve rekreasyon kelimelerinin birlikte geçtiği çalışmalara yer alsa da bu araştırmaların asıl odak noktasının rekresayonda sürdürülebilirlik olmamasından dolayı ilk araştırmaların 2000'lerin başında yapılmaya başlandığı söylenebilir. Demir tarafından 2001 ve 2002 yıllarında yapılan araştırmalar buna örnek gösterilebilir.

Sürdürülebilir rekreasyon konusunda yapılan araştırmalar genel olarak rekreasyon ekolojisi, rekreasyonel servisler, rekreasyonun doğa ve çevre ile temasları, açık alan ve doğa temelli rekreasyonel faaliyetler gibi genel bir çerçevede yapılandığı söylenebilir. Bu, sürdürülebilir rekreasyon için çok önemli olan erişilebilirlik, sosyal etkileşimler ve biyoçeşitlilik gibi niteliklerin değerlendirilmesini içerir (Ghavimi ve diğerleri, 2025).

2.2.3. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve rekreasyon ilişkisi

Birleşmiş Milletler tarafından 2015 yılında kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (Sustainable Development Goals – SDGs) (Sarre ve Davey, 2021), 2030 yılına kadar küresel ölçekte yoksulluğu sona erdirme, gezegenin korunması ve tüm insanların barış ve refah içinde yaşamasını sağlama amacıyla oluşturulmuş evrensel bir eylem planıdır (Strong ve diğerleri, 2020). Bu hedefler, çevresel sürdürülebilirlik kadar sosyal adalet ve ekonomik kapsayıcılığı da temel alan bütüncül bir yaklaşımla 17 ana başlık ve 169 alt hedeften oluşmaktadır (Salamat, 2016). Bu ana başlık ve alt hedefler sürdürülebilirliğin kompakt ve çok yönlü yapısını ortaya koymaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin önemi, sürdürülebilir kalkınma için kapsamlı bir çerçeve sunması, barışı, refahı ve çevrenin korunmasını teşvik etmesinde yatmaktadır. SKH'ler, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları politika ve eylemlere entegre etmeyi amaçlayan, Binyıl Kalkınma Hedefleri üzerine inşa edilen, bilimsel olarak sağlam ve anlaşılabilir bir çerçeve sunmaktadır (Stafford-Smith ve diğerleri, 2016). SKH'ler evrenselliği ve kapsayıcılığı vurgulayarak tüm insanların bugün ve gelecekte barış ve refahtan yararlanmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Chams ve García-Blandón, 2019). Hedefler, insana yakışır iş, ekonomik büyüme ve sorumlu tüketim gibi konuları ele alarak ekonomik büyüme ile ekolojik sürdürülebilirliği uzlaştırmayı amaçlamaktadır (Eisenmenger ve diğerleri, 2020; Halkos ve Gkampoura, 2021). SKH'lere ulaşmak, sürdürülebilir uygulamaları teşvik ederek ve problemleri azaltarak küresel felaket ve varoluşsal riskleri hafifletebilir (Cernev ve Fenner, 2020). Buna ek olarak SKH'ler birbirine bağlıdır, yani bir alanda kaydedilen ilerleme diğerlerinde de ilerleme kaydedilmesini sağlayabilir.

Yoksulluğa Son (SKH 1) ve İyi Sağlık ve Refah (SKH 3) gibi temel hedefler, diğer hedeflere ulaşmak ve sağlıklı bir insan ve çevre kaynakları tabanını korumak için kritik öneme sahiptir (Fu ve diğerleri, 2019). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, sürdürülebilir bir geleceğe

yönelik küresel çabalara rehberlik etmek açısından büyük önem taşımaktadır. Birbiriyle bağlantılı ekonomik, sosyal ve çevresel zorlukları ele alan kapsamlı bir çerçeve sunarak, küresel riskleri azaltabilecek ve kapsayıcı büyümeyi teşvik edebilecek dengeli bir kalkınma yaklaşımını teşvik etmektedir. Spor, sağlık, refah ve ekonomik büyümeyi teşvik ederek Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşılmasına önemli ölçüde katkıda bulunur ancak SKH'ların başarılı biçimde gerçekleşmesinin önünde adaletsiz erişim ve çevresel etkiler gibi zorluklarla karşı karşıyadır (Campillo-Sánchez ve diğerleri, 2025). Salvo ve arkadaşlarına (2021) göre, ulaşım, kentsel tasarım ve toplum temelli programlar yoluyla fiziksel aktivitenin teşvik edilmesi, düşük ve orta gelirli ülkelerde sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesine katkıda bulunabilir. Buna ek olarak Spence ve arkadaşlarına (2024) göre, ülkeler daha verimli ve etkili bir eylem için spor, fiziksel aktivite ve rekreasyona yönelik ulusal stratejilerini Birleşmiş Milletler'in Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile ilişkilendirmeyi düşünmelidir.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında yer alan Hedef 3 İyi Sağlık ve Refah, bireylerin fiziksel, zihinsel ve sosyal iyilik hâllerini güvence altına almayı hedeflemekte olup, ölümlerin azaltılması, salgın hastalıkların kontrol altına alınması ve evrensel sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması gibi çok boyutlu ölçütler içermektedir (Bartniczak ve diğerleri, 2024; Daher-Nashif ve Bawadi, 2020; Scanlon ve diğerleri, 2022). Rekreasyonel katılım, özellikle doğa temelli fiziksel etkinlikler ve sanatsal faaliyetler aracılığıyla sağlığın korunmasına, stresin yönetilmesine ve yaşam kalitesinin artırılmasına katkı sunarak bu hedefle güçlü bir uyum göstermektedir (Hassett ve diğerleri, 2023; Davies ve diğerleri, 2015). Takım sporları, boş zaman fiziksel aktiviteleri ve sanatsal rekreasyon uygulamalarının kardiyovasküler zindelik, metabolik sendrom riskinin azaltılması ve genel psikolojik dayanıklılık gibi olumlu çıktılar sağladığı gösterilmiştir (Zhang ve diğerleri, 2017; Castagna ve diğerleri, 2020; Takiguchi ve diğerleri, 2023). Bu kapsamda, zihinsel, fiziksel ve sosyal çaba gerektiren rekreasyonel etkinliklere düzenli katılımın depresif belirtileri azaltarak psikolojik esnekliği desteklediği ve yaşam memnuniyetini artırdığı vurgulanmaktadır. Sağlık temelli rekreasyon faaliyetlerinin, bireysel düzeyde sağlığı güçlendirmenin ötesinde, önleyici sağlık politikalarını destekleyerek toplum genelinde sürdürülebilir sağlık hedeflerine ulaşmada stratejik bir rol oynadığı değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, rekreasyonun SKH 3 ile doğrudan ilişkili olduğu ve sağlıklı toplum inşasına bütüncül bir katkı sağladığı ifade edilebilir.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin (SKH) 5. hedefi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesine odaklanmakta olup, bu hedef doğrultusunda kaynak ve fırsatların adil şekilde dağıtılması ile cinsiyet temelli dengesizliklerin giderilmesi amaçlanmaktadır (Pathania, 2017; Saha, 2020). Kadınların toplumsal ve ekonomik hayata etkin katılımı, sürdürülebilir kalkınmanın temel unsurlarından biri olarak değerlendirilmektedir (Chakraborty, 2025). Rekreasyonel faaliyetlerde ise toplumsal cinsiyet temelli katılım engellerinin kaldırılması, Hedef 5'in gerçekleştirilmesi açısından kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Kadınların spor, açık alan ve kültürel etkinliklere katılımındaki fiziksel, sosyal ve sembolik engellerin ortadan kaldırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaşmasına doğrudan katkı sunmaktadır (Salvo ve diğerleri, 2021; Laar ve diğerleri, 2018; Farzaneh ve diğerleri, 2021; Charway ve Strandbu, 2023). Bu bağlamda sürdürülebilir rekreasyonun, toplumsal cinsiyet duyarlılığını merkeze alan politikalarla tasarlanması önem arz etmektedir. Triantafyllidis ve Darvin (2020), kitlesel katılımlı spor etkinliklerine katılan kadınların sosyal ve çevresel sorumluluk bilincinin daha yüksek olduğunu ve bu tür etkinliklerin sürdürülebilir davranışları teşvik eden bir platform sunduğunu belirtmektedir. Rekreasyonda toplumsal cinsiyet farklılıklarının gözetilmesi, kapsayıcı ve eşitlikçi uygulamaların yaygınlaşmasını sağlayarak tüm bireylerin ihtiyaçlarına duyarlı çözümler geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Bu yaklaşım, yalnızca toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesine değil, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmanın daha geniş hedeflerine ulaşılmasına da anlamlı bir katkı sunmaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin (SKH) 10. hedefi Eşitsizliklerin Azaltılması, gelir düzeyine, yaşa, engel durumuna veya etnik kimliğe dayalı eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik bir çerçeve sunar (Das ve Mondal, 2023). Rekreasyon hizmetlerinin tüm bireyler için erişilebilir olması, özellikle dezavantajlı grupların sosyal yaşama dâhil edilmesi açısından belirleyici rol oynar. Rekreasyon hizmetleri erişilebilir ve kapsayıcı olduğunda, katılımı teşvik eder, sosyal izolasyonu azaltır ve toplum hayatına entegrasyonu destekler. Erişilebilir alanların planlanması, katılım için ekonomik desteklerin sunulması ve çeşitliliğe açık programların geliştirilmesi, sürdürülebilir rekreasyonun kapsayıcı yönünü güçlendirir. Birçok rekreasyon alanı kapsayıcı tasarımdan yoksundur; erişilebilir özellikler genellikle ayrılmış veya yetersizdir, bu da engelli ve yaşlıların katılımını sınırlamaktadır (Cheng ve diğerleri, 2019). Rekreasyon programları bazen yeni gelenlerin veya marjinal grupların ihtiyaçlarına uyum sağlamak yerine mevcut yapılara asimile olmalarını bekler

(Zerengök, 2024). Kısa vadeli finansman ve kültürlerarası anlayış eksikliği, sürdürülebilir kapsayıcılığı daha da engelleyebilir. Rekreasyonel faaliyetlerin iyi planlanması, bireysel ve yönlendirme olmadan katılım için fırsatlar yaratır, tüm katılımcılar arasında iletişim ve etkileşimi teşvik eder ve dengeli grup kompozisyonlarını korur (Edwards ve diğerleri, 2019). Bu yolla sürdürülebilir katılıma destek vererek hedef 10'un başarısına katkıda bulunabilir.

Hedef 11 Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar başlığı ise kent planlamasında yaşam kalitesini artırıcı, doğayla uyumlu ve insan odaklı mekânların yaygınlaştırılmasını hedeflemektedir. Araştırmalar sürekli olarak kapsayıcılık, erişilebilirlik, yeşil alanlar ve sosyal etkileşime odaklanan kentsel planlama stratejilerinin bu amaçlara ulaşmada kilit rol oynadığını göstermektedir (Romice ve diğerleri, 2017; Douglas ve diğerleri, 2019; Mouratidis, 2021). Bu tür alanlar toplumun her kesminden insanın rahatlıkla ulaşması gereken alanlardır. Topluluklarda çevresel kalitenin, tesislerin ve sosyal etkileşim fırsatlarının iyileştirilmesi, sakinlerin memnuniyetini artırır ve sosyal sürdürülebilirliği destekler (Chen ve diğerleri, 2022). Genel olarak bu tür alanlara rekreasyonel alanlar denilmektedir. Kentlerde en yaygın ve tercih edilen rekreasyon alanları parklar, yeşil alanlar, su kenarları ve hem doğa temelli hem de sosyal aktiviteleri destekleyen alanlardır (Gilliland ve diğerleri, 2006). Rekreasyonel alanlar, kamusal yaşamın canlandırılması, yeşil alanların korunması ve sosyal etkileşimlerin teşvik edilmesi açısından kentlerin sürdürülebilirliğinde kilit rol oynamaktadır. Özellikle parklar, yürüyüş yolları, spor alanları gibi mekânların hem çevresel hem de sosyal işlevi, bu hedefin gerçekleştirilmesinde doğrudan etkilidir. Etkili rekreasyon alanları doğal, kültürel ve sosyal unsurları bir araya getirir ve gelişimleri sürdürülebilirlik ve değişen kentsel ihtiyaçlara uyarlanabilirlik üzerine odaklanmalıdır (Sych ve diğerleri, 2023).

2.2.4. Sürdürülebilir rekreasyonun önemi

Günümüzde rekreasyonel faaliyetlerin bireysel sağlık, sosyal bütünleşme ve yaşam kalitesi üzerindeki olumlu etkileri geniş bir kabul görmektedir. Ancak bu faaliyetlerin uzun vadede sürdürülebilir biçimde devam edebilmesi, yalnızca bireyin kazanımlarıyla değil, faaliyetlerin gerçekleştiği çevrenin korunması, kaynakların verimli kullanılması ve toplumsal eşitliğin gözetilmesi ile mümkündür. Bu noktada sürdürülebilir rekreasyon, bireysel refah ile çevresel ve toplumsal sorumlulukların kesişiminde yer alan bütüncül bir yaklaşım olarak öne çıkar. Sürdürülebilir rekreasyon, israfı ve bozulmayı önlemek için uygun maliyetli yönetim ve

bakım uygulamalarını entegre ederek kaynakların verimli kullanımını ile ilişkilidir (Tavárez ve Barriga, 2023). Bunun yanı sıra sürdürülebilir rekreasyon, daha sürdürülebilir bir topluma geçişle ilgilidir ve açık alan rekreasyonunun çeşitli yönlerinde biyoçeşitlilik kaybı ve iklim değişikliği gibi konuların ele alınmasını içerebilir (Beery ve diğerleri, 2022).

Sürdürülebilirlik alışkanlıklarının öğretilmesi özellikle artık eğitim son halkası olan üniversite eğitiminde daha da ön plana çıkması gerekmektedir. Spor bilimleri hem çevresel hem sosyal hem de ekonomik bağlantıları açıkça olan bir bilim olmakla beraber beden terbiyesi ve ahlakı yoluyla bireylere sürdürülebilirlik alışkanlıklarının kazanılmasında önemli bir rol oyanabilir. Baena-Morales ve arkadaşlarına (2025) göre özellikle beden eğitimi ve üniversite ortamlarındaki eğitim yaklaşımları, çevresel ve sosyal sorumluluk değerlerini aşılayarak bireyleri rekreasyonel bağlamlarda ve ötesinde sürdürülebilir bir şekilde hareket etmeleri için donatabilir. Sürdürülebilir rekreasyon, çevre yönetimini, bireysel dönüşümü ve sosyal adaleti geliştiren bütünsel bir uygulamadır. Rekreasyonel davranışları ve politikaları SKH'lerle uyumlu hale getirerek, toplumlar daha adil, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir geleceğe hem kişisel hem de kolektif katkıları teşvik edebilir. Sürdürülebilir rekreasyon, kültürel değerler, ekonomik ihtiyaçlar ve sosyal eşitlikten etkilenen karmaşık bir sosyoekolojik sistem içinde yer alır. Bu nedenle etkili yönetim, eşit erişim, toplum katılımı ve rekreasyonun yerel ekonomik kalkınma ve kültürel miras ile entegrasyonunu dikkate almalıdır (Winter ve diğerleri, 2019).

Rekreasyonel faaliyetlere çevre bilinci, sosyal sorumluluk ve etik duyarlılık ilkeleri entegre edildiğinde, katılımcılar yalnızca hizmet tüketicisi değil, aynı zamanda çevresine duyarlı, bilinçli bireyler olarak toplum içinde rol üstlenmeye başlar (Zafeiroudi, 2020). Bu da sürdürülebilirlik kültürünün yaygınlaştırılmasında rekreasyonun pedagojik bir araç olarak değerlendirilmesini mümkün kılar. Rekreasyon, pedagojik bir araç olarak kullanıldığında, öğrenmeyi aktif, kültürel olarak ilgili ve toplum odaklı hale getirerek sürdürülebilirlik kültürünü etkili bir şekilde teşvik edebilir. Rekreasyon temelli pedagojiler, toplulukları sürdürülebilirlik uygulamalarına dahil ederek ve doğal kaynakların ortak yönetimini teşvik ederek örgün eğitimin ötesine geçebilir (De Moura Santana ve diğerleri, 2020). Oyun ve rekreasyon yoluyla, öğrenciler sürdürülebilirlik sorunlarını ele almak için gerekli olan ekip çalışması, iletişim ve problem çözme gibi sosyal becerileri geliştirebilirler (Andreoni ve Richard, 2023).

Rekreasyonel faaliyetler aktif, öğrenci merkezli eğitimi destekleyerek sürdürülebilirlik kavramlarını daha erişilebilir ve akılda kalıcı hale getirir (Evangelista ve diğerleri, 2024). Geleneksel oyunların ve rekreasyonel faaliyetlerinin çevre eğitimine dahil edilmesi, öğrencilerin geleneksel bilgilerle bağlantı kurmasına yardımcı olur ve sürdürülebilir uygulamaları teşvik eder. Geri dönüştürülebilir malzemelerden oyuncak yapmak ve geleneksel oyunlar oynamak gibi faaliyetler, çevre bilincini ve kültürel mirasın takdir edilmesini teşvik edebilir (Evangelista ve diğerleri, 2024).

Açık alan rekreasyonu ve doğa temelli turizm faaliyetleri, sürdürülebilirlik için gerekli bilgi, beceri ve tutumları oluşturabilecek doğayla doğrudan deneyimler sağlar. Sosyalleşmeyi teşvik eder ve çevreye karşı sorumluluk duygusunu geliştirir (De Moura Santana ve diğerleri, 2020). Sürdürülebilir yaşam için gerekli olan bilgi, beceri ve değerlerin gelişimini destekleyebilir. Eğitim, sürdürülebilirlik konusunda bütüncül bir anlayışı teşvik etmek ve bireyleri değişimi yönlendirecek bilgi ve motivasyonla donatmak için çok önemlidir (Saleem ve diğerleri, 2022). Bununla birlikte, politika ve uygulama arasında genellikle bir boşluk vardır ve birçok öğrenci ve öğretmen sürdürülebilirlik konusunda tam entegre bir görüşe sahip değildir (Sinakou ve diğerleri, 2019). Bütüncül bir kalkınma yaklaşımı olarak sürdürülebilirlik, çevresel, sosyal ve ekonomik hedeflerin entegrasyonuna ihtiyaç duyar. Bu vizyona ulaşmak için sistemik değişim, disiplinler arası işbirliği ve yaygın bilinçlendirme eğitimi gerektirir.

Sürdürülebilir rekreasyonun önemi, özellikle hassas ekosistemlerin korunması çerçevesinde ele alınmakta olup, tatlı su kaynakları, nehir kenarı alanlar ve koruma altındaki doğal bölgeler bu yaklaşımın temel odak noktaları arasında yer almaktadır. Aşırı kullanım ve yetersiz planlanan rekreasyonel faaliyetler, bu alanlarda geri dönüşü güç çevresel zararlara neden olabilmektedir (Kesling, 2025). Yasal düzenlemeler ve yönetim stratejileri, biyoçeşitliliğin, özgün manzara değerlerinin ve ekosistem hizmetlerinin korunmasına öncelik vermekte ve bu amaçla bölgeleme, kapasite sınırları belirleme ve çevresel kısıtlamalar gibi yöntemler uygulanmaktadır (Blanco-Cerradelo ve diğerleri, 2022). Ancak sürdürülebilir rekreasyonun yalnızca ekolojik koruma boyutuyla sınırlı kalmaması, sosyal adalet, ekonomik sürdürülebilirlik ve esnek yönetişim yaklaşımlarıyla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bütüncül bakış açısı, doğal kaynakların korunmasını toplum refahı, adil erişim ve uyarlanabilir yönetim ilkeleriyle destekleyerek sürdürülebilir rekreasyonun uzun vadeli başarısını güvence altına almaktadır.

Sürdürülebilir rekreasyon yalnızca çevresel koruma ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda sosyal kapsayıcılığı, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve eşitsizliklerin azaltılmasını destekleyerek sağlık, refah ve sürdürülebilir toplumlar gibi pek çok Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SKH) ile uyumlu bir yapı sunmaktadır (Spence ve diğerleri, 2024). Rekreasyon stratejilerine SKH'lerin entegre edilmesi, bireysel davranış değişikliği ve kolektif sosyal sorumluluğun gelişimini teşvik ederek insan ve çevre yararına sürdürülebilir bir kültürün oluşmasına katkıda bulunur (Baena-Morales ve diğerleri, 2025). Bu yaklaşım toplumsal sürdürülebilirlik açısından da temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Rekreasyon hizmetlerinin tüm bireyler için erişilebilir olması, sosyo-ekonomik eşitsizliklerin azaltılmasına destek sağlar ve yalnızca ekonomik değil, kimi durumlarda eğitim düzeyi gibi faktörler de katılımı sınırlayabilir (Fian ve diğerleri, 2024). Rekreasyon fırsatlarına adil erişim, sağlık ve yaşam kalitesini artırmakla kalmaz, sosyo-ekonomik gruplar arasındaki yaşam standartları farkını da azaltır (Moore ve diğerleri, 2008). Farklı yaş gruplarının, kadınların, engelli bireylerin ve dezavantajlı toplulukların rekreasyon alanlarından eşit şekilde yararlanabilmesi, sosyal adaletin somut bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu hizmetlerin dağılımı genellikle dengesizdir ve düşük gelirli veya azınlık toplulukları, varlıklı bölgelere göre daha az ve sınırlı imkanlara sahiptir (Stoppa ve diğerleri, 2022). Bu nedenle, maliyetlerin düşürülmesi, güvenliğin sağlanması ve toplumun tüm kesimlerinin kendini katılıma hazır ve güvende hissetmesi gibi önlemler rekreasyon katılımının önündeki engelleri azaltmada etkili olabilir (Elsborg ve diğerleri, 2019). Rekreasyon hizmetlerine adil erişimin sağlanması, sosyo-ekonomik eşitsizliklerin azaltılması için güçlü bir araç işlevi görmekte ve bu hizmetlerin uygun maliyetli, kapsayıcı ve yaygın bir şekilde sunulması, özellikle dezavantajlı gruplar için sağlık, refah ve toplumsal uyumu güçlendirmektedir. Tüm bu özellikleriyle sürdürülebilir rekreasyon, yalnızca doğal çevreyi değil, sosyal yapıyı da gözeten bütüncül bir uygulama alanı olarak tanımlanabilir.

Ekolojik, ekonomik ve sosyal kriterleri göz önünde bulunduran karar verme çerçeveleri, rekreasyon gelişimi için en uygun alanların belirlenmesine yardımcı olur ve olumsuz etkileri en aza indirirken faydaları en üst düzeye çıkarır (Popadynets ve diğerleri, 2023). Ormanlarda pasif rekreasyon veya doğa temelli turizm gibi sürdürülebilir rekreasyon faaliyetlerinin ekonomik olarak uygulanabilir olduğu ve ziyaretçi çekerek ve istihdam yaratarak yerel topluluklar için önemli faydalar sağlayabileceği konusunda araştırmalar mevcuttur (Abbott ve diğerleri, 2022; Román ve diğerleri, 2022). Buna ek olarak eko-parklar veya sağlıklı yaşam turizmi gibi çeşitli rekreasyon fırsatlarının geliştirilmesi, bölgelerin değişen

ekonomik ve demografik koşullara uyum sağlamasına yardımcı olarak dayanıklılığı ve uzun vadeli büyümeyi destekleyebilir (Heydari ve diğerleri, 2025). Bu özellikleri ile rekreasyonel etkinlik, ürün ve hizmetlerde ekonomik sürdürülebilirliğin yanı sıra rekreasyon aracılığı ile ekonomik sürdürülebilirlik sağlanabilineceğinden bahsedilebilir.

Sürdürülebilir rekreasyon bu yönleriyle yalnızca bireysel rahatlama ve boş zaman değerlendirme süreci değil, aynı zamanda çevresel koruma, sosyal eşitlik ve ekonomik denge ilkeleriyle uyumlu bir yaşam biçiminin inşasına katkı sunan stratejik bir uygulama alanıdır. Bu nedenle rekreasyon politikalarının planlanması, hizmet sunumunun tasarımı ve katılım süreçlerinin yönetimi, sürdürülebilirlik ilkeleriyle eşgüdüm içinde ele alınmalıdır.

2.3. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışlarını Anlamak İçin Kuramsal Temeller

Sürdürülebilir rekreasyon davranışlarını anlamaya yönelik yapılan ölçme aracı geliştirme sürecinde, bireylerin bu tür davranışlara yönelik eğilimlerini, niyetlerini ve sorumluluk bilincini bütüncül bir biçimde kavramsallaştırabilmek amacıyla üç temel teoriye başvurulmuştur: Planlanmış Davranış Teorisi (Theory of Planned Behavior - TPB), Norm Aktivasyon Teorisi (Norm Activation Theory - NAT) ve Sürdürülebilirlik Teorisi. Her biri, sürdürülebilir davranışı temelinde farklı bir yönü açıklamakta ve bu yönlerin birleşimi, rekreasyon bağlamındaki sürdürülebilir davranışların kapsamlı biçimde anlaşılmasını mümkün kılacağı düşünülmektedir.

Norm Aktivasyon Teorisi, bireylerin yardımsever ya da prososyal davranışlarını açıklamak amacıyla Schwartz tarafından geliştirilmiştir (Setiawan ve diğerleri, 2020). Bu teori, kişisel normların, yani bireyin içselleştirdiği ahlaki sorumluluk duygularının, davranışları yönlendirdiğini savunur dolayısıyla bireyler öncelikle eylemlerinin (veya eylemsizliklerinin) başkaları veya çevre için sonuçları olduğunu kabul ettiğini savunur (Han, 2014). Sürdürülebilirlik bir değişim yaratma çabasıdır (Weder, 2023). Norm aktivasyon teorisi özellikle sürdürülebilirliğin bu yönüne atıfta bulanabilir. Teori, insanların davranışlarının bir fark yaratabileceğine inanarak bu sonuçlardan kişisel olarak sorumlu hissedeceğini savunur (Confente ve Scarpi, 2020). Bu teori yoluyla, rekreasyonel faaliyetlere katılan bireylerin çevreye zarar verme riskini içselleştirerek kendi davranışlarını sorgulama ve düzenleme potansiyelleri açıklanabilir. Böylece Norm Aktivasyon Teorisi, sürdürülebilir rekreasyon davranışlarının duygusal ve ahlaki temelli yönlerini anlamada tamamlayıcı bir

teorik açıklama sunar. Teori, çeşitli bağlamlarda tahmin gücünü artırmak için genellikle Planlanmış Davranış Teorisi gibi farklı teorilere entegre edilir (Setiawan ve diğerleri, 2020).

Planlanmış Davranış Teorisi, Ajzen tarafından geliştirilen ve bireylerin belirli bir davranışı gerçekleştirme niyetlerini açıklamada sıklıkla kullanılan sosyal psikolojik bir modeldir (Ajzen, 2020). Teoriye göre bir bireyin davranışa yönelik niyeti, üç temel bileşenin etkileşimiyle oluşur: tutum (Somoray ve diğerleri, 2024), öznel normlar (Ajzen, 2020) ve algılanan davranışsal kontrol (Armitage ve Conner, 2001). Tutum genellikle planlanmış davranışların en güçlü belirleyicisi olurken, öznel norm kısmen ölçüm zorlukları nedeniyle daha zayıf olma eğiliminde ve davranışsal kontrol ise ortalama bir etkiye sahiptir (Somoray ve diğerleri, 2024).

Sürdürülebilirlik Teorisi ise mevcut araştırma kapsamında bir temel olarak düşünülmüş olup, çevresel, sosyal ve ekonomik faktörlerin dengeli yönetimini esas almaktadır (D'Adamo ve diğerleri, 2023). Bu teori, bireylerin sürdürülebilir bir sistemin parçası olarak davranmalarını sağlamak amacıyla sadece çevresel değil, toplumsal eşitlik, ekonomik sorumluluk ve gelecek nesillere duyarlılık gibi ilkeleri de davranışsal süreçlerle ilişkilendirir. Rekreasyonel faaliyetlerin sürdürülebilir biçimde gerçekleşebilmesi için bireylerin yalnızca doğa koruma motivasyonuyla değil, aynı zamanda alanları adil kullanma, kaynakları israf etmeme ve ortak yaşamı gözetme bilinciyle hareket etmeleri beklenir. Bu nedenle sürdürülebilirlik teorisi, davranışların makro düzeydeki toplumsal etkilerini ve sistemsel sonuçlarını açıklamak için önemli bir referans noktasıdır.

Bu üç teorinin birlikte ele alınması, sürdürülebilir rekreasyon davranışlarını yalnızca bireysel tercih ya da bilgi düzeyiyle değil; ahlaki değerler, sosyal beklentiler, öz yeterlilik algısı ve yapısal farkındalıkla birlikte anlamayı olanaklı kılar. Bu doğrultuda geliştirilen ölçek, bireylerin hem içsel motivasyonlarını hem de çevresel, sosyal ve davranışsal faktörlerini bütünsel olarak ölçmeye yönelmiştir. Teoriler arası bu kuramsal entegrasyon, sürdürülebilir rekreasyon davranışlarının neden ve nasıl oluştuğuna dair çok boyutlu bir çerçeve sunmakta; alanyazına katkı sağlayacak güçlü bir ölçme modeli için sağlam temeller oluşturmaktadır.

2.3.1. Norm aktivasyon teorisi (NAT)

Norm Aktivasyon Teorisi (Norm Activation Theory – NAT), Schwartz tarafından 1977 yılında geliştirilmiş olup, bireylerin prososyal davranışlarını açıklamaya yönelik sosyal psikolojik bir modeldir (Han ve diğerleri, 2015). NAT çevresel davranış, turizm ve örgütsel uyum da dahil olmak üzere çeşitli alanlarda yaygın olarak uygulanmıştır (Han, 2014; Werff ve Steg, 2015; Zhao ve diğerleri, 2020). Teori, özellikle ahlaki sorumluluğa dayanan gönüllü davranışların altında yatan mekanizmaları anlamak amacıyla geliştirilmiş ve çevre dostu, yardımsever veya etik temelli eylemlerin açıklanmasında geniş kabul görmüştür (Lee ve diğerleri, 2023). Bununla birlikte NAT, bireylerin neden çevre dostu turizm, sürdürülebilir tüketim ve yeşil satın alma gibi çevre yanlısı eylemlere gönüllü olarak katıldıklarını açıklamak için yaygın olarak kullanılmaktadır (Ostertag, 2023).

Teorinin temel bileşenleri üç ana kavram etrafında şekillenir: kişisel norm, sonuçların farkında olma ve sorumluluk atfetme. Kişisel Normlar, bir bireyin belirli eylemleri gerçekleştirmek (veya bunlardan kaçınmak) için içselleştirilmiş ahlaki yükümlülük duygusunu ifade eder. Kişisel normlar gönüllü, prososyal veya çevre dostu davranışların doğrudan motivasyon kaynağıdır (Meng ve diğerleri, 2020). Sonuçların farkında olmak, bireylerin öncelikle eylemlerinin (veya eylemsizliklerinin) başkaları veya çevre için önemli sonuçları olduğunu fark etmeleri gerektiğini ifade eder. Bu farkındalık, kişisel normları harekete geçirmek için kilit bir tetikleyicidir (Yazdanmehr ve Wang, 2016). Sorumluluk atfetme, insanların bu sonuçlardan kişisel olarak sorumlu hissetme ihtiyacını ifade eder. Bireyler sorumluluğu kendilerine atfettiklerinde, kişisel normlarının harekete geçme olasılığı artar ve bu da prososyal veya sürdürülebilir eylemlere yol açar (He ve Zhan, 2018).

Sonuçlara ilişkin farkındalık, sorumluluk atfedilmesine yol açar ve bu da kişisel normları harekete geçirir. Bu sıra, çevre dostu turizm, elektrikli araçların benimsenmesi ve işyerinde çevresel davranış gibi çeşitli çalışma ve bağlamlarda desteklenmektedir (Han, 2014). Kişisel normlar aktive edildikten sonra, prososyal veya çevreye duyarlı davranışlara yönelik niyetleri ve fiili katılımı güçlü bir şekilde öngörür (Han ve diğerleri, 2019). Prososyal davranış, başkalarına fayda sağlamayı amaçlayan eylemleri ifade eder. Bu davranışlar, kişisel kazançtan ziyade diğer insanların veya toplumun refahını artırma arzusuyla motive edilir (Pfattheicher ve diğerleri, 2021).

Rekreasyonel faaliyetlerde sürdürülebilir davranışların bireylerin dışsal zorunluluklardan daha çok içsel yargılarına ve ahlaki sorumluluk bilinçlerine dayandığından bahsedilebilir (Høyem, 2020). Doğada çöp bırakmamak, kamp yapılan alanı tahrip etmemek, yüksek sesle çevreyi rahatsız etmemek gibi davranışlar çoğu zaman yasal bir yaptırım korkusuyla değil, çevreye zarar vermemenin en doğru davranış olduğuna inanmaktan gelir. Bu yönüyle sürdürülebilir rekreasyonel davranışlar, yönetimlerin kuralları ile değil bireyin kendi iç dünyasında kurduğu ahlaki muhakemelerle şekillenme olasılığı daha yüksek denilebilir.

Çevresel tehditler konusunda artan farkındalık ve kişinin eylemlerinin bir fark yaratabileceğine olan inancı, rekreasyoncular arasında çevre yanlısı davranışların güçlü belirleyicileridir (Alcock ve diğerleri, 2020). Rekreasyonistlerin inançları, deneyimleri ve doğaya verdikleri değer, sürdürülebilir eylemlerini önemli ölçüde şekillendirmekte, farklı gruplar kişisel deneyim ve değerlerine bağlı olarak değişen düzeylerde katılım gösterebilmektedir (Jeanson ve diğerleri, 2021). NAT, bireylerde güçlendireceği prososyal davranışlar sürdürülebilir davranışların da gelişiminde rol oynayabilir. Birey, bir rekreasyon alanında sergilediği davranışın çevreye ya da diğer canlılara olan olası etkilerini fark ettikçe, bu etkinin kendi seçimleriyle bağlantılı olduğunu içselleştirdikçe; kişisel normları aktive olur ve sürdürülebilir davranış eğilimi güçlenir. Ölçek geliştirme sürecinde NAT'a yer verilmesinin temel nedeni de sürdürülebilirlik gibi geniş ve etik temelli bir kavramın bireysel düzeyde nasıl karar ve davranışa dönüştüğünü anlamayı mümkün kılmasıdır. Bu sayede, yalnızca davranışın kendisi değil; davranışı yönlendiren içsel güdüler de analiz edilebilmektedir.

2.3.2. Planlanmış davranış teorisi (TPB)

Planlanmış Davranış Teorisi (Theory of Planned Behavior – TPB), Ajzen tarafından 1985 yılında geliştirilen ve bireylerin belirli bir davranışı gerçekleştirme konusundaki niyetlerini açıklamaya yönelik yaygın biçimde kullanılan bir teorik modeldir. TPB'nin temel varsayımı, bireyin davranışının doğrudan onun bu davranışı gerçekleştirme niyetine bağlı olduğudur. Bu niyet ise bireyin davranışa yönelik tutumu, toplumsal baskı veya beklenti olarak değerlendirilen öznel normlar ve bireyin davranış üzerinde kontrol sahibi olma algısı gibi üç ana unsurun etkileşimiyle şekillenir.

Davranışa yönetlik tutum, bireyin söz konusu davranışa ilişkin olumlu ya da olumsuz değerlendirmelerini ifade eder (Ajzen, 2020). Öznel Normlar, önemli diğer kişilerin kişinin davranışta bulunması gerektiğini düşünüp düşünmediğine ilişkin inançlara dayalı olarak, davranışı gerçekleştirmek veya gerçekleştirmemek için algılanan sosyal baskıyı ifade eder (Sussman ve Gifford, 2018). Algılanan davranışsal kontrol, herhangi bir davranışı gerçekleştirmenin kendi kontrolünde olup olmadığı yönünde bireylerin yetenekleri ve imkânlarıyla ilgili algılamalarını ifade etmektedir ve davranışın performansını kolaylaştıran veya baskı altına alan faktörlere bağlı olarak şekillenir (Kocagöz ve Dursun, 2010). TPB, bir davranışı gerçekleştirme niyetinin, fiili davranışın hemen öncülü olduğunu öne sürer. Niyetler tutumlar, öznel normlar ve algılanan davranışsal kontrolden etkilenir (Guo ve diğerleri, 2016). Buna ek olarak TPB, sağlık eylemleri, teknoloji kullanımı, çevresel uygulamalar ve daha fazlası dahil olmak üzere çok çeşitli davranışlara başarıyla uygulanmıştır (Hagger ve Hamilton, 2023). Ajzen tarafından geliştirilen Planlanmış Davranış Teorisi, tutumların, sosyal etkilerin ve algılanan kontrolün niyetleri ve nihayetinde davranışı nasıl şekillendirdiğini anlamak için temel bir modeldir. Bu özellikleriyle davranış bilimleri araştırmalarında merkezi bir çerçeve olmaya devam etmektedir.

Planlanmış Davranış Teorisi (TPB) ile sürdürülebilirlik arasında güçlü bir ilişki vardır. TPB, kullanıcı tercihleri, iş uygulamaları, eğitim ve politika dahil olmak üzere çeşitli alanlarda sürdürülebilir davranışları anlamak, tahmin etmek ve etkilemek için yaygın olarak kullanılmaktadır (Garay ve diğerleri, 2019). TPB'nin temel bileşenleri olan tutum, öznel normlar ve algılanan davranışsal kontrol düzeyleri yeşil ürünler satın almak, sürdürülebilir konutları tercih etmek veya işletmelerde ve günlük yaşamda çevre dostu uygulamaları benimsemek gibi sürdürülebilir davranışlarda bulunma niyetinin önemli belirleyicileridir (Paul ve diğerleri, 2016; Holdsworth ve diğerleri, 2020; Ilagan ve diğerleri, 2024). Birçok çalışma, sürdürülebilir davranışlar için tahmin gücünü artırmak amacıyla sürdürülebilirliğe özgü faktörler (çevresel kaygı, algılanan yararlılık, merak, yeşil tüketici kimliği) ekleyerek TPB'yi genişletmektedir (Tommasetti ve diğerleri, 2018; Judge ve diğerleri, 2019). Buna ek olarak TPB, turizm, moda, konut, restoran ve işyeri ortamlarında sürdürülebilirliğe uygulanmış ve olumlu tutumların, destekleyici sosyal normların ve kontrol duygusunun sürdürülebilir niyet ve eylemleri artırdığını tutarlı bir şekilde göstermiştir (Lavuri, 2021). Planlanmış Davranış Teorisi, sürdürülebilirliği anlamak ve teşvik etmek için temel ve uyarlanabilir bir modeldir. TPB, sürdürülebilir niyet ve eylemlerin psikolojik itici güçlerini

tanımlayarak ve hedefleyerek, araştırmacıların, eğitimcilerin ve politika yapıcıların sürdürülebilir bir gelecek için daha etkili müdahaleler tasarlamalarına yardımcı olur.

Norm Aktivasyon Teorisi (NAM) ile Planlanmış Davranış Teorisi (TPB) arasında köklü bir ilişki vardır. Birçok çalışma, çeşitli bağlamlarda çevre yanlısı ve prososyal davranışları daha iyi açıklamak ve tahmin etmek için bu iki modeli birlikte kullanmaktadır (Park ve Ha, 2014; Kim ve Hwang, 2020; Savari ve diğerleri, 2023). NAM kişisel ahlaki normlara, sonuçların farkında olmaya ve sorumluluk atfetmeye odaklanırken, TPB tutumları, öznel normları ve algılanan davranışsal kontrolü vurgulamaktadır. Bu modeller birleştirildiğinde, davranış için hem ahlaki (içsel) hem de rasyonel (bilişsel/sosyal) motivasyonları yakalar (Rezaei ve diğerleri, 2019; Udo ve diğerleri, 2023). Bu nedenle NAM ve TPB'nin entegre edilmesi, özellikle çevre yanlısı ve prososyal eylemler için davranışsal niyetleri anlamak için daha kapsamlı bir çerçeve sağlar. Birleşik model genellikle davranışsal varyansın daha yüksek bir oranını tek başına her iki modelden daha fazla açıklamaktadır (Esfandiar ve diğerleri, 2021; Sun ve diğerleri, 2022). Dolayısıyla öznel normlar (TPB) kişisel normları (NAM) etkileyebilir ve sonuçların farkındalığı (NAM) tutumları ve algılanan kontrolü (TPB) şekillendirebilir (Arkorful ve diğerleri, 2022). Kim (2023)'e göre, entegre yaklaşım, tarım, turizm, atık yönetimi ve konaklama gibi çeşitli ortamlarda etkilidir. Bu nedenle bu iki modelin birlikte kullanılması mevcut çalışmanın konusu olan sürdürülebilir rekreasyon davranışları için de daha iyi bir yordayıcılığa yardımcı olabilecektir.

TPB'nin sunduğu bu yapı, sürdürülebilir rekreasyon davranışlarının yalnızca Norm Aktivasyon Teorisi'nin sunduğu ahlaki sorumlulukla değil, aynı zamanda bireyin davranışa yönelik tutumları, sosyal etkilenmeleri ve kendine yönelik algısıyla şekillendiğini ortaya koyabilir. Teori, hem içsel hem de dışsal faktörlerin birey davranışına nasıl etki ettiğini dengeli bir biçimde açıklayabilir. Bu nedenle, ölçek geliştirme sürecinde TPB, bireylerin sürdürülebilir rekreasyon davranışına yönelik eğilimlerini ölçebilmek için önemli bir teorik dayanak olarak değerlendirilmiştir.

2.3.3. Sürdürülebilirlik teorisi

Sürdürülebilirlik Teorisi, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren kalkınma, çevre, toplum ve ekonomi alanlarında ortaya çıkan krizlere karşılık geliştirilen çok disiplinli bir paradigma olarak şekillenmiştir (Bettencourt ve Kaur, 2011). Bu teori, yalnızca çevresel korumayı

değil; ekonomik istikrar, toplumsal adalet ve doğal kaynakların gelecek nesillere aktarımı ilkelerini eş zamanlı olarak dikkate alan bütüncül bir anlayışı temsil eder (Eizenberg ve Jabareen, 2017). Sürdürülebilirlik teorisi, bireysel ve kurumsal davranışların uzun vadeli etkilerini merkeze alır, bu davranışların yalnızca bugünü değil, geleceği de gözeterek şekillendirilmesi gerektiğini vurgular (Horváth, 2018). Sürdürülebilirlik teorisi, çevreye duyarlı ürünler seçmek veya korumayı destekleyen faaliyetlerde bulunmak gibi rekreasyonistlerin aldığı karmaşık kararları açıklamaya yardımcı olur. Sürdürülebilir tercihleri mümkün kılacak bilgi, eğitim ve yönetim stratejilerine duyulan ihtiyacı vurgular (Lee ve diğerleri, 2015; Beery ve diğerleri, 2022).

Sürdürülebilirlik Teorisi, sürdürülebilir rekreasyon davranışlarını açıklamada da işlevsel bir temel sunar. Rekreasyonel faaliyetlerin doğa, toplum ve ekonomi üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulduğunda, bu faaliyetlerin sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyum içinde gerçekleşmesi bir zorunluluk hâline gelmektedir (Cerveny, 2022). Sürdürülebilir rekreasyon, insan davranışlarının, kültürel değerlerin ve ekolojik sonuçların birbirine bağlılığını kabul eden sosyo-ekolojik sistemler merceğinden giderek daha fazla incelenmektedir. Bu sistem perspektifi, rekreasyon davranışlarının sürdürülebilirlik hedeflerini nasıl destekleyebileceğini veya zayıflatabileceğini açıklamaya yardımcı olur (Rheenen ve Melo, 2022). Bu bağlamda bireylerin, rekreasyonel etkinliklere katılırken yalnızca kişisel haz ya da sağlık kazanımı değil, aynı zamanda çevresel etki, sosyal adalet ve kaynak kullanımı gibi çok boyutlu değişkenleri gözeterek hareket etmesi beklenir.

Sürdürülebilirlik Teorisi'nin ölçek geliştirme sürecine dâhil edilmesinin temel nedeni, bireylerin rekreasyonel davranışlarını yalnızca bireysel niyet ya da sorumluluk duygusu açısından değil, sistemsel etkileri gözeten, uzun vadeli ve toplumsal faydayı önceleyen bir perspektifle değerlendirmeye olanak sağlamasıdır. Bu teori, bireyleri pasif tüketici konumundan çıkararak, aktif birer sürdürülebilirlik aktörü hâline getirme hedefi taşır. Rekreasyon bağlamında bu, doğayı yalnızca kullanmak değil; korumak, paylaşmak ve gelecek için sorumluluk almak anlamına gelir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Problemi

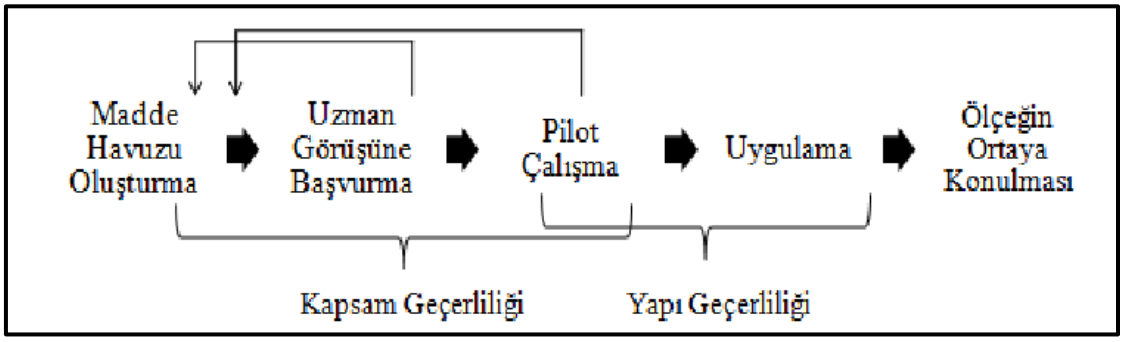
Boş zaman etkinliklerine dair katılıma yönelik artan ilgi ve katılım, doğal kaynakların aşırı kullanımı, çevresel bozulma, malzeme tüketimi gibi sürdürülebilirlik açısından risk oluşturan durumları da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, rekreasyon alanında sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda bireysel davranışların belirlenmesi ve yönetilmesi, hem çevresel hem de sosyal sorumluluklar açısından kritik bir gereklilik haline gelmiştir. Sürdürülebilir rekreasyon anlayışı, yalnızca çevre koruma bilinciyle değil, aynı zamanda bireylerin tutumları, normları, kontrol algıları ve sorumluluk hisleriyle şekillenen çok boyutlu bir davranış yapısını içermektedir. Bu bağlamda bireylerin sürdürülebilir rekreasyon davranışlarını anlayabilmek için yalnızca çevresel farkındalıklarını değil, aynı zamanda toplumsal normlar, davranışsal niyetler ve kişisel sorumluluk düzeylerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Ancak mevcut literatürde, bu tür davranışları açıklayacak şekilde tasarlanmış, kapsamlı ve teorik temellere dayalı ölçüm araçlarının sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle Türkçe literatürde, sürdürülebilirlik ve rekreasyon kavramlarını bir araya getiren, psikometrik açıdan geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracına rastlanmamıştır.

Araştırmanın problemi, bireylerin sürdürülebilir rekreasyon davranışlarını geçerli ve güvenilir biçimde ölçebilecek bir ölçek geliştirmek suretiyle, söz konusu davranışların çok boyutlu doğasını anlaşılır hale getirmektir. Bu doğrultuda, hem bireylerin sürdürülebilirliğe yönelik rekreasyonel tutum ve niyetleri hem de bu davranışlara yön veren sosyal ve kişisel normların değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

3.2. Araştırma Modeli

Bu araştırma, sürdürülebilir rekreasyon davranışlarını ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirme amacı taşımaktadır. Bu doğrultuda çalışma, nicel araştırma yöntemleri kullanılarak yürütülmüştür. Nicel araştırma yöntemleri, değişkenler arasındaki ilişkileri açıklamak, tahmin etmek veya test etmek amacıyla sayısal verileri toplamak ve analiz etmek için kullanılan sistematik yaklaşımlardır. Bu yöntemler, güvenilir ve genelleştirilebilir sonuçlar üretmek için nesnelliğe, ölçüme ve istatistiksel analize odaklanır (England, 2021). Araştırmada tarama (survey) modeli benimsenmiştir. Tarama modeli, bireylerin veya

grupların belirli özelliklere sahip olup olmadıklarını belirlemek amacıyla mevcut durumu olduğu gibi betimleyen bir araştırma desenidir (Story ve Tait, 2019).

Şekil 3.1. Tipik Ölçek Geliştirme Süreci

Ölçek geliştirme süreci tipik ölçek geliştirme süreci standartlarına uygun şekilde yapılandırılmıştır. Bu kapsamda; öncelikle sürdürülebilir rekreasyon davranışları literatürü taranarak geniş bir madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan madde havuzu, uzman görüşleri alınarak içerik geçerliği açısından değerlendirilmiştir. Sonrasında, ölçek taslağı pilot uygulamaya tabi tutulmuş ve dil açısından anlaşılabilirliği küçük bir örneklem üzerinde test edilmiş, ön analizler gerçekleştirilmiştir. Ana uygulama verileri üzerinde yapılan Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ile ölçeğin faktör yapısı ortaya konulmuş ve ardından Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile belirlenen modelin geçerliliği test edilmiştir. Araştırmada ayrıca ölçeğin güvenirliğini belirlemek amacıyla güvenirlik değerleri hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini değerlendirmek amacıyla da çeşitli istatistiksel analizler yapılmıştır. Tüm bu aşamalar sonucunda, sürdürülebilir rekreasyon davranışlarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmesi hedeflenmiştir.

3.3. Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, Ankara ilinde düzenli olarak rekreasyonel faaliyetlere katılım sağlayan bireyler oluşturmaktadır. Örneklem, olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden gönüllü katılımcı örneklemesi yöntemiyle belirlenmiştir. Olasılıksız örnekleme, katılımcıların tüm popülasyondan rastgele seçilmesi yerine araştırmacı kararı, uygunluk veya gönüllü katılım gibi rastgele olmayan süreçlerle seçilmesini içerir (Vehovar ve diğerleri, 2016). Gönüllü katılımcı örneklemesi, bireylerin bir çalışmaya katılmayı kendi kendilerine seçtikleri, olasılıklı olmayan bir örnekleme yöntemidir. Bu yaklaşım, rastgele

seçilmek veya katılmaları zorunlu tutulmak yerine, araştırma fırsatı hakkında bilgilendirildikten sonra gönüllü olmayı seçen kişilere dayanır (Murairwa, 2015). Araştırmada veri toplamak amacıyla toplam 441 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcıların 359'una çevrim içi anketler aracılığıyla (Google Forms) ve 82'sine basılı anket uygulamaları ile ulaşılmıştır.

Katılımcıların seçiminde herhangi bir cinsiyet, eğitim durumu veya meslek sınırlaması getirilmemiş ancak çalışmaya yalnızca 18 yaş ve üzeri bireylerin katılması şartı aranmıştır. Çalışmaya katılan bireylerin yaşları 18 ile 48 arasında değişmektedir. Katılımcıların ortalama yaşları 21.98 olarak saptanmıştır. Katılımcıların 277'sini (%62,8) kadınlar ve 164'ünü (%37,2) erkekler oluşturmuştur. Buna ek olarak katılımcıların 133'ü (%30,2) sürdürülebilirlik konusunda yeterli bilgiye sahip olduklarını düşünmektedir. Buna ek olarak katılımcıların büyük bir çoğunluğu sürdürülebilirliği önemli bulmaktadır (Çizelge 3.1).

Veri toplama süreci gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş, katılımcılara çalışmanın amacı hakkında bilgilendirme yapılmış ve gizlilik ilkelerine uygun hareket edilmiştir. Çalışma grubunun demografik özelliklerine ilişkin bilgiler bulgular bölümünde detaylı olarak sunulmuştur.

Çizelge 3.1. Katılımcıların demografik bilgilerine dair yüzde ve frekans değerleri

Değişken	Düzey	f	%
Cinsiyet	Kadın	277	62,8
	Erkek	164	37,2
Yaş	18-22	317	71,9
	23 ve üzeri	124	28,1
Sürdürüleblirlik Konusundaki Bilgi Sahibi Olma	Evet	133	30,2
	Hayır	308	69,8
Sürdürülebilirliği Önemli Bulmaya Dair Görüşleri	Evet	279	63,3
	Hayır	162	36,7

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplama süreci, iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada, ölçek formunun uygulanabilirliğini test etmek amacıyla Şubat 2025 tarihinde bir pilot çalışma yapılmıştır. Pilot uygulama, Ankara ilinde düzenli olarak rekreasyonel etkinliklere katılan 70 gönüllü birey üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada ölçek maddelerinin anlaşılırlığı, uygulama süresi ve teknik işleyişi değerlendirilmiştir. Pilot çalışmadan elde edilen geri

bildirimler doğrultusunda gerekli küçük dilsel ve yapısal düzenlemeler yapılmıştır ve anlaşılır olmadığı tespit edilen 4 madde bu süreçte ölçekten çıkarılmıştır.

İkinci aşamada, esas veri toplama süreci Nisan 2025 ile Mayıs 2025 tarihleri arasında yürütülmüştür. Veri toplama işlemi, tamamen yüz yüze görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın hedef kitlesi olan Ankara ilinde düzenli olarak rekreasyonel faaliyetlere katılan bireylere ulaşmak amacıyla çeşitli açık ve kapalı rekreasyon alanlarında (parklar, spor salonları, yürüyüş yolları vb.) veriler toplanmıştır.

Veri toplama sürecinde öncelikli yöntem olarak, katılımcıların mobil cihazları üzerinden erişim sağlamaları amacıyla Google Forms platformunda hazırlanan anket formuna ulaşabilecekleri QR kodlar kullanılmıştır. Katılımcılar QR kodları tarayarak çevrim içi formu doldurmuşlardır. Mobil cihaz veya internet erişimi bulunmayan bireyler için ise aynı formun basılı versiyonu kullanılmıştır. Toplamda 441 katılımcıdan veri toplanmıştır. Bunların 359'u QR kod aracılığıyla çevrim içi, 82'si ise yüz yüze basılı form yoluyla anketi doldurmuştur. Katılımcılara çalışmanın amacı, kapsamı ve veri gizliliği hakkında bilgilendirme yapılmış, gönüllü katılım esas alınmıştır. Katılımcıların kişisel verileri toplanmamış ve verilen yanıtlar yalnızca bilimsel amaçla kullanılmıştır.

3.5. Veri Toplanma Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan anketler iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların cinsiyet, yaş, sürdürübilirliğe dair bilgilerinin yeterliliğinin sorulduğu demografik bilgi formunun yanı sıra rekreasyon faaliyetlerde sürdürülebilir davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilen Sürdürülebilir Davranışlar Ölçeği'ne dair ifadeler yer almaktadır.

Araştırmada veri toplamak amacıyla sürdürülebilir rekreasyon davranışlarını ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirilen ölçek, geliştirme süreci kapsamında öncelikle literatür taraması yapılarak 54 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Hazırlanan bu madde havuzu, ölçme-değerlendirme, rekreasyon ve sürdürülebilirlik alanlarında uzman olan 6 akademisyenin görüşüne sunulmuştur. Araştırma kapsamında geliştirilen "Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği"nin ilk taslağı, üç kuramsal yaklaşımdan (Planlanmış Davranış Teorisi, Norm Aktivasyon Teorisi ve Sürdürülebilirlik Teorisi) yararlanılarak

oluşturulmuştur. Ölçek, 9 alt boyutta toplam 54 madde içerecek şekilde yapılandırılmış ve 5'li Likert tipi derecelendirme ölçeği kullanılarak hazırlanmıştır. İlk taslak form, alanında uzman 6 akademisyenin görüşüne sunulmuş ve uzman geri bildirimleri doğrultusunda 14 madde ölçekten çıkarılmış, bazı maddelerde dil ve kapsam açısından düzenlemeler yapılmış ve ölçek taslağı 40 maddeye indirilmiştir. Ölçek maddelerinin içerik geçerliği, uzman görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Her bir madde için Madde Düzeyinde Kapsam Geçerliliği İndeksi (Item-Level Content Validity Index (I-CVI)) hesaplanmış; uzmanlardan %83 ve üzerinde uygunluk onayı alan maddeler koruma altına alınmıştır. Literatüre göre, altı uzmanın yer aldığı içerik geçerliği çalışmalarında bir maddenin kabul edilebilmesi için I-CVI değerinin en az 0.83 olması gerektiği belirtilmektedir (Lynn, 1986). Bu doğrultuda, I-CVI değeri 0.83'ün altında kalan maddeler ölçekten çıkarılmış veya revize edilmiştir. Gözden geçirilmiş ölçek formu, pilot uygulama için kullanılmış ve ardından esas veri toplama sürecine geçilmiştir. Pilot uygulama 70 kişilik bir grup ile gerçekleştirilmiş.

3.5.1. Sürdürülebilir rekreasyon davranışları ölçeği (SRDÖ)

Bireylerin rekreasyonel katılımdaki davranışlarını çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları ile birlikte ahlaki değerler ve öz yeterlilik algılarıyla geniş bir bakış açısıyla sürdürülebilir davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilen Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği (SRDÖ) 28 madde ve 5 alt boyuttan (davranışsal tutum, öznel normlar, davranışsal kontrol, sorumluluk duygusu, davranışsal niyet) oluşmaktadır. 5'li likert tipi (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum) bir ölçüm aracı olan SRDÖ'nin toplam Cronbach's Alpha değeri 0.949, alt boyutları için ise sırasıyla 0.898, 0.903, 0.869, 0.866 ve 0.853 olarak tespit edilmiştir (Çizelge 3.1).

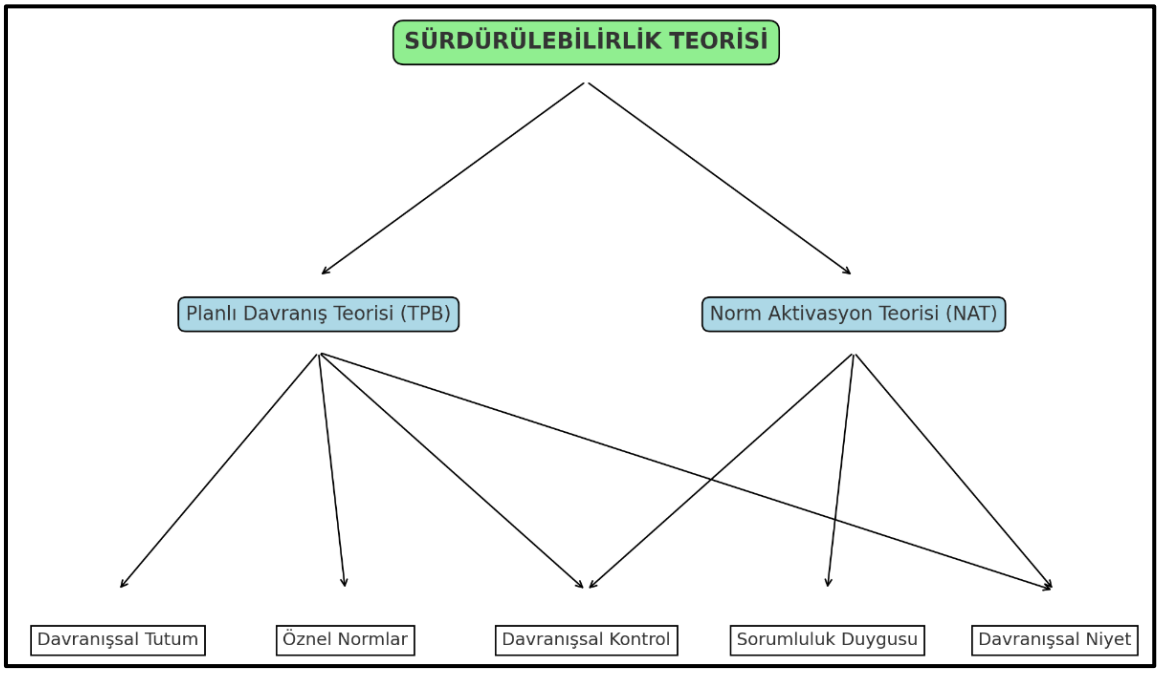
3.6. Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan verilerin analizinde IBM SPSS Statistics 27.0, Microsoft Excel ve JASP 0.19.3 yazılımları kullanılmıştır. Ölçek geliştirme sürecinde öncelikle madde analizi yapılmış, madde-toplam korelasyonları değerlendirilmiştir. Ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmıştır. AFA sürecinde verilerin faktör analizine uygunluğunu test etmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ve Bartlett Küresellik Testi gerçekleştirilmiştir. Faktör yapısının belirlenmesinde temel bileşenler analizi yöntemi ve Varimax döndürme tekniği kullanılmıştır. AFA sonucunda

ortaya çıkan faktör yapısının doğruluğunu değerlendirmek amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. DFA işlemleri JASP yazılımı üzerinden yürütülmüş ve modelin uyum iyiliği çeşitli indeksler (CFI, TLI, RMSEA vb.) kullanılarak değerlendirilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılığı Cronbach Alfa katsayısı ile test edilmiş ve her alt boyut için ayrı ayrı güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi $p<.05$ olarak kabul edilmiştir.

3.7. Kuramsal Temel

Bu araştırmada, bireylerin sürdürülebilir rekreasyon davranışlarını ölçmeye yönelik geliştirilen ölçek, üç temel kuramsal yapıya dayandırılmıştır (Şekil 3.2). Bu teoriler: Norm Aktivasyon Teorisi (NAT), Planlanmış Davranış Teorisi (TPB) ve Sürdürülebilirlik Teorisi'dir. Her bir kuramsal yapı, ölçeğin boyutlarının belirlenmesinde temel yönlendirici olmuş, ölçek maddeleri ilgili teorilerin öngördüğü davranışsal bileşenlere dayalı olarak yapılandırılmıştır.

Şekil 3.2. Sürdürülebilir rekreasyon davranışları açıklamada kullanılan teorilerin hiyerarşik yapısı

3.7.1. Norm aktivasyon teorisi (NAT)

Araştırmanın kuramsal çerçevesinin ilk temelini, Schwartz (1977) tarafından geliştirilen Norm Aktivasyon Teorisi (Norm Activation Theory) oluşturmaktadır. Bu teori, bireylerin yardımsever veya çevreye duyarlı davranışlarının, içsel ahlaki normlarının aktive olması yoluyla ortaya çıktığını savunur. Bu normların aktive olabilmesi için iki bilişsel ön koşul gereklidir:

1. Davranışın olası sonuçlarının farkında olunması (Awareness of Consequences – AC)
2. Bu sonuçlardan bireyin kendisini sorumlu hissetmesi (Ascription of Responsibility – AR)

Bu bağlamda, bireylerin sürdürülebilir rekreasyon davranışlarını ne derece farkındalıkla ve sorumluluk duygusuyla gerçekleştirdiklerini ölçmek üzere ölçeğin "farkındalık" ve "sorumluluk bilinci" boyutları oluşturulmuştur. Bu süreçte Vaske ve arkadaşları (2015) ve Littlejohn ve arkadaşları (2016) gibi NAT temelli çevreci davranış çalışmaları temel referans alınmıştır.

3.7.2. Planlanmış davranış teorisi (TPB)

İkinci kuramsal temel, Ajzen (1985) tarafından geliştirilen Planlanmış Davranış Teorisi (Theory of Planned Behavior – TPB)'dir. TPB'ye göre bireylerin belirli bir davranışı gerçekleştirme niyetleri, üç temel bilişsel bileşen tarafından şekillenir:

1. Tutum (Attitude)
2. Öznel norm (Subjective Norm)
3. Algılanan davranışsal kontrol (Perceived Behavioral Control)

Bu çalışmada TPB kapsamında, bireylerin sürdürülebilir rekreasyon faaliyetlerine yönelik tutumları, sosyal çevrenin etkisi ve bu davranışları gerçekleştirme konusundaki yeterlik algıları değerlendirilmiştir. İlgili boyutlar, Ajzen ve Driver (1991, 1992), Ryu ve Han (2010) ve Lam ve Hsu (2006) gibi TPB uygulamalarına dayalı çalışmalardan yararlanılarak yapılandırılmıştır.

3.7.3. Sürdürülebilirlik teorisi

Araştırmanın üçüncü kuramsal temelini Sürdürülebilirlik Teorisi oluşturmaktadır. Bu teori, çevresel, sosyal ve ekonomik sistemlerin birbiriyle bağlantılı olduğunu ve uzun vadeli insan refahı için bu sistemlerin dengeli bir biçimde sürdürülebilir şekilde yönetilmesi gerektiğini savunur. Sürdürülebilirlik yalnızca bireysel çevre bilinciyle sınırlı değildir; aynı zamanda toplumsal sorumluluk, yerel kalkınma duyarlılığı ve doğal kaynakların ekonomik anlamda verimli kullanımı gibi daha geniş yapısal süreçleri de kapsar.

Bu doğrultuda, ölçek geliştirme sürecinde sürdürülebilir davranışların çok boyutlu doğası dikkate alınmış ve bu teori temelinde çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliği temsil eden alt boyutlar tasarlanmıştır. Ölçek maddeleri, Chu ve arkadaşları (2021) ve Gifford (2015) gibi çalışmalardan kavramsal destek alınarak oluşturulmuştur. Böylece bireylerin sürdürülebilirlik eksenli rekreasyon davranışları kapsamlı ve sistematik bir şekilde ölçülmesi amaçlamıştır.

4. BULGULAR

4.1. Uzman Görüşlerinin Değerlendirilmesine Dair Bulgular

Bir ölçüm aracı geliştirirken ve bir ölçek maddesi havuzu oluştururken, kapsam geçerliliği ve uygunluğu sağlamak amacıyla maddelerin değerlendirilmesi ve rafine edilmesi için uzman görüşleri çok önemlidir. Değerlendirme süreci tipik olarak yapılandırılmış incelemeyi ve konu uzmanlarından alınan geri bildirimleri içerir (Lamm ve diğerleri, 2020). Uzmanlardan her bir maddeyi ölçülen yapıya uygunluğu, açıklığı ve uygunluğu açısından değerlendirmeleri istenir. Bu adım, maddelerin amaçlanan kavramı kapsamlı bir şekilde temsil etmesini ve hedef kitle tarafından anlaşılabilir olmasını sağlamaya yardımcı olur (Boateng ve diğerleri, 2018). Uzmanlar, maddelerin ölçmek istedikleri şeyi ölçüyor gibi görünüp görünmediğine karar verir. Bu özellikle yeni veya revize edilmiş maddeler için önemlidir ve ölçeğin genel görünüş geçerliliğinin iyileştirilmesine yardımcı olur (Hardesty ve Bearden, 2004). Mevcut ölçeğin geliştirilme sürecinde 6 alan uzmanına danışılmış olup uzmanlardan her bir maddeyi değerlendirmeleri istenmiştir (1=Uygun değil, 4=Çok uygun) (Kipli ve Khairani, 2020). Elde edilen değerlendirme sonucunda maddelerin geçerlik indeksilerinin hesaplanması adına aşağıdaki formül kullanılmıştır.

$$\text{I-CVI (Item-Level Content Validity Index)} = \frac{3 \; veya \; 4 \; puan \; veren \; uzman \; sayısı}{Toplam \; Uzman \; Sayısı} \qquad (4.1)$$

Madde Düzeyinde Kapsam Geçerliliği Endeksi (I-CVI), bir ölçüm aracındaki her bir maddenin ne kadar ilgili olduğunu değerlendirmek için kullanılan ve uzmanlardan oluşan bir panelden alınan puanlara dayanan istatistiksel bir ölçüttür. Bir ölçeğin geliştirilmesi sırasında kapsam geçerliliğinin belirlenmesinde önemli bir adımdır (Polit ve diğerleri, 2007). Bir maddenin I-CVI değerini hesaplamak için, maddeyi 3 veya 4 (ilgili) olarak değerlendiren uzmanların sayısını sayın ve ardından toplam uzman sayısına bölün. Eğer 6 uzman bir maddeyi ilgili olarak değerlendirirse, I-CVI 0,83 olur (Wang ve Sahid, 2024).

Çizelge 4.1. Uzman sayısına göre minimum I-CVI değerleri

Uzman Sayısı	Minimum I-CVI	Anlamı
5 Uzman	1,00	Uzmanların tamamı 3–4 vermeli
6 Uzman	0,83	En az 5 uzman 3–4 vermeli
10+ Uzman	0,78	Şans etkisi azaldığı için eşik düşer

Çizelge 4.1'de, uzman sayısına göre kabul edilebilir minimum I-CVI (Item-Level Content Validity Index) değerleri sunulmuştur. Bu değerler, içerik geçerliği analizinde madde düzeyinde uzman görüş birliğinin hangi düzeyde olması gerektiğini göstermektedir. Uzman sayısı azaldıkça, özellikle 5 uzmanla yapılan değerlendirmelerde tüm uzmanların (100%) ilgili maddeyi "uygun" (3 veya 4) olarak değerlendirmesi beklenmektedir. Bu durumda minimum I-CVI değeri 1.00 olmalıdır. Uzman sayısı 6 olduğunda, en az 5 uzmanın (≈%83) aynı yönde değerlendirme yapması yeterli görülmekte ve minimum I-CVI değeri 0.83 olarak belirlenmektedir. Uzman sayısı arttıkça, örneğin 10 ve üzeri olduğunda, uzmanlar arası şans eseri fikir birliği ihtimali azaldığı için kabul edilebilir minimum I-CVI değeri 0.78'e kadar düşebilmektedir (Polit ve diğerleri, 2007). Mevcut çalışmada 6 alan uzmanı tarafından görüş alındığı için I-CVI değerinin minimum 0.83 olması beklenmektedir. Bu değerden düşük olan maddeler ölçekten çıkarılacaktır.

Çizelge 4.2. Uzman görüşleri ile elde edilen Madde Düzeyinde İçerik Geçerlik İndeksi'ne dair bulgular

Madde	Uzman 1	Uzman 2	Uzman 3	Uzman 4	Uzman 5	Uzman 6	I-CVI	Maddenin Durumu
1.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
2.	4	3	4	3	4	4	1,00	Kabul
3.	2	3	4	4	4	2	0,60	Geçersiz
4.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
5.	4	3	4	4	4	4	1,00	Kabul
6.	4	3	4	4	4	4	1,00	Kabul
7.	3	2	4	2	4	2	0,50	Geçersiz
8.	4	4	4	2	4	2	0,60	Geçersiz
9.	2	2	4	4	4	2	0,50	Geçersiz
10.	2	4	4	4	4	2	0,60	Geçersiz
11.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
12.	2	4	4	4	4	2	0,60	Geçersiz
13.	4	4	4	3	4	4	1,00	Kabul
14.	2	4	4	4	4	2	0,60	Geçersiz
15.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
16.	4	2	4	4	4	2	0,60	Geçersiz
17.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
18.	4	4	4	4	3	4	1,00	Kabul
19.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
20.	4	3	4	4	4	4	1,00	Kabul
21.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
22.	3	4	4	4	4	4	1,00	Kabul

Çizelge 4.2. (devam) Uzman görüşleri ile elde edilen Madde Düzeyinde İçerik Geçerlik İndeksi'ne dair bulgular

Madde	Uzman 1	Uzman 2	Uzman 3	Uzman 4	Uzman 5	Uzman 6	I-CVI	Maddenin Durumu
23.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
24.	3	2	4	2	4	2	0,50	Geçersiz
25.	4	3	4	4	4	4	1,00	Kabul
26.	4	4	4	2	3	2	0,60	Geçersiz
27.	4	2	4	4	4	2	0,60	Geçersiz
28.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
29.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
30.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
31.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
32.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
33.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
34.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
35.	2	2	4	4	4	4	1,00	Kabul
36.	3	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
37.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
38.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
39.	4	2	4	4	4	2	0,60	Geçersiz
40.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
41.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
42.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
43.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
44.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
45.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
46.	4	3	4	4	4	4	1,00	Kabul
47.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
48.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
49.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
50.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul
51.	4	3	4	4	4	4	1,00	Kabul
52.	4	2	4	4	4	2	0,60	Geçersiz
53.	4	2	4	4	4	2	0,60	Geçersiz
54.	4	4	4	4	4	4	1,00	Kabul

Çizelge 4.2'de, uzman görüşleri doğrultusunda hesaplanan Madde Düzeyinde İçerik Geçerlik İndeksi (I-CVI) değerleri sunulmuştur. Ölçeğin taslak formu toplamda 54 maddeden oluşmuş ve her bir madde, alanında uzman 6 kişi tarafından 1 (uygun değil) ile 4 (çok uygun) arasında değerlendirilmiştir. I-CVI değeri, her bir maddeye 3 veya 4 puan veren uzmanların oranına göre hesaplanmıştır. Polit ve Beck (2006) tarafından önerilen eşik değere göre, 6 uzmanın değerlendirme yaptığı çalışmalarda minimum I-CVI değeri 0.83 olmalıdır. Bu değerin altındaki maddelerin içerik geçerliği yetersiz kabul edilir. Çizelge 4.2. incelendiğinde, bazı maddelerin I-CVI değerinin 0.83'ün altında kaldığı görülmektedir. Madde 3, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 16, 24, 26, 27, 39, 52 ve 53 içerik geçerliği açısından yetersiz bulunmuş ve analiz dışı bırakılmıştır. Diğer maddelerin tamamı, uzmanlar arasında yeterli

düzeyde görüş birliği sağladığı için ölçekte tutulmuştur. Bu analiz sonucunda ölçek, içerik geçerliği sağlanmış 40 maddeyle nihai hâlini almıştır.

4.1. Açıklayıcı Faktör Analizine Dair Bulgular

Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA), gözlemlenen değişkenlerden oluşan geniş bir setin altında yatan yapıyı veya boyutları belirlemek için kullanılan istatistiksel bir tekniktir. Genellikle ölçek geliştirmenin ilk aşamalarında, maddelerin nasıl bir araya geldiğini ortaya çıkarmak için uygulanır ve araştırmacıların veri karmaşıklığını azaltmasına ve yeni ölçüm araçlarının yapısını doğrulamasına yardımcı olur (Reio ve Shuck, 2015). AFA, çok sayıda değişkeni daha küçük bir faktör kümesine indirgeyerek verileri daha yönetilebilir ve yorumlanabilir hale getirir (Watson, 2017). Araştırmacılar AFA ile teori, özdeğerler, açıklanan varyans yüzdesi ve yamaç grafikleri (grafiksel bir yöntem) gibi kriterleri kullanarak kaç faktör çıkaracaklarına karar verirler (Mueller, 2022). Maddeler, açık ve farklı alt boyutlar oluşturmak amacıyla faktörlere ne kadar güçlü yüklendiklerine bağlı olarak ölçekten tutulur veya çıkarılır (Howard, 2023).

Çizelge 4.3. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett testi sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)		,944
Bartlett's	x^2	8434,471
	sd	435
	p	,000

KMO ve Bartlett's testleri ölçek geliştirme ve doğrulamada önemli ön kontrollerdir. Verilerin faktör analizi için uygun olmasını sağlayarak güvenilir ve geçerli ölçüm araçları üretilmesine yardımcı olurlar. KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) testi ve Bartlett'in Küresellik Testi, verilerinizin Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) gibi faktör analizine uygun olup olmadığını değerlendirmek için kullanılan iki istatistiksel testtir (Habiburahman ve diğerleri, 2022). KMO testi, değişkenlerin ne kadar iyi korelasyon gösterdiğini ve bu korelasyonların faktörler halinde gruplandırılıp gruplandırılamayacağını değerlendirerek örneklemin faktör analizi için yeterliliğini ölçer (Nugraha ve diğerleri, 2024). KMO değerleri 0 ile 1 arasında değişmektedir. Değerin 1'e yakın olması verilerin faktör analizi için uygun olduğunu gösterirken, 0,5'in altındaki değerler verilerin uygun olmayabileceğini göstermektedir (Zhang ve diğerleri, 2020). Bartlett testi, değişkenlerinizin korelasyon matrisinin bir kimlik

matrisinden (değişkenlerin ilişkisiz olduğu) önemli ölçüde farklı olup olmadığını kontrol eder (Erci ve diğerleri, 2019). Anlamlı bir sonuç ($p<0.05$), değişkenler arasında faktör analizinin kullanılmasını doğrulayacak yeterli korelasyon olduğu anlamına gelir (Yıldırım, 2011). Her iki test de tipik olarak faktör analizi yapılmadan önce rapor edilir. Yüksek KMO değerleri ve anlamlı bir Bartlett testi birlikte, verilerinizin altta yatan faktörleri ortaya çıkarmak için uygun olduğunu teyit eder (Aktürk ve diğerleri, 2017). Mevcut ölçek için Çizelge 4.3'teki sonuçlara göre KMO değerinin .92 ile 1'e oldukça yakın olduğu ve Barlett's testi sonuçlarından elde edilen anlamlı sonuçların da ($p<0.05$) ölçüm aracının AFA analizlerinin gerçekleştirilmesi için uygun olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.4. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin alt boyutlarının özdeğerleri ve açıkladıkları varyans yüzdeleri

Factor	Özdeğer	Varyans	Kümülatif
1	12,626	42,086	42,086
2	2,895	9,650	51,737
3	1,456	4,855	56,591
4	1,268	4,225	60,817
5	1,116	3,721	64,538

Özdeğer, kare bir matris veya matematiksel bir sistemle ilişkili özel bir sayıdır ve dönüştürüldüğünde sistemin nasıl davrandığını gösterir. Basit bir ifadeyle, bir matris bir vektöre etki ettiğinde, özdeğer size vektörün yönünü değiştirmeden ne kadar gerildiğini veya küçüldüğünü göstermektedir (Hjorth-Jensen, 2021). Özellikle büyük veya karmaşık matrisler için özdeğerleri hesaplamak için çeşitli algoritmalar ve sayısal yöntemler vardır (Scherer, 2013). Mevcut araştırmada çıkarma (ekstraksiyon) yöntemi olarak temel bileşen analizi kullanılmıştır.

Sosyal bilimlerde özdeğerler, faktör analizi ve ağ analizi gibi tekniklerde verilerin yapısını anlamak için gereklidir. Araştırmacıların bir veri setindeki temel faktörlerin veya boyutların sayısını belirlemelerine ve her bir faktörün önemini değerlendirilmesine yardımcı olmaktadır (Larsen ve Warne, 2010). Açımlayıcı faktör analizinde (AFA), kaç faktörün tutulacağına karar vermek için özdeğerler kullanılır. Özdeğeri 1'den büyük olan faktörler, gözlenen tek bir değişkenden daha fazla varyans açıkladıkları için tipik olarak anlamlı kabul edilir (Brandenburg ve Papenberg, 2022). Mevcut araştırmada özdeğeri 1'in üzerinde 5 boyut tespit edilmiştir. Özdeğeri 1'den büyük olan her bir faktör, gözlemlenen tek bir değişkenden daha fazla varyansı açıklar. Bu faktörler tarafından açıklanan varyansın

toplamı, veri setinizdeki toplam değişkenliğin ne kadarının altta yatan faktör yapısı tarafından temsil edildiğini gösterir (Muller-Cohn ve diğerleri, 2024). Özdeğeri 1'in üzerinde olan faktörler ölçeğin ne kadar oranla açıklandığını gösterirler (Iantovics ve diğerleri, 2018). Açıklanan yüksek kümülatif varyans, faktör çözümünün verileri etkili bir şekilde özetlediğini, yorumlanmasını ve daha sonraki analizlerde kullanılmasını kolaylaştırdığını göstermektedir (Ghazali ve diğerleri, 2024). Çizelge 4.4'e göre Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin beş faktörlü yapısı toplam varyansın %64.53'sını açıklamaktadır. Birinci faktör %42.08, ikinci faktör %9.65, üçüncü faktör %4.85, dördüncü faktör %4.22 ve beşinci faktör ise %3.72'ünü açıklamaktadır. Bu sonuçlar, ölçeğin anlamlı düzeyde açıklayıcılığa sahip bir yapı sergilediğini göstermektedir. AFA sonucunda elde edilen beş faktör toplam varyans tarafından açıklanan oran sosyal bilimlerde kabul edilen alt sınırın (%50) üzerinde bir oran olup, ölçeğin yapı geçerliğinin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir (Hair ve diğerleri, 2014). Ayrıca psikolojik ölçeklerde %60 ve üzeri varyans açıklama düzeyleri, ölçekteki yapının yeterince temsil edildiğini belirtilmiştir (Field, 2013). Buna göre Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin beş faktörlü yapısı ölçeği açıklamada yeterli olduğu söylenebilir.

Çizelge 4.5. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin alt boyutlarında yer alan maddelerin yük değerleri

Madde	Faktör 1: Davranışsal Tutum	Faktör 2: Öznel Normlar	Faktör 3: Davranışsal Kontrol	Faktör 4: Sorumluluk Duygusu	Faktör 5: Davranışsal Niyet	Faktör 6
s15	,705					
s17	,701					
s16	,700					
s18	,670					
s19	,664					
s13	,663					
s12	,658					
s38		,845				
s37		,803				
s40		,797				
s39		,768				
s36		,666				
s30			,633			
s43			,616			
s29			,609			
s32			,608			
s42			,596			
s26			,595			
s44			,588			
s28			,583			
s31			,499			
s4				,785		
s3				,765		
s2				,732		
s1				,603		
s5					,692	
s9					,672	
s6					,660	
s8					,582	
s10					,563	
Çıkarılan Maddeler						
7	,405			,408		
11	,363			,326	,407	
14	,437	,491				
34	,498		,536			
23					,441	,525
22					,501	,506
20	,456					,476
21	,568					,489
27			,411	,464		
41	,389	,467				

Bir ölçek geliştirme çalışmasında, Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) sonrasında düşük madde faktör yükleri, bu maddelerin ölçeğin ölçmeyi amaçladığı temel faktör(ler) ile güçlü bir şekilde ilişkili olmadığını gösterir. Bunun ölçeğin kalitesi ve geçerliliği üzerinde önemli etkileri vardır (Oral ve Sütçü, 2025). Düşük faktör yükleri, bir maddenin faktörle iyi korelasyon göstermediği anlamına gelir ve bu da o faktördeki diğer maddelerle aynı yapıyı

ölçmüyor olabileceğini gösterir (Kart ve Parlar, 2022). Düşük faktör yüküne sahip maddelerin çıkarılması tipik olarak daha tutarlı ve güvenilir bir ölçeğin ortaya çıkmasını sağlar. Bu tür maddeler çıkarıldıktan sonra, çalışmalar doğrulayıcı analizlerde daha yüksek iç tutarlılık ve daha iyi model uyumu elde edilebilir (Sahlan ve diğerleri, 2022). Mevcut araştırma kapsamında Çizelge 4.5'te Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin alt boyutlarında yer alan maddeler ve faktör yükleri ile ölçekten düşük faktör yükü veya birden çok faktöre yerleşmesi hasebiyle ölçekten çıkarılan maddelere yer verilmiştir. Buna göre madde 7, 11, 14, 20, 21, 22, 23, 27, 34 ve 41 birden çok faktöre yerleşmesi nedeniyle ölçekten çıkarılmıştır.

Madde 12, 13, 15, 16, 17, 18 ve 19 birinci faktör altında yer almaktadır. Bu boyut, bireylerin sürdürülebilir rekreasyon etkinliklerine yönelik kişisel değerlendirmelerini, fayda algılarını, tatmin düzeylerini ve kişisel gelişim katkılarını içermektedir. Örneğin madde 12 "Sürdürülebilir rekreasyon etkinliklerine katılmak için seyahat etmek faydalıdır.", madde madde 17 "Sürdürülebilir rekreasyonel etkinlikler benim için yararlıdır." ve madde 19 "Sürdürülebilir rekreasyon etkinlik alanının iyi bir konumda olması, katılma isteğimi artırır." bu faktörü oluşturan ifadelerden birkaçıdır. Bu doğrultuda bu boyuta "Davranışsal Tutum" adı verilmiştir.

Madde 36, 37, 38, 39 ve 40 ikinci faktör altında yer almaktadır. Bu boyut yakın çevrenin (aile, arkadaşlar) bireyin sürdürülebilir etkinlik tercihlerine etkisi, teşviki ve yönlendirmesini vurgulamaktadır. Örneğin madde 36 "Yakın çevremdeki insanlar, sürdürülebilir rekreasyonel etkinliklere katılmamı teşvik eder.", madde 39 "Arkadaşlarım çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunacak rekreasyon etkinliklerine katılmamı teşvik eder." bu faktörü oluşturan ifadelerden birkaçıdır. Bu doğrultuda bu bu boyuta "Öznel Normlar" adı verilmiştir.

Madde 26, 28, 29, 30, 31, 32, 42,43 ve 44 üçüncü faktör altında yer almaktadır. Bu boyut katılımın bireyin kendi kontrolünde olduğu, çevresel ve ekonomik katkılar sağladığı, yerel işletmelere destek olduğu ve çevre bilincine katkı sağladığını ifade etmektedir. Örneğin madde 26 "Sürdürülebilir etkinliklere katılmak benim kararıma bağlıdır.", madde 31 "Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetler sayesinde yerel işletmelere destek olurum", madde 43 "Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetler sayesinde doğal kaynakların korunmasına katkıda bulunduğuma inanırım." Bu boyutu oluşturan ifadelerden birkaçıdır. Bu doğrultuda

bu boyutun Planlanmış Davranış Teorisi'nin "Algılanan Davranışsal Kontrol" ve Norm Aktivasyon Teorisi'nin "Sonuçlardan Farkında Olma" boyutları ile ilişkili olarak "Davranışsal Kontrol" şeklinde isimlendirilmiştir.

Madde 1, 2, 3 ve 4 dördüncü faktör altında yer almaktadır. Bu boyut, bireylerin sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlere katılımını, içselleştirilmiş etik normlar doğrultusunda bir yükümlülük veya görev olarak değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır. Norm Aktivasyon Teorisi (NAT) bağlamında değerlendirildiğinde, bireylerin çevreye yönelik davranışlarının, ahlaki sorumluluk algısının etkinleşmesiyle şekillendiği görülmektedir. Örneğin maddde 1 "Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlere katılmanın benim kişisel sorumluluğum olduğunu düşünürüm.", madde 2 "Sürdürülebilir rekreasyonel etkinliklerde yer almak, gelecekteki nesillere karşı bir sorumluluk hissi doğurur." bu boyutta yer alan ifadelerden birkaçıdır. Bu doğrultuda bu boyuta "Sorumluluk Duygusu" adı verilmiştir.

Madde 5, 6, 8, 9 ve 10 beşinci faktör altında yer almaktadır. Bu boyut, bireylerin sürdürülebilir rekreasyonel etkinliklere gelecekte katılım yönündeki niyetlerini ve bu niyetlerinin ardında yatan bilişsel süreçleri kapsamaktadır. İfadelerde yer alan bilgi düzeyi ve çevresel farkındalık unsurları, bireyin davranışsal niyetlerinin destekleyici nitelikte olmakla birlikte, boyutun temelini oluşturan belirleyici yapı bireysel niyetleridir. Planlanmış Davranış Teorisi (TPB) çerçevesinde bu yapı, bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirme yönündeki kararlılığını temsil etmekte ve davranışın en güçlü yordayıcılarından biri olarak kabul edilmektedir. Örneğin madde 5 "Yakın zamanda sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlere katılma niyetim var.", madde 10 "Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlerden daha fazla fayda kazanabilmek için çaba sarf ederim." bu boyutu oluşturan ifadelerden birkaçıdır. Bu doğrultuda bu boyuta "Davranışsal Niyet" olarak isimlendirilmiştir.

4.3. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) Dair Bulgular

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), verilerin varsayılan bir ölçüm modeline uyup uymadığını test etmek için kullanılan istatistiksel bir tekniktir. Bu doğrultuda DFA, önceden belirlenmiş bir faktör yapısını doğrulamak veya reddetmek için kullanılmaktadır (Hox, 2021). Bu teknik, varsayılan modelin gerçek verilerle ne kadar iyi eşleştiğini değerlendirmek için istatistiksel ölçümler sağlar. Uyum zayıfsa, model reddedilebilir veya revize edilebilir (Babyak ve

Green, 2010). Buna göre Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'ne dair DFA sonuçları bu kısımda verilmiştir.

Çizelge 4.6. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) modeline ilişkin uyum indeksleri ve kabul edilebilir sınır değerleri

Index	Değer	Kabul Edilebilir Sınırlar
Comparative Uyum İndeksi (CFI)	0,926	≥90 = İyi Uyum
Tucker-Lewis İndeksi (TLI)	0,916	≥90 = İyi Uyum
Bentler-Bonett Non-normed Uyum İndeksi (NNFI)	0,916	≥90 = İyi Uyum
Bentler-Bonett Normed Uyum İndeksi (NFI)	0,888	90≥85 = Kabul Edilebilir Uyum
Bollen's Incremental Uyum İndeksi (IFI)	0,926	≥90 = İyi Uyum
Relative Noncentrality İndeksi (RNI)	0,926	≥90 = İyi Uyum

Çizelge 4.6'da Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin modeline dair uyum indeklerine yer verilmiştir. CFI, tüm değişkenlerin ilişkisiz olduğu boş (bağımsızlık) modele kıyasla hipotezli modelin uyumundaki iyileşmeyi değerlendirir. Örneklem büyüklüğünü ve modelin karmaşıklığını dikkate alır (Lai ve Green, 2016). CFI değeri 0 ile 1 arasında değişir ve 1'e yakın değerler daha iyi uyuma işaret eder. CFI değerinin 0,90 veya daha yüksek olması iyi uyumun göstergesidir (Garrido ve diğerleri, 2016). Mevcut sonuçlardan elde edilen bulgulara göre SRDÖ modelinin verileri yeterince iyi temsil ettiği söylenebilir (CFI=0.926).

TLI, NNFI, NFI, IFI ve RNI belirlenen modelin uyumunu tüm değişkenlerin ilişkisiz olduğu boş bir modelle karşılaştırır. Bahsedilen uyum indeksleri parametre sayısına göre ayarlama yapar ve aşırı uyumu önlemek için daha karmaşık modelleri azaltır (Cai ve diğerleri, 2021). Değerleri tipik olarak 0 ile 1 arasında değişir ve 1'e yakın değerler daha iyi uyuma işaret eder. 0,90'ın üzerindeki değerler genellikle iyi model uyumunun göstergeleri olarak kabul edilir (Sexton ve Dugas, 2009; Xia ve Yang, 2018). Mevcut sonuçlardan elde edilen bulgulara göre SRDÖ modelini oluşturan değişkenlerin birbiri ile ilişkili olmadığı ve modelin iyi uyum gösterdiği söylenebilir (TLI=0.916; NNFI=0.916; NFI=0.888; IFI= 0.926; RNI=0.926).

Çizelge 4.7. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin diğer uyum indekleri

Metrik	Değer
Yaklaşık hatanın ortalama karekökü (RMSEA)	0,063
RMSEA 90% CI alt sınır	0,058
RMSEA 90% CI üst sınır	0,068
RMSEA p-value	$9{,}299\times10^{-6}$
Standartlaştırılmış kök ortalama kare artık (SRMR)	0,057

Çizelge 4.7’de Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği’nin modeline dair diğer uyum indeklerine yer verilmiştir. RMSEA, sadece diğer modellerle bir karşılaştırma değil, model uyumunun mutlak bir ölçüsünü sağlar. Tahmin edilen parametre sayısını göz önünde bulundurarak modelin gözlemlenen verileri ne kadar iyi yeniden ürettiğini değerlendirir (Savalei, 2012). RMSEA değerleri tipik olarak 0'dan yukarıya doğru değişir, 0,05'in altındaki değerler yakın uyumu, 0,08'e kadar olan değerler makul uyumu ve daha yüksek değerler ise zayıf uyumu gösterir (Schubert ve diğerleri, 2017). Kısacası RMSEA, istatistiksel bir modelin gözlemlenen verilere ne kadar iyi uyduğunu değerlendirmek ve model doğruluğunu basitlikle dengelemek için önemli bir araçtır. Mevcut bulgulara göre RMSEA değerlerinin makul uyum içerisinde olduğu söylenebilir (RMSEA=0.063). SRMR, bir modeldeki gözlenen ve tahmin edilen korelasyonlar veya kovaryanslar arasındaki standartlaştırılmış farktır. Modelde tahmin edilen ve gözlemlenen tüm ilişkilerdeki ortalama kalıntıları özetler (Beribisky ve Cribbie, 2024). SRMR değerleri 0 ile 1 arasında değişir ve 0'a yakın değerler daha iyi bir uyuma işaret eder (Shi ve diğerleri, 2018). Mevcut bulgulara göre elde edilen düşük SRMR (0.057) değerine göre modelin korelasyonlar açısından güçlü olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.8. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışı Ölçeği'nin doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre faktör yük değerleri, açıklanan ve açıklanamayan varyans oranları

Faktör	Gösterge	Yük Değeri	p	FY^2	$1 – FY^2$
Faktör 1: Davranışsal Tutum	s12	0,676	< ,001	0,457	0,543
	s13	0,625	< ,001	0,391	0,609
	s15	0,718	< ,001	0,516	0,484
	s16	0,810	< ,001	0,656	0,344
	s17	0,824	< ,001	0,679	0,321
	s18	0,754	< ,001	0,569	0,431
	s19	0,773	< ,001	0,598	0,402
Faktör 2: Öznel Normlar	s36	0,726	< ,001	0,527	0,473
	s37	0,840	< ,001	0,706	0,294
	s38	0,822	< ,001	0,676	0,324
	s39	0,839	< ,001	0,704	0,296
	s40	0,811	< ,001	0,658	0,342
Faktör 3: Davranışsal Kontrol	s30	0,737	< ,001	0,543	0,457
	s43	0,738	< ,001	0,545	0,455
	s29	0,673	< ,001	0,453	0,547
	s32	0,724	< ,001	0,524	0,476
	s42	0,674	< ,001	0,454	0,546
	s44	0,722	< ,001	0,521	0,479
	s31	0,660	< ,001	0,436	0,564
Faktör 4: Sorumluluk Duygusu	s1	0,734	< ,001	0,539	0,461
	s2	0,881	< ,001	0,776	0,224
	s3	0,746	< ,001	0,557	0,443
	s4	0,737	< ,001	0,646	0,354
Faktör 5: Davranışsal Niyet	s5	0,622	< ,001	0,387	0,613
	s6	0,732	< ,001	0,536	0,464
	s8	0,730	< ,001	0,533	0,467
	s9	0,774	< ,001	0,599	0,401
	s10	0,765	< ,001	0,585	0,415
Çıkarılan Maddeler	s26	0,548			
	s28	0,552			

Çizelge 4.8.'de faktör yük değerleri, açıklanan ve açıklanamayan varyans oranlarına yer verilmiştir. Faktör yükleri, gözlenen her bir madde ile temel faktör arasındaki korelasyonu temsil eder. Yüksek yükler (genellikle 0,70'in üzerinde) maddenin gizil yapıyı yakından yansıttığını gösterirken, düşük yükler maddenin güçlü bir gösterge olmayabileceğini göstermektedir (Lee, 2019). DFA'dan elde edilen faktör yükleri ölçeğin güvenirlik değerlerini tahmin etmede kullanılır (Hayes ve Coutts, 2020). Buna ek olarak madde ile faktör arasında daha güçlü bir ilişki olduğunu gösterdiğinden, 0,50'nin üzerindeki yükler genellikle tercih edilir (Steenkamp ve Maydeu-Olivares, 2022). Elde edilen bulgulara göre ölçek maddelerinin tamamının 0.50 üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Her ne kadar madde 26 ve 28 0.50'nin üzerinde de olsa faktör 3'ün AVE değerini (Çizelge 4.10) yükseltebilmek adına 0.60'ın altında olan bahsedilen iki madde ölçekten çıkarılmıştır.

FY² (kareli faktör yükü) bir maddenin faktör tarafından açıklanan varyans oranını temsil ederken, 1-FY² faktör tarafından açıklanmayan maddedeki varyans oranını (yani, hata veya teklik) temsil eder. Kareli faktör yükü, bir madde için faktör yük değerinin karesi alınarak hesaplanır. Bu değer, maddenin varyansının ne kadarının faktör tarafından açıklandığını gösterir (Schweizer ve diğerleri, 2017). Yüksek karesel faktör yükleri maddenin faktörün güçlü bir göstergesi olduğunu gösterirken, düşük değerler maddenin altta yatan yapıyı daha az temsil ettiğini göstermektedir (Petras ve Meiser, 2023). Çizelge 4.9'daki bulgulara göre ölçeğin maddelerinin açıklanan varyanslarının genel anlamda yüksek olduğu söylenebilir. Bu durum bu maddelerin de hem istatistiksel olarak anlamlı yükler taşıdığı hem de kuramsal olarak ölçek yapısını tamamladığını göstermektedir.

Çizelge 4.9. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin teorik temellere dayalı literatür yapılandırılması

Boyut	SRDÖ maddeleri	Kaynak	İçerik Teması	Teori
Davranışsal tutum (Behavioural attitude)	Sürdürülebilir rekreasyon etkinliklerine katılmak için seyahat etmek faydalıdır.	Perugini ve Bagozzi, 2001, Lam and Hsu, 2006; Şenel, 2019; Bayram, 2018	Tutum, fayda, tatmin, kişisel katkı	TPB* – Attitude (Tutum)
	Sürdürülebilir rekreasyon etkinliklerine katılmak seyahat etme fırsatları sunar.			
	Sürdürülebilir rekreasyon etkinliklerine katılmak benim için tatmin edici bir deneyim sağlar.			
	Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlere katılmak benim kişisel gelişimime katkı sağlar.			
	Sürdürülebilir rekreasyonel etkinlikler benim için yararlıdır.			
	Sürdürülebilir rekreasyonel etkinlikler benim için gereklidir.			
	Sürdürülebilir rekreasyon etkinlik alanının iyi bir konumda olması, katılma isteğimi artırır.			
Öznel normlar (Subjective norms)	Yakın çevremdeki insanlar, sürdürülebilir rekreasyonel etkinliklere katılmamı teşvik eder.	Perugini ve Bagozzi, 2001; Lam and Hsu, 2006; Kocagöz ve Dursun, 2010; Ryu and Han, 2010; Yüzüak, 2010	Aile, arkadaş etkisi	TPB – Subjective Norm
	Arkadaşlarım beni popüler sürdürülebilir rekreasyon alanlarını seçmem konusunda bana tavsiyelerde bulunur.			
	Ailem beni popüler sürdürülebilir rekreasyon alanlarını seçmem konusunda bana tavsiyelerde bulunur.			
	Arkadaşlarım çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunacak rekreasyon etkinliklerine katılmamı teşvik eder.			
	Ailem çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunacak rekreasyon etkinliklerine katılmamı teşvik eder.			

Çizelge 4.9. (devam) Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin teorik temellere dayalı literatür yapılandırılması

Boyut	SRDÖ maddeleri	Kaynak	İçerik Teması	Teori
Davranışsal kontrol (Behavioural control)	Sürdürülebilir rekreasyon faaliyetlerine katılmak, ekonomik katkı sağlar.	Lam and Hsu, 2006; Sparks ve Pan, 2009; Kocagöz ve Dursun, 2010; Şenel, 2019; Bayram, 2018; Bozkurt ve Avcıkurt, 2019; Chu ve diğerleri, 2021	Kontrol algısı, çevresel ve ekonomik sonuçlar	TPB – Perceived Control (Algılanan Kontrol) NAT** – Awareness of Consequences (Sonuçların Farkında Olma)
	Sürdürülebilir rekreasyonel etkinlikler, bireysel ve toplumsal açıdan ekonomik kazançlar sağlar.			
	Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetler sayesinde yerel işletmelere destek olurum.			
	Sürdürülebilir rekreasyon etkinlikleri, toplum içinde çevre bilincini artırır.			
	Yaban hayatı gözlemciliği gibi rekreasyonel etkinlikler doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına katkı sağlar.			
	Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetler sayesinde doğal kaynakların korunmasına katkıda bulunduğuma inanırım.			
	Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlerin çevresel etkileri konusunda farkındalığa sahibim.			
Sorumluluk Duygusu (Sense of responsibility)	Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlere katılmanın benim kişisel sorumluluğum olduğunu düşünürüm.	Vaske ve diğerleri, 2015; Littlejohn ve diğerleri, 2016; Yüksel ve Yıldız, 2019	Sorumluluk duygusu	NAT – Ascription of Responsibility (Sorumluluk Atfı)
	Sürdürülebilir rekreasyonel etkinliklerde yer almak, gelecekteki nesillere karşı bir sorumluluk hissi doğurur.			
	Bisiklet turları, doğa yürüyüşleri ve kamp gibi sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetler, çevre koruma farkındalığı yaratır.			
	Çevreye duyarlı davranışların toplumsal sürdürülebilirlik için önemli bir etkiye sahip olduğuna inanırım.			
Davranışsal Niyet (Behavioural Intention)	Yakın zamanda sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlere katılma niyetim var.	Kocagöz ve Dursun, 2010; Sparks ve Pan, 2009; Ryu and Han, 2010; Bayram, 2018	Niyet, bilgi, farkındalık	TPB – Behavioral Intention (Davranışsal Niyet) NAT – Awareness of Consequences (Sonuçların Farkında Olma)
	Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlere katılmayı planlıyorum çünkü bu etkinliklerin çevre üzerindeki olumlu etkilerini önemserim.			
	Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlerin çevresel etkileri konusunda bilgi sahibiyim.			
	Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlerin yerel ekosistemler üzerindeki etkilerinin farkındayım.			
	Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlerden daha fazla fayda kazanabilmek için çaba sarf ederim.			

*TPB= Theory of Planned Behaviour (Planlanmış Davranış Teorisi), **NAT= Norm Activation Theory (Norm Aktivasyon Teorisi)

Çizelge 4.8'de AFA analizleri sonrasında elde edilen boyutların ve bu boyutların isimlendirilmelerinin teorik temellerine yer verilmiştir. Ölçek geliştirme sürecinde her bir alt boyutun içerdiği maddeler, ilgili kuramsal yapıların kavramsal çerçeveleri doğrultusunda analiz edilmiştir. Bu doğrultuda, Planlanmış Davranış Teorisi (TPB) ve Norm Aktivasyon Teorisi (NAT) kapsamındaki bilişsel ve normatif bileşenler temel alınarak, her bir alt boyutun karşılık geldiği kuramsal yapı belirlenmiştir.

“Davranışsal tutum” ve “öznel normlar” boyutları TPB kapsamında sırasıyla bireylerin davranışa yönelik değerlendirmeleri ve sosyal çevrenin etkisine dair algılarını yansıtmaktadır. “Davranışsal kontrol” boyutu ise hem TPB’deki algılanan davranışsal kontrol bileşeniyle hem de NAT’ın sonuçların farkında olma unsuru ile örtüşmekte, bireyin sürdürülebilir davranış üzerindeki kontrol algısına ve bu davranışın çevresel/ekonomik sonuçlarına dair farkındalığına işaret etmektedir. “sorumluluk duygusu” boyutu, bireylerin sürdürülebilir davranışlara yönelik içselleştirilmiş etik normlara dayalı yükümlülük hislerini yansıtarak NAT’ın “sorumluluk atfı” bileşeniyle ilişkilendirilmektedir. Son olarak, “davranışsal niyet” boyutu, bireylerin sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlere katılım yönündeki eğilimlerini ve bu eğilimlerin bilgi ve niyet düzeyleriyle desteklendiğini göstermekte, TPB’nin davranışsal niyet bileşeni ve NAT’ın sonuç farkındalığı kavramıyla teorik olarak bütünleşmektedir.

Çizelge 4.10. SRDÖ’nün faktörlerinin çıkarılan ortalama varyans (AVE) ve kompozit güvenilirlik (CR) değerine dair bulgular

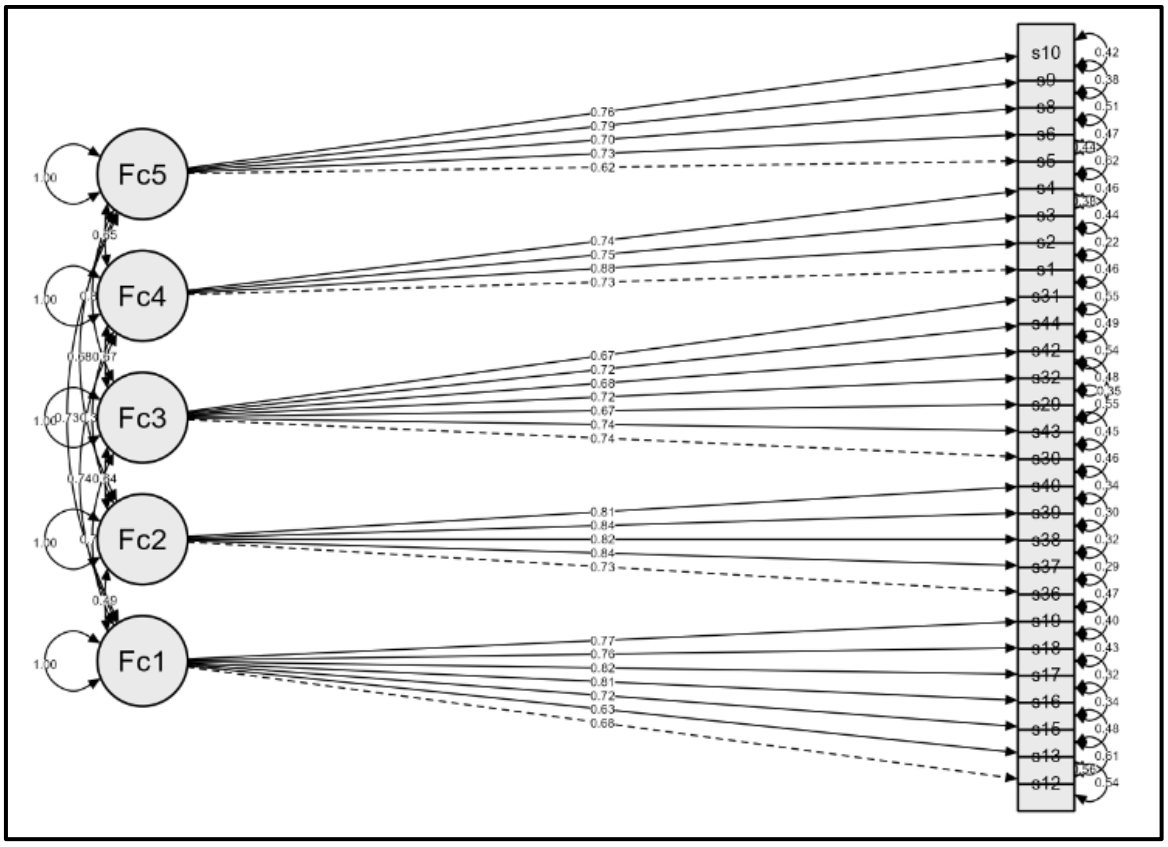
Faktör	AVE	CR
Faktör 1: Davranışsal Tutum	0,545	0,895
Faktör 2: Öznel Normlar	0,655	0,904
Faktör 3: Davranışsal Kontrol	0,495	0,881
Faktör 4: Sorumluluk Duygusu	0,601	0,871
Faktör 5: Davranışsal Niyet	0,510	0,808

AVE, hatanın aksine, temel faktör veya yapı tarafından açıklanan maddelerdeki toplam varyansın oranını ölçer. AVE değerinin 0.50 veya daha yüksek olması genellikle kabul edilebilir olarak değerlendirilir, bu da yapının göstergelerindeki varyansın en az yarısını açıkladığı anlamına gelir (Santos ve Cirillo, 2021). Çizelge 4.10’daki bulgulara göre faktör 3 davranışsal kontrol dışındaki tüm faktörlerin 0.50’nin üzerinde olduğu saptanmıştır. Bu faktörlerin temsil ettikleri varyansları açıklamada yeterli olduğunu göstermektedir. Faktör 3’e ait AVE değeri 0.495 ile önerilen 0.50 eşiğinin altında kalmıştır. Ancak hem bu faktöre ait tüm maddelerin faktör yükleri yüksek ve anlamlıdır (>.66) hem de kritik eşiğe oldukça bir sonuca sahiptir. Ayrıca Cronbach’s Alpha ve McDonald’s Omega katsayıları yüksek düzeydedir ($\alpha = 0.875$) (Çizelge 4.11). Bu nedenle, bu faktörün yapı geçerliği genel olarak kabul edilebilir düzeydedir ve madde çıkarımı yapılmasına gerek duyulmamıştır (Fornell ve Larcker, 1981).

Çizelge 4.11. SRDÖ'nün güvenirlik değerleri ve alt boyutlar arasındaki korelasyon değerlerine dair bulgular

			Davranışsal Tutum	Öznel Normlar	Davranışsal Kontrol	Sorumluluk Duygusu	Davranışsal Niyet
	Coefficient ω	Coefficient α	r				
Faktör 1: Davranışsal Tutum	0,875	0,898	1				
Faktör 2: Öznel Normlar	0,906	0,903	0,514	1			
Faktör 3: Davranışsal Kontrol	0,862	0,875	0,771	0,638	1		
Faktör 4: Sorumluluk Duygusu	0,840	0,866	0,742	0,321	0,655	1	
Faktör 5: Davranışsal Niyet	0,774	0,826	0,689	0,702	0,757	0,624	1
Toplam	0,941	0,948					

Bir ölçeğin güvenilirlik değerleri, ölçeğin ölçmeyi amaçladığı şeyi ne kadar tutarlı bir şekilde ölçtüğünü gösterir. Yüksek güvenilirlik, ölçeğin tutarlı koşullar altında istikrarlı ve tekrarlanabilir sonuçlar ürettiği anlamına gelirken, düşük güvenilirlik sonuçların tutarsız olabileceğini veya rastgele hatalardan etkilenebileceğini göstermektedir (Meseguer-Henarejos ve diğerleri, 2019). Katsayı ω (omega), özellikle psikolojik ve sosyal bilim araştırmalarında bir dizi ölçek maddesinin güvenilirliğini veya iç tutarlılığını tahmin etmek için kullanılan istatistiksel bir ölçüdür (Padilla ve Divers, 2016). Özellikle maddelerin farklı faktör yüklerine sahip olduğu veya eşit madde güvenilirliği varsayımının karşılanmadığı durumlarda, geleneksel Cronbach alfasına göre daha doğru ve esnek bir alternatif olarak kabul edilir (Goodboy ve Martin, 2020). Çizelge 4.11'de elde edilen bulgulara göre SRDÖ'nün alt boyutları ve toplam puanları açısından değerlendirildiğinde hem omega hem Cronbach's Alpha değerleri açısından ölçüm aracının güvenilir olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra ölçüm aracının alt boyutları arasından pozitif yönlü orta düzeyde ilişkiler tespit edilmiştir. Elde edilen bu korelasyon değerleri her bir alt boyutun benzersiz ancak bağlantılı bir yönü ölçtüğünü göstermektedir.

Şekil 4.1. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin maddeleri için yük değerleri ve alt boyutlar arasındaki korelasyon değerleri

Şekil 4.1'de Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği beş faktörlü modeline ait doğrulayıcı faktör analizi sonuçları sunulmuştur. Tüm maddelerin faktör yükleri kabul edilebilir düzeyde olup, faktörler arasında pozitif ve anlamlı korelasyonlar gözlenmiştir. Model genel olarak yeterli uyum göstermektedir.

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Mevcut araştırmanın amacı, bireylerin rekreasyon faaliyetlerine katılım sürecinde sergiledikleri sürdürülebilir davranışları çok boyutlu bir yaklaşımla ölçebilecek teorik temelli ve psikometrik açıdan geçerli bir ölçek geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan ölçek, sürdürülebilirliğin sosyal, çevresel ve ekonomik boyutlarını ele alan Sürdürülebilirlik Teorisi'nin yanı sıra, bireysel davranışların altında yatan psikolojik ve sosyal mekanizmaları açıklamaya yönelik olarak Norm Aktivasyon Teorisi (NAT), Planlanmış Davranış Teorisi (TPB) çerçevesinde yapılandırılmıştır. Ölçek geliştirme sürecinde kapsam geçerliği için uzman görüşlerine başvurulmuş, yapı geçerliği doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiş ve alt boyutlara ilişkin güvenilirlik katsayıları analiz edilmiştir. Bu doğrultuda geliştirilen ölçek, sürdürülebilir rekreasyon davranışlarının kapsamlı biçimde değerlendirilmesini sağlayarak hem literatürdeki teorik boşluğu doldurmayı hem de uygulamada bireysel ve toplumsal düzeyde sürdürülebilirliğe yönelik farkındalık ve davranışların ölçümüne katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Ölçeği geliştirilme sürecinde tipik ölçek geliştirme süreçlerinde olduğu gibi öncelikle madde havuzu oluşturulmuş ve alan uzmanlarının görüşlerine sunulmuştur. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin (SRDÖ) kapsam ve yapı geçerliği istatistiksel olarak güçlü düzeyde desteklenmiştir. Her bir madde için uzman görüşleri sonrasında hesaplanan I-CVI (Item-Level Content Validity Index) değerleri incelenmiş ve kabul edilebilir alt sınır olan .83'ün altında kalan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Çizelge 4.2'de yer alan bulgulara göre madde 3, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 16, 24, 26, 27, 39, 52 ve 53 içerik geçerliği açısından yetersiz bulunmuş ve analiz dışı bırakılmıştır. Bunun yanı sıra diğer maddelerin tamamı, uzmanlar arasında yeterli düzeyde görüş birliği sağladığı için ölçekte tutulmuştur. Bu analiz sonucunda ölçek, içerik geçerliği sağlanmış 40 maddeyle son hâline getirilmiş ve bu form üzerinden iki aşamalı veri toplama sürecine geçilmiştir. Bu süreç, Polit ve Beck (2006) tarafından önerilen kapsam geçerliği ilkeleriyle örtüşmekte ve klasik ölçek geliştirme metodolojilerine uygun biçimde yürütülmüştür.

Ölçeğin yapı geçerliğini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilen Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) sonucunda, Çizelge 4.3'teki bulgulara göre özdeğeri 1'in üzerinde olan beş

faktör elde edilmiştir. Birinci faktör %42.08, ikinci faktör %9.65, üçüncü faktör %4.85, dördüncü faktör %4.22 ve beşinci faktör ise %3.72'ünü açıklamaktadır. Saptanan bu oranlar sosyal bilimlerde kabul edilen %50'lik alt sınırın ve psikolojik ölçüm araçları için önerilen %60'ın üzerinde yer almakta; ölçeğin yapısal yeterliliğini göstermektedir (Hair ve diğerleri, 2014; Field, 2013). Elde edilen açıklayıcılık, özellikle ilk boyutun ölçek yapısında belirgin bir baskınlığa sahip olduğunu ve muhtemelen katılımcıların sürdürülebilirlik algılarının daha çok tutum temelli bir değerlendirmeye dayandığını göstermektedir. Bu sonuçlar, alanyazında sürdürülebilirlik temelli farklı ölçeklerle uyumlu bir görünüm sergilemektedir. Özkan ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilen "60-72 Aylık Çocuklar için Çevreye Yönelik Sürdürülebilir Davranışları Değerlendirme Ölçeği" çalışmasında AFA ile belirlenen iki faktör, toplam varyansın %63.9'unu açıklamaktadır. Benzer şekilde Yüksel ve Yıldız (2019) tarafından Türkçeye uyarlanan Sürdürülebilir Bilinç Ölçeği (SBÖ) üç boyutlu yapısıyla (bilgi, tutum, davranış) %60'ın üzerinde varyans açıklamış ve bu yönüyle SRDÖ'nün yapısal yeterliliğiyle benzer bir düzeyde yer almıştır. Akkoç ve Arca (2022) tarafından geliştirilen Cittaslow Sürdürülebilir Turizm Ölçeği'nde 8 faktörlü yapı %62.31 varyansı açıklamıştır. Literatürde yer alan sürdürülebilirlik temalı ölçme araçlarından elde edilen varyans açıklama düzeyleri SRDÖ'de elde edilen açıklayıcılık düzeyine oldukça yakın olduğu söylenebilir.

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda birinci faktör altında yer alan yedi madde aracılığıyla bireylerin sürdürülebilir rekreasyon faaliyetlerine yönelik kişisel değerlendirmeleri, algılanan faydaları, deneyimsel tatminleri ve bireysel gelişim katkıları üzerine kurulu bir yapı elde edilmiştir. Bu maddelerde, sürdürülebilirlik temelli etkinliklerin birey açısından hem anlamlı ve gelişimsel katkı sağlayıcı hem de tatmin edici ve olumlu duygular uyandırıcı olarak değerlendirildiği gözlemlenmiştir. Ortaya çıkan bu yapı, bireylerin sürdürülebilir rekreasyon davranışlarına yönelik olumlu değerlendirmelerini hem bilişsel (fayda, katkı, değer) hem de duyuşsal (tatmin, memnuniyet, haz) boyutlarıyla yansıttığı için "Davranışsal Tutum" olarak adlandırılmıştır. Bu adlandırma, Planlanmış Davranış Teorisi (TPB) kapsamında yer alan "attitude toward the behavior" bileşeni ile kuramsal düzeyde örtüşmekte olup, bireyin davranışa yönelik olumlu değerlendirmelerinin, davranışsal niyetin en güçlü yordayıcılarından biri olduğu varsayımına dayanmaktadır (Ajzen, 1985). TPB'nin yanı sıra, ölçek maddelerinde tatmin (Lam ve Hsu, 2006), kişisel katkı ve fayda algısı (Şenel, 2019), çevre dostu etkinliklerin bireysel kazançlarla ilişkilendirilmesi (Bayram, 2018) ve deneyimsel memnuniyet (Perugini ve Bagozzi, 2001) gibi sürdürülebilirlik literatüründe

sıkça yer verilen temaların kavramsal düzeyde karşılık bulduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, Koçak, Tuncel ve Tuncel (2015) tarafından geliştirilen Sporda Sürdürülebilirlik Ölçeği'nde bireysel ve sosyal tutumu yansıtan maddelerle benzer kavramsal temaların ele alındığı; Yüksel ve Yıldız (2019) tarafından Türkçeye uyarlanan Sürdürülebilir Bilinç Ölçeği'nde ise "Tutum" alt boyutunun bireylerin çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik davranışlarına yönelik genel değerlendirmelerini içerdiği belirlenmiştir. Bu bulgular ışığında, geliştirilen Davranışsal Tutum alt boyutunun hem TPB kuramıyla hem de alan yazınında yer alan ölçüm araçlarıyla kuramsal ve kavramsal düzeyde yüksek tutarlılık sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. Tüm bu bulgular ışığında, SRDÖ kapsamında tanımlanan Davranışsal Tutum alt boyutunun hem kavramsal hem kuramsal düzeyde literatürle örtüştüğü ve geçerli biçimde yapılandırıldığı sonucuna varılmıştır.

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda ikinci faktör altında yer alan beş madde ile bireylerin sürdürülebilir rekreasyonel davranışlara yöneliminde sosyal çevrenin etkisine ilişkin algıları temelinde şekillenen bir yapı elde edilmiştir. Bu yapı kapsamında, bireylerin aile üyeleri, arkadaş çevresi ve diğer sosyal referans grupları tarafından sürdürülebilirlik temelli etkinliklere katılım konusunda teşvik edildikleri, yönlendirildikleri veya sosyal baskıya maruz kaldıkları algısı belirgin şekilde ortaya çıkmıştır. Sosyal etki mekanizmasının birey üzerindeki yönlendirici rolü, hem normatif baskı algısını hem de sosyal onay beklentisini içermesi bakımından "Öznel Normlar" adıyla kavramsallaştırılmıştır. Bu isimlendirme, Planlanmış Davranış Teorisi (TPB) içerisinde yer alan ve bireyin davranışsal niyetini biçimlendiren "subjective norm" bileşeniyle doğrudan uyumludur (Ajzen, 1985). TPB kapsamında, bireyin davranışa yönelik niyetinin yalnızca bireysel değerlendirmelerle değil, aynı zamanda sosyal çevrenin beklentileriyle şekillendiği öne sürülmektedir. Ölçek maddelerinin içeriksel analizinde sosyal etki, aile önerisi, arkadaş baskısı ve çevresel teşvik gibi unsurların belirgin olduğu ve bu etkilerin bireyde sürdürülebilir davranışa yönelik normatif bir yönlendirme yarattığı değerlendirilmiştir. Ayrıca, sosyal normların birey tarafından içselleştirilerek kişisel normlara dönüşebileceği ve bu sürecin özellikle çevre yanlısı davranışların sürekliliğinde etkili olduğu öne sürülmektedir (Han, 2014; Schwartz, 1977). Çizelge 4.9'da yer alan yapıların Lam ve Hsu (2006), Kocagöz ve Dursun (2010), Ryu ve Han (2010), Yüzüak (2010) gibi çalışmalarda da öznel norm bağlamında kavramsallaştırıldığı, benzer içeriklerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Koçak, Tuncel ve Tuncel (2015) tarafından geliştirilen Sporda Sürdürülebilirlik Ölçeği'nde sosyal destek ve çevresel yönlendirme alt boyutları ile normatif baskının ölçüldüğü; Yüksel ve Yıldız (2019)

tarafından Türkçeye uyarlanan Sürdürülebilir Bilinç Ölçeği'nde ise çevresel eylemlerin toplumsal yönlendirme çerçevesinde şekillendiği yapılarla örtüştüğü belirlenmiştir. Bu bağlamda, Öznel Normlar alt boyutunun hem TPB kuramının teorik öngörüleriyle hem de literatürdeki sürdürülebilirlik temelli ölçüm araçlarının kavramsal yapılarıyla örtüştüğü değerlendirilmiştir.

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda üçüncü faktör altında yer alan yedi madde ile bireylerin sürdürülebilir rekreasyonel davranışlara yönelik kişisel yeterlik algıları ve bu davranışları gerçekleştirme konusundaki kontrol düzeyleri değerlendirilmiştir. Bu maddelerde, bireylerin sürdürülebilir etkinliklere katılımının kendi kararlarına bağlı olduğu, bu etkinliklerin çevresel ve ekonomik etkilerine dair farkındalıklarının bulunduğu ve bu tür etkinliklerin yerel işletmeler ile doğal kaynaklar üzerindeki katkılarını algıladıkları tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, bireyin hem öz-yeterlik inancını hem de bu davranışların sosyal ve çevresel çıktıları üzerindeki etkisini algılayış biçimini yansıttığı için bu boyut "Davranışsal Kontrol" şeklinde adlandırılmıştır. Kuramsal açıdan bu boyut, hem Planlanmış Davranış Teorisi'nde yer alan algılanan davranışsal kontrol (perceived behavioral control) bileşeniyle hem de Norm Aktivasyon Teorisi kapsamında ele alınan sonuç farkındalığı (awareness of consequences) boyutuyla örtüşmektedir (Ajzen, 1985; Schwartz, 1977). Bireylerin, sürdürülebilir etkinliklerin çevreye katkı sağlayacağına ve bu etkinliklere katılmanın kişisel kararlarına bağlı olduğuna inandıkları görülmüş; bu durum bireysel ajans ve kontrol algısının varlığını göstermiştir. Çizelge 4.9'da görüldüğü üzere, bu boyutta yer alan ifadeler Lam ve Hsu (2006), Kocagöz ve Dursun (2010), Bayram (2018) ve Şenel (2019) gibi araştırmalarda da benzer şekilde yapılandırılmış ve sürdürülebilirlik davranışlarında hem algılanan faydaya hem de bireysel kontrol inancına vurgu yapılmıştır. Literatürde geliştirilen diğer ölçeklerde de benzer yapılar dikkat çekmektedir. Örneğin, Koçak ve arkadaşları (2015) tarafından geliştirilen Sporda Sürdürülebilirlik Ölçeği'nde yer alan "organizasyonel bilinç" ve "çevresel katılım" faktörleri, bireyin sistem üzerindeki etkisine dair algılarını değerlendirmektedir. Benzer biçimde, Akkoç ve Arca (2022) tarafından geliştirilen Cittaslow Sürdürülebilir Turizm Ölçeği'nde bireylerin ekonomik katkı ve farkındalık düzeylerini ölçen faktörler, davranışsal kontrol yapısı ile örtüşmektedir. Bu bağlamda Davranışsal Kontrol boyutu hem TPB hem NAT kuramlarının birleştiği bir ara kategori olarak konumlanmakta; bireyin niyeti üzerinde etkili olan hem içsel yeterlik algılarını hem de dış çevresel farkındalıkları kapsayacak şekilde kurgulanmıştır.

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda dördüncü faktör altında yer alan dört madde aracılığıyla bireylerin sürdürülebilir rekreasyonel davranışlara ilişkin içsel sorumluluk hisleri ve ahlaki yükümlülük algıları üzerine kurulu bir yapı oluşturulduğu belirlenmiştir. Bu maddelerde, sürdürülebilir etkinliklere katılımın birey açısından yalnızca gönüllü bir tercih değil; aynı zamanda gelecek nesillere karşı bir borç, doğaya karşı bir görev ya da kişisel sorumluluk olarak algılandığı saptanmıştır. İlgili yapı, bireyin içselleştirilmiş etik normları doğrultusunda hareket etme eğilimini yansıttığı için "Sorumluluk Duygusu" olarak adlandırılmıştır. Bu adlandırma, Schwartz (1977) tarafından geliştirilen Norm Aktivasyon Teorisi (NAT) kapsamında tanımlanan "ascription of responsibility" ve "personal norm" bileşenleriyle kuramsal düzeyde doğrudan örtüşmektedir. NAT çerçevesinde, bireyin sürdürülebilir ya da çevreye duyarlı davranışlara yönelmesi, bu davranışların sonuçlarının farkında olması ve bu sonuçlardan kendini sorumlu hissetmesiyle mümkün hâle gelmektedir (Han ve diğerleri, 2015; He ve Zhan, 2018). Ölçek maddelerinde bu iki bilişsel ön koşulun birlikte işlediği ve bireyin davranışsal niyetinin içsel sorumluluk bilinciyle yönlendirildiği değerlendirilmiştir. Ayrıca, prososyal ve çevre dostu davranışların yalnızca dışsal baskı ya da kurallar ile değil, içsel etik motivasyonlarla da sürdürülebilir biçimde benimsendiği NAT tabanlı literatürde sıkça vurgulanmıştır (Meng ve diğerleri, 2020; Yazdanmehr ve Wang, 2016). Çizelge 4.9'da yer alan yapıların temalarıyla örtüşen şekilde, doğaya zarar vermeme, toplumsal sorumluluk taşıma ve çevreyi koruma gibi davranışların birer ahlaki görev olarak içselleştirildiği anlaşılmıştır. Literatürde yer alan bazı çalışmalarda, bu tür içsel sorumluluk temelli boyutların bağımsız bir faktör olarak ele alındığı görülmektedir. Özellikle NAT ile TPB'nin birlikte kullanıldığı çevreci davranış modellerinde kişisel normların bireyin davranışsal niyetinde etkili bir belirleyici olduğu tutarlı biçimde raporlanmıştır (Kim ve Hwang, 2020; Savari ve diğerleri, 2023). Bu kapsamda, Sorumluluk Duygusu alt boyutunun hem Norm Aktivasyon Teorisi bağlamında kuramsal düzeyde hem de sürdürülebilirlik davranışlarının etik temelli doğasını ele alan literatürle kavramsal düzeyde yüksek tutarlılık içinde yapılandırıldığı sonucuna varılmıştır.

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda beşinci faktör altında yer alan beş madde ile bireylerin sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlere katılım yönündeki davranışsal niyet düzeylerini temsil eden bir yapı elde edilmiştir. Bu maddelerde, bireylerin gelecekte bu tür etkinliklere katılma eğilimleri, bu davranışları sürdürmeye yönelik kararlılıkları, fayda sağlama beklentileri ve katılım yönünde zihinsel hazırlık düzeyleri yansıtılmıştır. Bu yapı, bireyin planladığı ve gerçekleştirmeyi amaçladığı davranış biçimlerini değerlendirdiği için

“Davranışsal Niyet” olarak adlandırılmıştır. Bu adlandırma, Ajzen’in Planlanmış Davranış Teorisi (TPB) içerisinde yer alan ve davranışın en doğrudan belirleyicisi olarak tanımlanan “behavioral intention” bileşeni ile kuramsal olarak doğrudan örtüşmektedir (Ajzen, 1985). TPB kapsamında, bireylerin herhangi bir davranışı gerçekleştirme düzeylerinin büyük ölçüde bu davranışı gerçekleştirme yönündeki niyetlerine bağlı olduğu ve bu niyetlerin tutumlar, öznel normlar ve algılanan davranışsal kontrol tarafından şekillendirildiği kabul edilmektedir. Ölçekte yer alan maddelerin içeriğinde, bireyin sürdürülebilir rekreasyon davranışına yönelik istek, çaba, hazırlık ve süreklilik algılarının belirgin olduğu tespit edilmiştir. Çizelge 4.9’da bu boyutta yer alan ifadelerin davranışsal eğilim, uygulama isteği ve bilinçli çaba gibi kavramları içerdiği; bu temaların TPB tabanlı birçok çalışmada da benzer biçimde ele alındığı görülmüştür (Ajzen ve Driver, 1991; Ryu ve Han, 2010; Lam ve Hsu, 2006). Literatürde yer alan diğer ölçeklerde de davranışsal niyet yapısına paralel alt boyutlara yer verildiği belirlenmiştir. Koçak, Tuncel ve Tuncel (2015) tarafından geliştirilen Sporda Sürdürülebilirlik Ölçeği’nde bireylerin sürdürülebilir uygulamalara yönelik kararlılık düzeyleri, niyet yapısını doğrudan temsil eden ifadelerle ölçülmüştür. Benzer biçimde, Yüksel ve Yıldız (2019) tarafından Türkçeye uyarlanan Sürdürülebilir Bilinç Ölçeği’nde yer alan davranış boyutu, çevresel eylemlere yönelik bilinçli yönelimi ve bireysel kararlılığı temel alan benzer yapıdadır. Bu kapsamda, geliştirilen Davranışsal Niyet alt boyutunun, TPB’nin kuramsal çerçevesiyle doğrudan uyum gösterdiği ve literatürdeki davranışsal niyet temelli sürdürülebilirlik ölçekleriyle yüksek düzeyde kavramsal paralellik taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) sonucunda elde edilen beş faktörlü modelin doğruluğunu test etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda modelin verilerle yüksek düzeyde örtüştüğü belirlenmiştir. Uyum indekslerine ilişkin sonuçlar Çizelge 4.6’da sunulmuştur. Buna göre, Comparative Fit Index (CFI)=0.926, Tucker-Lewis Index (TLI)=0.916, Bentler-Bonett Non-normed Fit Index (NNFI)=0.916, Incremental Fit Index (IFI)=0.926 ve Relative Noncentrality Index (RNI)=0.926 olarak hesaplanmıştır. Tüm bu değerlerin literatürde iyi uyum için önerilen .90 sınırının üzerinde yer aldığı görülmüştür. Bentler-Bonett Normed Fit Index (NFI) değeri ise 0.888 olup .85’in üzerindeki değerlerin kabul edilebilir uyumu temsil ettiği dikkate alındığında, bu değerin de yeterli uyuma işaret ettiği söylenebilir. Modelin mutlak uyum düzeyine ilişkin değerlendirmeler Çizelge 4.7’de sunulmuştur. Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) değeri 0.063 ve Standardized Root Mean Square Residual (SRMR) değeri 0.057

olarak bulunmuştur. RMSEA için %90 güven aralığı alt sınırı 0.058 ve üst sınırı 0.068 arasında gerçekleşmiş; her iki değer de <0.08 aralığında kalarak modelin makul düzeyde uyum sağladığını göstermiştir. SRMR değerinin <0.08 kriterini sağlaması ise modelin gözlemlenen ve tahmin edilen korelasyonlar arasındaki fark açısından kabul edilebilir düzeyde olduğunu ortaya koymuştur. Elde edilen bu uyum indeksleri, literatürde sürdürülebilirlik temelli ölçüm araçlarında raporlanan değerlerle karşılaştırıldığında güçlü bir model uyumuna işaret etmektedir. Özkan ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilen ve çocuklara yönelik çevresel sürdürülebilirlik davranışlarını ölçen "60-72 Aylık Çocuklar için Çevreye Yönelik Sürdürülebilir Davranışları Değerlendirme Ölçeği"nin DFA sonuçları için CFI=0.877, NFI=0.901 ve RMSEA=0.077 olarak raporlanmıştır. Benzer şekilde, Koçak, Tuncel ve Tuncel (2015) tarafından üniversite öğrencilerine yönelik geliştirilen Sporda Sürdürülebilirlik Ölçeği'nde CFI=0.97, GFI=0.89, AGFI=0.82 ve RMSEA=0.05 düzeylerinde uyum değerleri elde edilmiştir. Her ne kadar bu çalışmada CFI ve RMSEA değerleri güçlü uyuma işaret etse de GFI ve AGFI indeksleri bazı sınırlı alanlara dikkat çekmiştir. Diğer yandan, Yüksel ve Yıldız (2019) tarafından Türkçeye uyarlanan Sürdürülebilir Bilinç Ölçeği'nin DFA aşamasında da benzer biçimde üç faktörlü yapıya ilişkin güçlü uyum raporlanmış ancak RMSEA değerinin 0.08'e yaklaştığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu bağlamda, Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği (SRDÖ) için elde edilen DFA sonuçlarının hem RMSEA hem de SRMR açısından önerilen eşik değerler içinde kaldığı, CFI ve diğer karşılaştırmalı uyum indekslerinin yüksek düzeyde seyrettiği ve diğer sürdürülebilirlik ölçekleriyle kıyaslandığında oldukça güçlü bir yapısal uyuma sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, geliştirilen modelin hem teorik çerçevesini hem de ampirik bütünlüğünü istatistiksel olarak desteklemekte modelin doğruluğu ve uygulanabilirliği konusunda yüksek düzeyde güvenilirlik sağlamaktadır.

Modelin yapı geçerliğine dair daha derinlemesine değerlendirmeler Çizelge 4.8'de yer alan faktör yükleri ve açıklanan varyans oranları incelenerek yapılmıştır. Ölçekte yer alan tüm maddelerin faktör yük değerlerinin 0.60'ın üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Faktör yükleri arasında en yüksek değerin 0.840 (madde 37, Öznel Normlar), en düşük değerin ise 0.603 (madde 1, Sorumluluk Duygusu) olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kareli faktör yüklerinden (FY^2) elde edilen varyans oranlarının da genellikle %40'ın üzerinde olduğu ve bu durumun maddelerin ait olduğu faktörleri güçlü biçimde temsil ettiğini gösterdiği görülmüştür. Faktör 3'te yer alan madde 26 ve 28'in yük değerleri .60'ın altında kalmış ve bu iki maddenin faktörün ortalama varyans açıklama düzeyini (AVE) olumsuz etkilediği tespit edilerek

modelden çıkarılmıştır. Bu durum ölçeği güvenirlik değerlerinin yükselmesi adına bilinçli olarak yapılmıştır. Söz konusu bulgular, literatürde sürdürülebilirlik bağlamında geliştirilen diğer ölçüm araçlarının doğrulayıcı analiz sonuçlarıyla karşılaştırıldığında benzer ya da daha yüksek yapı geçerliği göstergeleri sunmaktadır. Koçak, Tuncel ve Tuncel (2015) tarafından geliştirilen Sporda Sürdürülebilirlik Ölçeği'nde faktör yüklerinin 0.47 ile 0.79 arasında değiştiği ve bazı maddelerin 0.50'ye oldukça yakın değerlerde kaldığı görülmüştür. Benzer şekilde, Özkan ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilen "60-72 Aylık Çocuklar için Çevreye Yönelik Sürdürülebilir Davranışları Değerlendirme Ölçeği" çalışmasında da açıklayıcı faktör analizinde %63.90 oranında toplam varyans açıklanmış ve DFA faktör yüklerinin çoğunlukla 0.60-0.80 aralığında seyrettiği raporlanmıştır. Yüksel ve Yıldız'ın (2019) Sürdürülebilir Bilinç Ölçeği'nde ise üç faktörlü yapıya ilişkin faktör yüklerinin büyük ölçüde 0.60'ın üzerinde olduğu ancak belirli maddelerin bu sınır değere yakınlaştığı dikkat çekmektedir. Mevcut çalışmada faktör yüklerinin genel olarak yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olması, hem yapısal geçerlik hem de faktör temsiliyeti açısından güçlü bir ölçüm yapısı sunulduğunu göstermektedir. Ölçekten çıkarılan maddelerin bilimsel gerekçelerle ve AVE düzeyini iyileştirmek amacıyla çıkarılmış olması, ölçeğin hem teorik hem de ölçümsel bütünlüğüne katkı sağlamıştır. Tüm bu bulgular doğrultusunda, Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği'nin doğrulayıcı faktör analizi sonucunda beş faktörlü yapısının ampirik verilerle güçlü biçimde desteklendiği, modelin kabul edilebilir ve iyi uyum düzeylerinde yer aldığı ve faktör yüklerinin istatistiksel olarak anlamlı ve yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Literatürdeki diğer sürdürülebilirlik ölçekleriyle karşılaştırıldığında SRDÖ'nün yapı geçerliliği açısından eşdeğer ya da daha güçlü bir model sunduğu söylenebilir.

Planlanmış Davranış Teorisi'ne (TPB) göre bireylerin herhangi bir davranışı gerçekleştirme niyetleri, davranışa yönelik tutumları, sosyal çevreden algılanan normatif baskı (öznel normlar) ve algılanan davranışsal kontrol bileşenlerinden etkilenmektedir (Ajzen, 1991). Bu bağlamda bireylerin belirli bir davranışı olumlu değerlendirmeleri, sosyal çevrenin bu davranışı onayladığına yönelik algılarıyla birlikte şekillenebilir. Davranışsal tutum ve öznel normların her ikisi de Planlanmış Davranış Teorisi gibi insan davranışını öngören modellerin temel bileşenleridir. Araştırmalar, davranışsal tutum ve öznel normlar arasında önemli ve pozitif bir ilişki olduğunu ve her ikisinin de davranışları hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilediğini göstermektedir. Çizelge 4.11'den elde edilen bulgulara göre davranışsal tutum ile öznel normlar arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir (r=0.514). Tutumlar ve öznel normlar arasındaki örtüşme, özellikle tutumlar tamamen kişisel olmaktan

ziyade sosyal nitelikte olduğunda (yani, grup veya toplumsal beklentiler tarafından şekillendirildiğinde) belirgindir (Park, 2000). Bireyler güçlü sosyal baskı (öznel normlar) algıladıklarında, bir davranışa yönelik tutumları genellikle daha olumludur (Norlia ve Mastura, 2020). Dolayısıyla sürdürülebilir rekreasyonel davranışlar özelinde birey, sosyal çevresi tarafından destek görerek katılım sağladığı etkinliklerin faydalı, anlamlı ve tatmin edici olduğuna inanması olasıdır. Literatürde de çevreci veya sürdürülebilir davranışlara yönelik olumlu tutumların, sosyal norm algılarıyla birlikte bireyin davranışsal niyetini önemli ölçüde etkilediği belirtilmektedir (Bamberg ve Möser, 2007; Fielding ve diğerleri, 2008). Özellikle çevre dostu tüketim, geri dönüşüm ya da sürdürülebilir ulaşım gibi alanlarda tutum ve öznel normlar arasında anlamlı ilişkiler saptanmış ve bu değişkenlerin birlikte bireyin davranışsal kararlarını yönlendirdiği ortaya konmuştur (Kaiser ve diğerleri, 2005).

Planlanmış Davranış Teorisi'ne göre bireylerin belirli bir davranışı gerçekleştirme yönündeki niyetleri, yalnızca tutum ve sosyal normlarla değil, aynı zamanda davranışı gerçekleştirme konusundaki yeterlik algıları yani algılanan davranışsal kontrol düzeyi ile de şekillenmektedir (Ajzen, 1991). Algılanan davranışsal kontrol, bireyin bir davranışı gerçekleştirme yeterliliğine, kaynaklara ve fırsatlara sahip olup olmadığına ilişkin öznel değerlendirmesini ifade eder. Bu kontrol algısı arttıkça bireyin söz konusu davranışı gerçekleştirme olasılığı da yükselmektedir. Çizelge 4.11'de yer alan korelasyon değerlerine göre, davranışsal tutum ile algılanan davranışsal kontrol arasında güçlü ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir (r=0.771). Literatürde de bireyin olumlu tutumlarının, davranışı gerçekleştirme kapasitesine olan inancını pekiştirdiği ve bu iki değişkenin birbiriyle tutarlı bir biçimde hareket ettiği sıkça rapor edilmektedir. Özellikle çevreci davranışlara ilişkin çalışmalarda, bireyin davranışa yönelik olumlu tutumlarının, çevresel eylemlere katılımı üzerindeki kontrol algısını doğrudan etkilediği ifade edilmektedir (Bamberg ve Schmidt, 2003; Yuriev ve diğerleri, 2020). Bu doğrultuda sürdürülebilir rekreasyonel davranışlara yönelik olumlu tutumların, bu davranışları gerçekleştirme konusundaki özgüven ve yeterlik inançlarıyla birlikte ortaya çıktığı ve ölçekteki yapısal ilişkilerle tutarlılık gösterdiği söylenebilir.

Planlanmış Davranış Teorisi'ne göre bireylerin belirli bir davranışı gerçekleştirme niyetleri, o davranışa ilişkin tutumlarından doğrudan etkilenmektedir (Ajzen, 1991). Davranışsal tutum, bireyin bir davranışı olumlu ya da olumsuz biçimde değerlendirmesi ile ilgilidir. Tutum olumlu yönde geliştikçe, bu davranışı gerçekleştirme yönündeki niyetin de

güçleneceği kabul edilmektedir. Özellikle sürdürülebilirlik bağlamında birey, bir etkinliği faydalı, anlamlı ve kişisel olarak tatmin edici buluyorsa, bu davranışı gerçekleştirme yönünde daha kararlı bir niyet geliştirme eğilimi göstermektedir. Çizelge 4.11'de yer alan korelasyon bulgularına göre, davranışsal tutum ile davranışsal niyet arasında yüksek düzeyde ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir (r=0.810). Bu sonuç, literatürde tespit edilen bulgularla örtüşmektedir. Davranışa yönelik olumlu tutumların niyeti güçlü biçimde yordadığı ve niyetin davranışın en doğrudan belirleyicisi olduğu yönünde geniş bir kuramsal ve ampirik birikim mevcuttur (Armitage ve Conner, 2001; Fishbein ve Ajzen, 2010). Çevre dostu tüketim, geri dönüşüm, yeşil ulaşım ve sürdürülebilir seyahat gibi çeşitli alanlarda yapılan çalışmalar da tutum–niyet ilişkisinin kuvvetli bir şekilde desteklendiğini göstermektedir (Han ve diğerleri, 2019; Yuriev ve diğerleri, 2020). Mevcut çalışmada da tutum düzeyleri ile davranışsal niyet arasındaki anlamlı ilişki, hem TPB çerçevesinde beklenen yapısal örüntüyle hem de sürdürülebilirlik temelli davranış literatürüyle uyum sergilemektedir.

Planlanmış Davranış Teorisi'ne göre bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirme niyeti, yalnızca kişisel tutumlara değil, aynı zamanda sosyal çevresinden algıladığı normatif baskıya yani öznel normlara da bağlıdır (Ajzen, 1991). Öznel normlar, bireyin önemli gördüğü kişilerin – aile, arkadaş, meslektaş gibi – kendisinden belirli bir davranışı gerçekleştirmesini bekleyip beklemediğine dair algılarını ifade etmektedir. Sosyal çevrenin desteği ya da baskısı, bireyin davranışsal niyetini doğrudan etkileyen önemli bir bileşen olarak kabul edilmektedir. Çizelge 4.11'de yer alan bulgular doğrultusunda, öznel normlar ile davranışsal niyet arasında yüksek düzeyde pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir (r=0.786). Bu ilişki, bireyin sosyal çevresi tarafından onaylandığını hissettiği davranışlara yönelme eğiliminin güçlü bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Literatürde de benzer bulgulara sıklıkla rastlanmaktadır. Özellikle çevresel sürdürülebilirlik bağlamında, bireyin sosyal norm algısı ile çevre dostu davranışlara yönelik niyeti arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Sosyal baskının güçlü olduğu gruplarda, bireylerin çevresel tutum ve davranışlarını bu normatif etkilere göre biçimlendirdikleri ifade edilmiştir (Fielding ve diğerleri, 2008; White ve diğerleri, 2009). Benzer biçimde, kamuoyunda çevreye duyarlı olmanın yaygın olarak desteklenmesi, bireylerin sürdürülebilir faaliyetlere yönelik niyetlerini de güçlendirmektedir (Yuriev ve diğerleri, 2020). Mevcut araştırmanın bulguları, bireyin sosyal çevresi tarafından sürdürülebilir rekreasyonel davranışlara dair sergilenen

yönlendirme ve desteklerin, bu davranışlara yönelik niyeti güçlendirdiğini göstermektedir ve kuramsal yapı ile empirik verilerin tutarlılığını ortaya koymaktadır.

Planlanmış Davranış Teorisi, bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirme niyetini şekillendiren temel etkenlerden biri olarak algılanan davranışsal kontrolü ön plana çıkarmaktadır (Ajzen, 1991). Bu bileşen, bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirme konusundaki yeterliğine, kaynaklara, fırsatlara ve karşılaşabileceği engellere ilişkin öznel algısını temsil etmektedir. Birey, kendini bir davranışı gerçekleştirebilecek düzeyde yetkin hissettiğinde, bu davranışı uygulama yönündeki niyeti de güçlenmektedir. Çizelge 4.11'deki bulgular doğrultusunda, algılanan davranışsal kontrol ile davranışsal niyet arasında anlamlı ve pozitif yönlü güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (r=0.817). Bu bulgu, bireylerin sürdürülebilir rekreasyonel davranışları gerçekleştirme niyetlerinin, bu davranışlara yönelik kontrol ve yeterlik algılarından doğrudan etkilendiğini göstermektedir. Literatürde de çevresel sürdürülebilirlik, enerji tasarrufu, çevre dostu tüketim ve geri dönüşüm gibi alanlarda algılanan kontrol ile niyet arasında güçlü ilişkiler rapor edilmiştir. Bireyin çevreci davranışları uygulamada kendini yetkin hissetmesi, bu davranışları gerçekleştirme konusundaki istekliliğini artırmaktadır (Armitage ve Conner, 2001; Han ve diğerleri, 2010; Yuriev ve diğerleri, 2020). Ayrıca algılanan kontrolün hem niyet hem de gerçek davranış üzerinde doğrudan etkiye sahip olduğu da vurgulanmıştır. Mevcut çalışmanın bulguları da bireylerin sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlere katılma niyetlerini şekillendiren temel faktörlerden birinin, bu faaliyetleri gerçekleştirme yeterliğine ilişkin algıları olduğunu göstermektedir.

Norm Aktivasyon Teorisi, bireylerin çevre dostu ya da prososyal davranışları sergilemesinde içsel ahlaki normların etkinleşmesini temel bir süreç olarak tanımlar (Schwartz, 1977). Bu kuramsal çerçevede sorumluluk duygusu, bireyin belirli bir davranışın sonuçlarından kendini sorumlu hissetmesiyle ilişkili olup, davranışsal niyetin oluşumunda belirleyici bir rol oynar. Bireyler, özellikle sürdürülebilirlik bağlamında, sadece fayda ya da sosyal onay arayışıyla değil, aynı zamanda çevreye ve topluma karşı bireysel yükümlülük hissettikleri için de davranışta bulunma eğilimi gösterirler. Bu doğrultuda, Çizelge 4.11'de yer alan korelasyon bulgularına göre, sorumluluk duygusu ile davranışsal niyet arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir (r=0.755). Bu bulgu, bireylerin sürdürülebilir rekreasyonel etkinliklere yönelik katılım kararlarının, yalnızca dışsal etkenlerle değil, aynı zamanda içsel ahlaki sorumluluk algılarıyla da şekillendiğini göstermektedir. Literatürde de

çevresel eylemler, yeşil tüketim, etik satın alma ya da gönüllü karbon azaltımı gibi birçok sürdürülebilir davranış biçimi için, bireylerin kendilerini sorumlu hissetmelerinin davranışsal niyet üzerinde etkili olduğu çeşitli araştırmalarla gösterilmiştir (Stern ve diğerleri, 1993; Harland ve diğerleri, 1999; Han, 2014). Aynı zamanda bu duygunun, özellikle doğrudan yasa ya da kural değil, bireyin içselleştirdiği etik ilkelere dayanan durumlarda daha güçlü etkiler yarattığı belirtilmektedir. Mevcut çalışmada da sorumluluk duygusu ile davranışsal niyet arasındaki ilişkinin güçlü olması, sürdürülebilirlik temelli davranışların önemli ölçüde ahlaki bir motivasyonla beslendiğini ve bu yapının bireylerin niyetlerini belirlemede etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

SRDÖ'nün tüm alt boyutlarında Cronbach's Alpha (α) ve McDonald's Omega (ω) katsayılarının 0.774 ile 0.906 arasında değiştiği, toplam ölçek için ise $\omega = 0.941$ ve $\alpha = 0.948$ değerlerine sahip olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.11). Bu değerler, ölçeğin yüksek iç tutarlılığa sahip olduğunu ve psikometrik açıdan güvenilir bir ölçüm aracı olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir. Söz konusu bulgular, sürdürülebilirlik odaklı benzer ölçeklerin sonuçlarıyla karşılaştırıldığında oldukça güçlüdür. Koçak, Tuncel ve Tuncel tarafından geliştirilen Sporda Sürdürülebilirlik Ölçeği'nde toplam Cronbach's Alpha değeri 0.915 olarak rapor edilmiştir. Alt boyutlara ait alfa değerlerinin ise 0.701 ile 0.859 arasında değiştiği bildirilmiştir. Yüksel ve Yıldız (2019) tarafından Türkçeye uyarlanan Sürdürülebilir Bilinç Ölçeği'nin genel güvenirlik katsayısı 0.860 düzeyindedir. Özkan ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilen "60-72 Aylık Çocuklar için Çevreye Yönelik Sürdürülebilir Davranışları Değerlendirme Ölçeği" için ise toplam Cronbach's Alpha değeri 0.926 ve alt boyutlara ait alfa değerlerinin ise 0.701 ile 0.859 arasında değiştiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Akkoç ve Ersoy Arca tarafından geliştirilen Cittaslow Sürdürülebilir Turizm Ölçeği'nde toplam güvenilirlik katsayısı 0.951 olarak saptanmıştır. Literatürde yer alan benzer türdeki çalışmalara ile yapılan güvenirlik kıyaslamalarına göre, SRDÖ'nün sadece yapısal açıdan değil, aynı zamanda güvenilirlik düzeyleri bakımından da mevcut literatürdeki ölçüm araçlarıyla kıyaslanabilir ve birçok açıdan daha yüksek psikometrik yeterliliğe sahip olduğu söylenebilir.

5.2. Sonuçlar

Bu araştırmada, bireylerin sürdürülebilir rekreasyon davranışlarını çok boyutlu bir yaklaşımla değerlendirebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı geliştirilmiştir. Geliştirilen Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği (SRDÖ), Planlanmış Davranış Teorisi (TPB), Norm Aktivasyon Teorisi (NAT) ve Sürdürülebilirlik Teorisi temel alınarak kuramsal açıdan yapılandırılmış ve toplamda beş faktörden oluşan bir yapı sunmuştur.

Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) sonucunda ortaya çıkan beş faktörlü yapı, Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile test edilmiş ve elde edilen bulgular modelin yüksek düzeyde uyum sağladığını göstermiştir. Model uyumuna dair CFI (.926), TLI (.916), RMSEA (.063) ve SRMR (.057) gibi değerlerin tamamı iyi uyum sınırlarında yer almıştır. Ölçekte yer alan maddelerin faktör yüklerinin tamamı .50'nin üzerinde gerçekleşmiş; açıklanan varyans oranları ve model yapısı istatistiksel olarak desteklenmiştir. AVE değerlerinin .50 ve üzerinde olduğu, bileşen güvenilirliği (CR) katsayılarının ise tüm faktörler için yüksek düzeyde (.808–.904) olduğu görülmüştür.

SRDÖ'nün son hâli, her biri kuramsal olarak temellendirilmiş ve istatistiksel olarak doğrulanmış beş faktörden oluşmaktadır. Birinci faktör olan Davranışsal Tutum, 1. maddeden 7. maddeye kadar olan toplam yedi maddeyi kapsamaktadır. İkinci faktör olan Öznel Normlar, 8. maddeden 12. maddeye kadar olan beş maddeyle temsil edilmektedir. Üçüncü faktör olan Davranışsal Kontrol, 13. maddeden 19. maddeye kadar olan yedi maddeyi içermektedir. Dördüncü faktör olan Sorumluluk Duygusu, 20. maddeden 23. maddeye kadar olan dört madde ile temsil edilmektedir. Beşinci faktör olan Davranışsal Niyet ise 24. maddeden 28. maddeye kadar olan toplam beş maddeyi içermektedir.

Güvenirlik analizleri sonucunda hem Cronbach's Alpha hem McDonald's Omega katsayıları tüm boyutlar için yüksek bulunmuş. Ayrıca faktörler arasında anlamlı ve pozitif yönlü korelasyonlar saptanmış, her bir alt boyutun benzer ancak özgün bir yapıyı temsil ettiği belirlenmiştir.

Elde edilen tüm bu bulgular, SRDÖ'nün sürdürülebilir rekreasyon davranışlarının ölçümüne yönelik hem teorik hem de ampirik düzeyde güçlü bir araç olduğunu ortaya koymuştur. Ölçek, sürdürülebilirlik politikalarının bireysel düzeyde değerlendirilmesi, davranışsal

modellerin test edilmesi ve çeşitli disiplinlerde kullanılabilecek bir ölçüm çerçevesi sunması açısından uygulama alanı geniş bir araç olarak değerlendirilmektedir.

5.3. Öneriler

Mevcut araştırma sonucunda elde edilen bulgular sonucunda geçerlik ve güvenirlik yapılan Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği için araştırmacılar şunları önermektedir;

Araştırma Ankara ilinde yaşayan bireylerle gerçekleştirilmiş ve yalnızca bu örneklem üzerinden genellemeye gidilmiştir. Bu nedenle geliştirilen ölçeğin farklı coğrafi bölgelerde, farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip yetişkin bireyler üzerinde denenmesi önerilmektedir.

Araştırmada geliştirilen ölçek, sürdürülebilir rekreasyon davranışlarını bütüncül bir yapıda ölçebilen geçerli ve güvenilir bir araç olarak öne çıkmıştır. Bu bağlamda yerel yönetimler ve özel şirketler gibi kuruluşların rekreasyonel faaliyet planlarken ve rekreasyonel ortamlar oluştururken mevcut ölçüm aracının kullanılması faaliyetler ve alanların sürdürülebilir kullanılmasına yardımcı olabileceği için SRDÖ'nün ilgili durumu araştırmak için kullanılması önerilmektedir.

Sürdürülebilir davranışlar yalnızca nicel yöntemler kullanılarak ölçülmesi elde edilen bulguların sınırlı sonuçlar vermesine yol açabilir. Bu nedenle karma yöntemler ile araştırılmasının daha güçlü sonuçları ortaya koyabileceği söylenebilir. Dolayısıyla SRDÖ'nün nitel araştırma yöntemleri ile desteklenerek karma araştırmalarda kullanılması önerilmektedir.

Araştırmada elde edilen SRDÖ'nün boylamsal araştırmalarda kullanılması önerilmektedir. Bireylerin sürdürülebilir davranışlarındaki değişimin daha ayrıntılı gözlemlenmesine olanak sağlayacaktır.

Araştırma genel rekreasyon katılımcılarına odaklanmış olsa da farklı türde rekreasyonel faaliyetlere katılan bireylerin sürdürülebilir davranışlarında anlamlı farklar oluşabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, ölçeğin farklı rekreasyon türleri (örneğin doğa yürüyüşü, kamp, kent parkı kullanımı vb.) arasında karşılaştırmalı olarak uygulanması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

A.Stephen,, F., Mae, I., G.Kharen, M., L.Aisa, L. ve LKen, P. (2022). Health and happiness: The upshot of recreational activities for elderly people. *International Journal of Science and Management Studies,* 5(4), 1-9.

Abbott, J., Lew, D., Whitehead, J. ve Woodward, R. (2022). The future of fishing for fun: The economics and sustainable management of recreational fisheries. *Review of Environmental Economics and Policy,* 16(2), 262 - 281.

Ajzen, I. (1985). From intentions to actions: A theory of planned behavior. In J. Kuhi & J. Beckmann (Eds.), *Actionócontrol: From cognition to behavior* (pp. 11ó39). Heidelberg: Springer.

Ajzen, I. (2020). The theory of planned behavior: Frequently asked questions. *Human Behavior and Emerging Technologies,* 2(4), 314-324.

Ajzen, I. ve Driver, B. L. (1991). Prediction of leisure participation from behavioral, normative, and control beliefs: An application of the theory of planned behavior. *Leisure Sciences,* 13(3), 185-204.

Ajzen, I. ve Driver, B. L. (1992). Application of the theory of planned behavior to leisure choice. *Journal of Leisure Research*, 24(3), 207-224.

Akgül, B. M., Durhan, T. A. ve Kılıçarslan, F. (2025). Aile Boş Zaman Aktivite Profili Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlilik ve güvenirlik analizi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 36(1), 77-91.

Akkoç, İ. ve Arca, N. (2022). A scale proposal for sustainable tourism in Cittaslows. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies,* 10(3), 1867–1886.

Aksoy, Y. ve Arslan, O. (2019). Effects of recreational activity on leisure barriers between students. *Asian Journal of Education and Training*, 5(4), 569–574.

Aksoy, Y., Çankaya, S. ve Taşmektepligil, M. (2017). The effects of participating in recreational activities on quality of life and job satisfaction. *Universal Journal of Educational Research,* 5(6), 1051-1058.

Aktürk, Ü., Erci, B. ve Araz, M. (2017). Functional evaluation of treatment of chronic disease: Validity and reliability of the Turkish version of the Spiritual Well-Being Scale. *Palliative and Supportive Care*, 15(6), 684 - 692.

Akyüz, H. ve Türkmen, M. (2016). Üniversite öğrencilerinin boş zaman faaliyetlerine yönelik tutumlarının incelenmesi: Bartın üniversitesi örneği. *International Journal of Sport Culture and Science,* 4(1), 340-357.

Alcock, I., White, M., Pahl, S., Duarte-Davidson, R. ve Fleming, L. (2020). Associations between pro-environmental behaviour and neighbourhood nature, nature visit frequency and nature appreciation: Evidence from a nationally representative survey in England. *Environment International,* 136, 105441 .

Alessandro, P., De Meo, I., Grilli, G. ve Notaro, S. (2023). Valuing nature-based recreation in forest areas in Italy: An application of Travel Cost Method (TCM). *Journal of Leisure Research*, 54(1), 26 - 45.

Allon, F. (2012). The labour of leisure: the culture of free time. *Annals of Leisure Research*, 15(1), 106 - 107.

Alsayegh, M. F., Abdul Rahman, R. ve Homayoun, S. (2020). Corporate economic, environmental, and social sustainability performance transformation through ESG disclosure. *Sustainability*, 12(9), 3910.

An, J., Payne, L. ve Liechty, T. (2022). Exploring the role and meaning of leisure in healthy aging among older adults with chronic conditions. *Annals of Leisure Research*, 26(5), 682-700.

Ana-Maria, S. (2015). Brief depiction of the local recreation labour market. a comparative approach between France and Romania. *Annals - Economy Series*, 2, 211-221.

Andonova, L. ve Hoffmann, M. (2012). From Rio to Rio and beyond. *The Journal of Environment & Development*, 21(1), 57 - 61.

Andreoni, V. ve Richard, A. (2023). Exploring the interconnected nature of the sustainable development goals: The 2030 SDGs Game as a pedagogical tool for interdisciplinary education. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 25(1), 21-42.

Arkorful, V., Zhao, S. ve Lugu, B. (2022). Investigating household waste separation behavior: The salience of an integrated norm activation model and the theory of planned behavior. *Journal of Environmental Planning and Management*, 66(10), 2195-2221.

Armitage, C. ve Conner, M. (2001). Efficacy of the Theory of Planned Behaviour: a meta-analytic review. *The British Journal of Social Psychology*, 40(4), 471-99 .

Arora, N. (2018). Environmental sustainability—necessary for survival. *Environmental Sustainability*, 1, 1-2.

Aşılıoğlu, F. ve Çay, R. (2023). A dual spatial analysis method based on recreation opportunity spectrum and analytical hierarchy process for outdoor recreation site suitability. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 44(B), 100703.

Atapattu, S. (2006). *Chapter 2. sustainable development: Emergence and application*. Boston: Brill, 77-201.

Aytaç, Ö. (2005). Kapitalizm ve boş zaman. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 1-22.

Babyak, M. ve Green, S. (2010). Confirmatory factor analysis: An Introduction for psychosomatic medicine researchers. *Psychosomatic Medicine*, 72(6), 587-597.

Baena-Morales, S., Rocamora, I., Manzano-Sánchez, D. ve González-Víllora, S. (2025). Physical education as a pathway to sustainability: Implementing the personal and social responsibility model to meet sustainable development goals. *Journal of Teaching in Physical Education,* 1(aop), 1-7.

Bailey, A. ve Fernando, I. (2012). Routine and project-based leisure, happiness, and meaning in life. *Journal of Leisure Research,* 44(2), 139-154.

Bartniczak, B., Płachciak, A., Raszkowski, A. ve Lewis, G. (2024). Good health and well-being: An assessment of sustainable development goal (SDG) No.3 in the sahel countries. *Sustainability,* 16(5), 2109.

Basiago, A. (1995). Methods of defining 'sustainability'. *Sustainable Development,* 3(3), 109-119.

Bastianoni, S., Coscieme, L., Caro, D., Marchettini, N. ve Pulselli, F. (2019). The needs of sustainability: The overarching contribution of systems approach. *Ecological Indicators,* 100, 69-73.

Bayram, A. T. (2018). Planlanmış davranış teorisi çerçevesinde e-spor turizmine katılma niyeti. *Turizm Akademik Dergisi,* 5(2), 17-31.

Beery, T., Calvén, A. ve Wendin, K. (2022). Prepared food on the trail: Exploring sustainability in outdoor recreation food choices. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism,* 41(100582), 1-11.

Bergquist, A. David, T. (2023). Beyond planetary limits! The ınternational chamber of commerce, the united nations, and the ınvention of sustainable development. *Business History Review,* 97(3), 481-511.

Beribisky, N. ve Cribbie, R. (2024). Equivalence testing based fit ındex: Standardized root mean squared residual. *Multivariate Behavioral Research,* 60(1), 1-20.

Bettencourt, L. ve Kaur, J. (2011). Evolution and structure of sustainability science. *Proceedings of the National Academy of Sciences,* 108(49), 19540-19545.

Blanco-Cerradelo, L., Diéguez-Castrillón, M., Fraiz-Brea, J. ve Gueimonde-Canto, A. (2022). Protected areas and tourism resources: Toward sustainable management. *Land,* 11(11), 2059.

Boateng, G., Neilands, T., Frongillo, E., Melgar-Quiñonez, H. ve Young, S. (2018). Best practices for developing and validating scales for health, social, and behavioral research: A primer. *Frontiers in Public Health,* 6, 149.

Bone, J., Bu, F., Fluharty, M., Paul, E., Sonke, J. ve Fancourt, D. (2022). Engagement in leisure activities and depression in older adults in the United States: Longitudinal evidence from the Health and Retirement Study. *Social Science & Medicine,* 294, 114703.

Botner, E. (2014). Imagine the poss-abılıtıes! Therapeutic recreation: An integral aspect of whole-person health care. *International Journal of Whole Person Care,* 1(1), 4-36.

Boyer, R., Peterson, N., Arora, P. ve Caldwell, K. (2016). Five approaches to social sustainability and an ıntegrated way forward. *Sustainability*, 8(9), 1-18.

Bozkurt, A. K. ve Avcıkurt, C. (2019). Planlanmış davranış teorisi ile yerli y kuşağı turistlerin destinasyon tercih etme niyetlerinin belirlenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(4), 1294-1307.

Brandenburg, N. ve Papenberg, M. (2022). Reassessment of innovative methods to determine the number of factors: A simulation-based comparison of exploratory graph analysis and next eigenvalue sufficiency test. *Psychological Methods,* 29(1), 21–47.

Bright, A. (2000). The role of social marketing in leisure and recreation management. *Journal of Leisure Research,* 32(1), 12 - 17.

Cabezas, H., Pawlowski, C., Mayer, A. ve Hoagland, N. (2003). Sustainability: Ecological, social, economic, technological, and systems perspectives. *Clean Technologies and Environmental Policy,* 5, 167-180.

Campillo-Sánchez, J., Borrego-Balsalobre, F., Díaz-Suárez, A. ve Morales-Baños, V. (2025). Sports and sustainable development: A systematic review of their contribution to the SDGs and public health. *Sustainability,* 17(2), 562.

Carbone, P., Smith, P., Lewis, C. ve Leblanc, C. (2021). Promoting the participation of children and adolescents with disabilities in sports, recreation, and physical activity. *Pediatrics,* 148(6), e2021054664.

Castagna, C., Krustrup, P. ve Póvoas, S. (2020). Cardiovascular fitness and health effects of various types of team sports for adult and elderly inactive individuals - a brief narrative review. *Progress in Cardiovascular Diseases,* 63(6), 709-722.

Cernev, T. ve Fenner, R. (2020). The importance of achieving foundational sustainable development goals in reducing global risk. *Futures,* 115, 102492.

Cerveny, L. (2022). Sustainable recreation and tourism: Making sense of diverse conceptualizations and management paradigms. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism,* 38, 100520.

Chakraborty., T. (2025). Women empowerment for sustainable development. *International Journal For Multidisciplinary Research,* 7(1), 1-8.

Chams, N. ve García-Blandón, J. (2019). On the importance of sustainable human resource management for the adoption of sustainable development goals. R*esources, Conservation and Recycling,* 141, 109-122.

Charway, D. ve Strandbu, Å. (2023). Participation of girls and women in community sport in Ghana: Cultural and structural barriers. *International Review for the Sociology of Sport,* 59(4), 559-578.

Chen, J., Pellegrini, P. ve Wang, H. (2022). Comparative residents' satisfaction evaluation for socially sustainable regeneration—the case of two high-density communities in Suzhou. *Land,* 11(9), 1483.

Cheng, L., Caset, F., De Vos, J., Derudder, B. ve Witlox, F. (2019). Investigating walking accessibility to recreational amenities for elderly people in Nanjing, China. *Transportation Research Part D: Transport and Environment,* 76, 85-99.

Cho, D., Post, J. ve Kim, S. (2018). Comparison of passive and active leisure activities and life satisfaction with aging. *Geriatrics & Gerontology International,* 18(3), 380-386.

Chu, S., Glad, W. ve Wever, R. (2021). A meta-synthesis of the use of activity theory in design for sustainable behaviour. *Design Science,* 7, e17.

Confente, I. ve Scarpi, D. (2020). Achieving environmentally responsible behavior for tourists and residents: A norm activation theory perspective. *Journal of Travel Research,* 60(6), 1196 - 1212.

Coon, J., Boddy, K., Stein, K., Whear, R., Barton, J. ve Depledge, M. (2011). Does participating in physical activity in outdoor natural environments have a greater effect on physical and mental wellbeing than physical activity indoors? A systematic review. *Journal of Epidemiology & Community Health,* 65(2), A38-A38.

D'Adamo, I., Gastaldi, M., Hariram, N., Mekha, K., Suganthan, V. ve Sudhakar, K. (2023). Sustainalism: An integrated socio-economic-environmental model to address sustainable development and sustainability. *Sustainability,* 15(13), 10682.

Da Costa Maynard, D., Vidigal, M., Farage, P., Zandonadi, R., Nakano, E. ve Botelho, R. (2020). Environmental, social and economic sustainability ındicators applied to food services: A systematic review. *Sustainability,* 12(5), 1804.

Daher-Nashif, S. ve Bawadi, H. (2020). Women's health and well-being in the united nations sustainable development goals: A narrative review of achievements and gaps in the gulf states. *International Journal of Environmental Research and Public Health,* 17(3), 1059.

Das, N. ve Mondal, D. (2023). Sustainable development goal 10: Reducing Inequality – evidence from India and its states. *Scholars Journal of Arts, Humanities and Social Sciences,* 11(12), 328-335.

Dattilo, J. ve Frías, F. (2020). A critical examination of leisure in modernity: Rejecting instrumentalism and embracing flourishing. *Journal of Leisure Research,* 52(5), 581 - 598.

Davies, C., Knuiman, M. ve Rosenberg, M. (2015). The art of being mentally healthy: a study to quantify the relationship between recreational arts engagement and mental well-being in the general population. *BMC Public Health,* 16(15), 1-10.

De Moura Santana, C., Da Silva, D. ve Cardoso, L. (2020). Pedagogical practice as a tool for sustainability: a look at eco-tourism activities. *Environmental Education (Brazil),* 1(1), 28-32.

Demir, C. (2001). *Milli parklarda turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin sürdürülebilirliği: Türkiye'deki milli parklara yönelik bir uygulama*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 6-25.

Demir, C. (2002). *Milli parklarda sürdürülebilirlik kavramının turizm ve rekreasyon faaliyetleri açısından analizi: türkiye'deki milli parklara yönelik bir uygulama*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(8), 87-105.

Dolynska, O. ve Shorobura, I. (2024). Modern state of sports and recreational tourism. *The Scientific Issues Of Ternopil Volodymyr Hnatıuk National Pedagogical University Series: Geography*, 56(1), 129-135.

Douglas, O., Russell, P. ve Scott, M. (2019). Positive perceptions of green and open space as predictors of neighbourhood quality of life: implications for urban planning across the city region. *Journal of Environmental Planning and Management*, 62(4), 626 - 646.

Duerden, M., Courtright, S. ve Widmer, M. (2018). Why people play at work: A theoretical examination of leisure-at-work. *Leisure Sciences*, 40(6), 634-648.

Dumazedier, J. (1962*). Vers une civilisation du loisir?*. Paris: Éditions du Seuil, 6-52.

Edginton, C. R., Lankford, S. V., Dieser, R. B. ve Kowalski, C. L. (2017). *Community parks and recreation: An introduction* (5th ed.). Sagamore Venture Publishing, 20-35.

Edwards, B., Cameron, D., King, G. ve McPherson, A. (2019). Contextual strategies to support social inclusion for children with and without disabilities in recreation. *Disability and Rehabilitation*, 43(11), 1615-1625.

Edwards, T. (2025). Comparative study of indoor vs. outdoor sports on social skills development in children in Australia. *International Journal of Physical Education, Recreation and Sports*, 3(1), 27-41.

Eisenmenger, N., Pichler, M., Krenmayr, N., Noll, D., Plank, B., Schalmann, E., Wandl, M. ve Gingrich, S. (2020). The sustainable development goals prioritize economic growth over sustainable resource use: a critical reflection on the SDGs from a socio-ecological perspective. *Sustainability Science*, 15, 1101-1110.

Eizenberg, E. ve Jabareen, Y. (2017). Social sustainability: A new conceptual framework. *Sustainability*, 9(1), 68.

Elleuch, B., Bouhamed, F., Elloussaief, M. ve Jaghbir, M. (2018). Environmental sustainability and pollution prevention. *Environmental Science and Pollution Research*, 25, 18223-18225.

Elsawy, M. ve Youssef, M. (2023). Economic Sustainability: Meeting Needs without Compromising Future Generations. *International Journal of Economics and Finance*, 15(10), 23-31.

Elsborg, P., Nielsen, G., Klinker, C., Melby, P., Christensen, J. ve Bentsen, P. (2019). Sports-based recreation as a means to address social inequity in health: why, when, where, who, what, and how. *BMC Public Health*, 19, 1084.

England, A. (2021). Quantitative and qualitative research methods. In E., Davidson, R., England, A., ve McEntee, M. (Eds.), *research for medical ımaging and radiation sciences*, (p. 71-96) Cham: Springer.

Erci, B., Yıldırım, H. ve Işık, K. (2019). Psychometric evaluation of the patient perspective on care and rehabilitation scale in geriatric patients. *Archives of Gerontology and Geriatrics,* 81, 84-90.

Esfandiar, K., Dowling, R., Pearce, J. ve Goh, E. (2021). What a load of rubbish! The efficacy of theory of planned behaviour and norm activation model in predicting visitors' binning behaviour in national parks. *Journal of Hospitality and Tourism Management,* 46, 304-315.

Evangelista, R., Corrêa, D., Nunes, M., Figueiredo, J., Mascarenhas, S., Da Silva Reis, … & Silva, M. (2024). Environmental education in promoting sustainable practices: Use of ındigenous games and play in raising awareness in elementary school students. *Revista de Gestão Social e Ambiental,* 18(12), e010376.

Evans, B., & Horton, J. (2016). Introduction to play and recreation, health and wellbeing in geographies of children and young people. In *Play and recreation, health and wellbeing* (pp. 1-13). Singapore: Springer.

Farzaneh, S., Ezabadi, R., Rad, S., Marandi, P. ve Ranawat, V. (2021). Identifying barriers to women's participation in sports activities in both urban and rural communities. International *Journal of Human Movement and Sports Sciences,* 9(3), 536-542.

Fian, L., White, M., Arnberger, A., Thaler, T., Heske, A. ve Pahl, S. (2024). Nature visits, but not residential greenness, are associated with reduced income-related inequalities in subjective well-being. *Health & Place,* 85, 103175.

Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (4th ed.). Washington: Sage Publications, 684.

Fielding, K. S., McDonald, R. ve Louis, W. R. (2008). Theory of planned behaviour, identity and intentions to engage in environmental activism. *Journal of Environmental Psychology,* 28(4), 318-326.

Fisk, D. ve Hatry, H. (2019). Recreation services. land and leisure. In Van Doren, C.S., Priddle, G.B. ve Lewis, J.E. (Eds.), *Land and leisure concepts and methods in outdoor recreation* (p. 4-36). London: Routledge.

Fornell, C. ve Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research,* 18(1), 39–50.

Fu, B., Wang, S., Zhang, J., Hou, Z. ve Li, J. (2019). Unravelling the complexity in achieving the 17 sustainable-development goals. *National Science Review,* 6(3), 386-388.

Gagliardi, C., Spazzafumo, L., Marcellini, F., Mollenkopf, H., Ruoppila, I., Tacken, M. ve Szémann, Z. (2007). The outdoor mobility and leisure activities of older people in five European countries. *Ageing and Society,* 27(5), 683-700.

Garay, L., Font, X. ve Corrons, A. (2019). Sustainability-oriented innovation in tourism: An analysis based on the decomposed theory of planned behavior. *Journal of Travel Research,* 58(4), 622-636.

Garrido, L., Abad, F. ve Ponsoda, V. (2016). Are fit indices really fit to estimate the number of factors with categorical variables? Some cautionary findings via Monte Carlo simulation. *Psychological methods,* 21(1), 93-111.

Ghavimi, A., Schuessler, F. ve Pesch, R. (2025). A framework to evaluate public green spaces with an emphasis on recreational values for sustainable urban and rural areas: A systematic review and content analysis. *Heliyon,* 11(2), e41553.

Ghazali, N., Zaini, S., Hamzah, M., Bakar, N. ve Imami, M. (2024). Validation of a teacher mathematics knowledge scale based on the Ernest framework among Malaysian teachers. *International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE),* 13(5), 2979-2988.

Gifford, R. (2015). *Research methods for environmental psychology.* Wiley-Blackwell, 369-388.

Gilliland, J., Holmes, M., Irwin, J. ve Tucker, P. (2006). Environmental equity is child's play: mapping public provision of recreation opportunities in urban neighbourhoods. *Vulnerable Children and Youth Studies,* 1(3), 256-268.

Gitman, L., McDaniel, C., Shah, A., Reece, M., Koffel, L ve Hyatt, J. (2020). Maslow's hierarchy of needs. In Wankel, C. (Ed.), *The wiley encyclopedia of personality and ındividual differences* (p. 3-52). Washington: Sage Publications.

Golikova, O. (2021). Scientific aspects of natural recreational resources classification. *Economic İnnovations*, 23(1(78)), 41-50.

Gonçalves, T. ve Machado, J. (2023). Origins of the sustainability concept and ıts application to the construction sector in the EU. *Sustainability,* 15(18), 13775.

Goodboy, A. ve Martin, M. (2020). Omega over alpha for reliability estimation of unidimensional communication measures. *Annals of the International Communication Association*, 44(4), 422 - 439.

Goodman, W., Geiger, A. ve Wolf, J. (2016). Differential links between leisure activities and depressive symptoms in unemployed individuals. *Journal of Clinical Psychology*, 72(1), 70-8.

Gulam, A. (2016). Recreation–need and importance in modern society. *International Journal of Physiology, Nutrition and Physical Education*, 1(2), 157-160.

Gulhare, P. (2024). Environment and its pillars of sustainability. *International Journal of Science and Research (IJSR),* 13(3), 1032-1035.

Guo, J., Wang, T., Liao, J. ve Huang, C. (2016). Efficacy of the theory of planned behavior in predicting breastfeeding: Meta-analysis and structural equation modeling. *Applied Nursing Research: ANR,* 29, 37-42.

Habiburrahman, Prasetyo, A., Raharjo, T. W., Rinawati, H. S., Trisnani ve Heidler, P. (2022). Determination of critical factors for success in business incubators and startups in East Java. *Sustainability,* 14(21), 14243.

Hagger, M. ve Hamilton, K. (2023). Longitudinal tests of the theory of planned behaviour: A meta-analysis. European *Review of Social Psychology*, 35(1), 198-254.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2014). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Harlow, Essex: Pearson Prentice-Hall, 115.

Hakverdi, A. (2024). Determination of factors that may obstacle forest engineers' participation in recreational activities. *International Journal of Religion*, 5(12), 1855-1865.

Halkos, G. ve Gkampoura, E. (2021). Where do we stand on the 17 Sustainable Development Goals? An overview on progress. *Economic Analysis and Policy*, 70, 94-122.

Han, H. (2014). The norm activation model and theory-broadening: Individuals' decision-making on environmentally-responsible convention attendance. *Journal of Environmental Psychology*, 40, 462-471.

Han, H., Hwang, J., Kim, J. ve Jung, H. (2015). Guests' pro-environmental decision-making process: broadening the norm activation framework in a lodging context. *International Journal of Hospitality Management*, 47, 96-107.

Han, H., Hwang, J., Lee, M. ve Kim, J. (2019). Word-of-mouth, buying, and sacrifice intentions for eco-cruises: Exploring the function of norm activation and value-attitude-behavior. *Tourism Management*, 70, 430-443.

Hardesty, D. ve Bearden, W. (2004). The use of expert judges in scale development: Implications for improving face validity of measures of unobservable constructs. *Journal of Business Research*, 57(2), 98-107.

Harland, P., Staats, H. ve Wilke, H. A. (1999). Explaining proenvironmental intention and behavior by personal norms and the Theory of Planned Behavior. *Journal of Applied Social Psychology, 29*(12), 2505-2528.

Hassett, L., Mckay, M., Cole, J., Moseley, A., Chagpar, S., … & Shields, N. (2023). Effects of sport or physical recreation for adults with physical or intellectual disabilities: a systematic review with meta-analysis. *British Journal of Sports Medicine*, 58(5), 269-277.

Have, H. ve Neves, M. (2021). *Rio Declaration on environment and development.* London: Springer, 51.

Hayes, A. F. ve Coutts, J. J. (2020). Use omega rather than Cronbach's alpha for estimating reliability. But…. *Communication Methods and Measures*, 14(1), 1-24.

He, X. ve Zhan, W. (2018). How to activate moral norm to adopt electric vehicles in China? An empirical study based on extended norm activation theory. *Journal of Cleaner Production*, 172, 3546-3556.

Hens, L. ve Nath, B. (2003). The Johannesburg Conference. E*nvironment, Development and Sustainability*, 5, 7-39.

Heydari, R., Fathololoumi, S., Soltanbeygi, M. ve Firozjaei, M. (2025). A Sustainability-oriented spatial multi-criteria decision analysis framework for optimizing recreational ecological park development. *Sustainability,* 17(2), 731.

Hjorth-Jensen, M. (2021). *Eigenvalue problems*. Princeton: Princeton University Press, 225-240.

Hodaň, B. ve Roberson, D. (2010). Controversial reflections on the theme "leisure": From free time to lifestyle. *Physical Culture and Sport. Studies and Research,* 50(1), 72 - 78.

Holdsworth, S., Sandri, O., Thomas, I., Wong, P., Chester, A. ve McLaughlin, P. (2020). The use of the theory of planned behaviour to assess graduate attributes for sustainability. *Environmental Education Research,* 26(2), 275-295.

Hollingsworth, H. ve Gray, D. (2010). Structural equation modeling of the relationships between participation in leisure activities and community environments by people with mobility impairments. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation,* 91(8), 1174-1181.

Horváth, I. (2018). Introduction: Sustainable Chemistry. *Chemical Reviews,* 118(2), 369-371.

Howard, M. (2023). A systematic literature review of exploratory factor analyses in management. *Journal of Business Research,* 164, 113969.

Hox, J. (2021). *Confirmatory factor analysis*. In Volkmar, F. (Ed.), *Encyclopedia of autism spectrum disorders* (p. 1178-1179). Heidelberg: Springer.

Høyem, J. (2020). Outdoor recreation and environmentally responsible behavior. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism,* 31, 100317.

Iantovics, L., Rotar, C. ve Morar, F. (2018). Survey on establishing the optimal number of factors in exploratory factor analysis applied to data mining. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Data Mining and Knowledge Discovery,* 9(2), e1294.

Ilagan, S., Ong, A., German, J., Gumasing, M. ve Pabalan, K. (2024). Holistic antecedent analysis of behavioral ıntention among green consumers in the Philippines: A sustainability theory of the planned behavior approach. *Sustainability,* 16(10), 3894.

Ishwaran, N. (2012). After rio+20: Translating words in action. *Environmental Development,* 4, 184-185.

İyem, C. (2011). *Yeni çalışma etiği ve boş zaman çalışanları: Türkiye'deki profesyonel futbolcular örneği.* Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya, 4-26.

Jeanson, A., Cooke, S., Danylchuk, A. ve Young, N. (2021). Drivers of pro-environmental behaviours among outdoor recreationists: The case of a recreational fishery in Western Canada. *Journal of Environmental Management,* 289, 112366.

Joos, L. (2023). 'Only One Earth': Environmental perceptions and policies before the Stockholm Conference, 1968–1972. *Journal of Global History*, 18(2), 281 - 303.

Judge, M., Warren-Myers, G. ve Paladino, A. (2019). Using the theory of planned behaviour to predict intentions to purchase sustainable housing. *Journal of Cleaner Production,* 215, 259-267.

Kaczynski, A. ve Henderson, K. (2008). Parks and recreation settings and active living: a review of associations with physical activity function and intensity. *Journal of physical Activity & Health,* 5(4), 619-32.

Kara, T. ve Yorumazlar, M. (2022). Adult Recreational Demands and Barriers. Pakistan Journal of Medical and Health Sciences, 16(06), 456-460.

Karaküçük, S. (2008). *Rekreasyon: Boş zamanları değerlendirme* (7. baskı). Ankara: Gazi Kitabevi, 12-18.

Karaküçük, S. (2012). *Terapatik rekreasyon bir örnek uygulama: OSEP (otistik bireyler spor eğitim projesi).* Ankara: Gazi Kitabevi, 16-17.

Kart, S. ve Parlar, H. (2022). Innovative school: A scale development study. *Milli Eğitim Dergisi,* 51, 3443-3470.

Keane, L., Hoare, E., Richards, J., Bauman, A. ve Bellew, W. (2019). Methods for quantifying the social and economic value of sport and active recreation: a critical review. *Sport in Society,* 22(12), 2203 - 2223.

Kelly, J. ve Kelly, J. (1994). Multiple dimensions of meaning in the domains of work, family, and leisure. *Journal of Leisure Research,* 26(3), 250-274.

Kerr, J., Dattilo, J. ve O'Sullivan, D. (2012). Use of recreation activities as positive coping with chronic stress and mental health outcomes associated with unemployment of people with disabilities. *Work,* 43(3), 279-92.

Kesling, J. (2025). Exploring the fate of freshwater and riparian ecosystems within national forests and developing sustainable recreation patterns across the american ıntermountain west. *Aquatic Conservation: Marine and Freshwater Ecosystems,* 35(1), e70057.

Kidd, C. (1992). The evolution of sustainability. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics,* 5, 1-26.

Kienast, F., Degenhardt, B., Weilenmann, B., Wäger, Y. ve Buchecker, M. (2012). GIS-assisted mapping of landscape suitability for nearby recreation. *Landscape and Urban Planning,* 105(4), 385-399.

Kim, J. ve Hwang, J. (2020). Merging the norm activation model and the theory of planned behavior in the context of drone food delivery services: Does the level of product knowledge really matter?. *Journal of Hospitality and Tourism Management,* 42, 1-11.

Kipli, M. ve Khairani, A. (2020). Content validity index: An application of validating CIPP instrument for programme evaluation. *International Multidisciplinary Research Journal,* 2(4), 31-40.

Klaus, R., Jones, D., Turner, J., Simões, N. ve Vousden, D. (2003). Integrated Marine and coastal management: a strategy for the conservation and sustainable use of marine biological resources in the Socotra Archipelago, Yemen. *Journal of Arid Environments,* 54(1), 71-80.

Kocagöz, E. ve Dursun, Y. (2010). Algılanan Davranışsal Kontrol, Ajzen'in teorisinde nasıl konumlanır? Alternatif model analizleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 2010(2), 139-152.

Koçak, F., Tuncel, S. ve Tuncel, F. (2015). Sporda Sürdürülebilirlik Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması: Türk üniversite öğrencileri. *Niğde Üniversitesi Beden Egitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi,* 9(2), 220-235.

Koltko-Rivera, M. (2006). Rediscovering the later version of Maslow's Hierarchy of Needs: Self-transcendence and opportunities for theory, research, and unification. *Review of General Psychology,* 10(4), 302-317.

Komiyama, H. ve Takeuchi, K. (2006). Sustainability science: building a new discipline. *Sustainability Science,* 1, 1-6.

Komyathy, B. (2023). 'I can't outrun a bear, but I can outrun you:' sport contests, nature challenge activities and outdoor recreation. *Sport, Ethics and Philosophy,* 18(2), 244-258.

Koyuncu, M., Gümüş, H. ve Bolat, E. (2024). Reviewing barriers to participation in recreation areas among the families having children wıth special needs. *International Journal of Disabilities Sports & Health Sciences,* 7(3), 556-563.

Kuentzel, W. (2000). Self-Identity, modernity, and the rational actor in leisure research. *Journal of Leisure Research,* 32, 87-92.

Kuhlman, T. ve Farrington, J. (2010). What is sustainability. *Sustainability,* 2(11), 3436-3448.

La Viña, A., Hoff, G. ve DeRose, A. (2003). The outcomes of Johannesburg: Assessing the world summit on sustainable development. *SAIS Review,* 23(1), 53-70.

Laar, R., Zhang, J., Yu, T., Qi, H. ve Ashraf, M. (2018). Constraints to women's participation in sports: a study of participation of Pakistani female students in physical activities. *International Journal of Sport Policy and Politics,* 11(3), 385-397.

Labbé, D., Miller, W. ve Ng, R. (2019). Participating more, participating better: Health benefits of adaptive leisure for people with disabilities. *Disability and Health Journal,* 12(2), 287-295.

Lackey, N., Tysor, D., McNay, G., Joyner, L., Baker, K. ve Hodge, C. (2019). Mental health benefits of nature-based recreation: a systematic review. *Annals of Leisure Research,* 24(3), 379-393.

Lai, K. ve Green, S. (2016). The problem with having two watches: Assessment of fit when RMSEA and CFI disagree. *Multivariate Behavioral Research,* 51(2-3), 220-239.

Lam, T. and Hsu, C. (2006). Predicting behavioral intention of choosing a travel destination. *Tourism Management,* 27(2): 589-599.

Lamm, K., Lamm, A. ve Edgar, D. (2020). Scale development and validation: Methodology and recommendations. *Journal of International Agricultural and Extension Education,* 27(2), 24-35.

Larsen, R. ve Warne, R. (2010). Estimating confidence intervals for eigenvalues in exploratory factor analysis. *Behavior Research Methods,* 42, 871-876.

Lavuri, R. (2021). Extending the theory of planned behavior: factors fostering millennials' intention to purchase eco-sustainable products in an emerging market. *Journal of Environmental Planning and Management,* 65(8), 1507 - 1529.

Law, M., Petrenchik, T., King, G. ve Hurley, P. (2007). Perceived environmental barriers to recreational, community, and school participation for children and youth with physical disabilities. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation,* 88(12), 1636-1642 .

Lee, D. (2019). The convergent, discriminant, and nomological validity of the Depression Anxiety Stress Scales-21 (DASS-21). *Journal of Affective Disorders,* 259, 136-142.

Lee, D., Brellenthin, A., Thompson, P., Sui, X., Lee, I. ve Lavie, C. (2017). Running as a key lifestyle medicine for longevity.. *Progress in Cardiovascular Diseases,* 60(1), 45-55.

Lee, S., Chang, H. ve Zhao, L. (2023). The importance of personal norms and situational expectancies to sustainable behaviors: The norm activation and situational expectancy-value theories. *Journal of Retailing and Consumer Services,* 73, 103371.

Lee, T., Jan, F. ve Huang, G. (2015). The influence of recreation experiences on environmentally responsible behavior: the case of Liuqiu Island, Taiwan. *Journal of Sustainable Tourism,* 23(6), 947-967.

Lehto, C., Hedblom, M., Filyushkina, A. ve Ranius, T. (2024). Seeing through their eyes: Revealing recreationists' landscape preferences through viewshed analysis and machine learning. *Landscape and Urban Planning,* 248, 105097.

Lehto, C., Hedblom, M., Öckinger, E. ve Ranius, T. (2022). Landscape usage by recreationists is shaped by availability: Insights from a national PPGIS survey in Sweden. *Landscape and Urban Planning,* 227, 104519.

Li, X., Chen, M., Qin, Y., Yang, Y., Liao, X., Gao, C. ve Li, Z. (2025). Research on urban forest park management based on recreation concept. *Forests,* 16(1), 102.

Littlejohn, K., Needham, M. D., Szuster, B. W. ve Jordan, E. J. (2016). Pre-trip expectations and post-trip satisfaction with marine tour interpretation in Hawaii: Applying the norm activation model. *The Journal of Environmental Education,* 47(3), 202-212.

Litwiller, F., White, C., Gallant, K., Gilbert, R., Hutchinson, S. ve Lauckner, H. (2017). The Benefits of recreation for the recovery and social inclusion of individuals with mental illness: An integrative review. *Leisure Sciences,* 39(1), 1 - 19.

Liu, M., Chen, C. ve Yan, J. (2023). Identifying park spatial characteristics that encourage moderate-to-vigorous physical activity among park visitors. *Land,* 12(3), 717.

Lukoseviciute, G., Pereira, L. ve Panagopoulos, T. (2022). The economic impact of recreational trails: a systematic literature review. *Journal of Ecotourism,* 21(4), 366-393.

Lynn, M. R. (1986). Determination and quantification of content validity. *Nursing Research,* 35(6), 382–385.

Macekura, S. (2015). *Of limits and growth: The persistence of old problems: the politics of environment and development at the Rio Earth Summit.* Cambridge: Cambridge University Press, 261-303.

Marion, J. ve Wilkins, E. (2024). Trail sustainability broadly defined. J*ournal of Outdoor Recreation and Tourism,* 47, 100805.

Meng, B., Chua, B., Ryu, H. ve Han, H. (2020). Volunteer tourism (VT) traveler behavior: merging norm activation model and theory of planned behavior. *Journal of Sustainable Tourism,* 28(12), 1947-1969.

Menzies, A., Mazan, C., Borisoff, J., Mattie, J. ve Mortenson, W. (2020). Outdoor recreation among wheeled mobility users: perceived barriers and facilitators. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology,* 16(4), 384-390.

Meseguer-Henarejos, A., Rubio-Aparicio, M., López-Pina, J., Carles-Hernández, R. ve Gómez-Conesa, A. (2019). Characteristics that affect score reliability in the Berg Balance Scale: a meta-analytic reliability generalization study. *European Journal of Physical and Rehabilitation Medicine,* 55(5), 570-584.

Mgonja, J. (2020). Leisure and recreation in non-western societies: critical perspectives and implications for future research. *World Leisure Journal,* 62(3), 261-271.

Michèle, J., Guillaume, M., Alain, T., Nathalie, B., Claude, F. ve Kamel, G. (2019). Social and leisure activity profiles and well-being among the older adults: a longitudinal study. *Aging & Mental Health,* 23(1), 77-83.

Mistry, P., Vasulkar, V. ve Patel, S. (2017). Recreation and benefits in the life of people. *International Journal of Physical Education, Sports and Health,* 4(2), 210-212.

Molina, J., González-Cabán, A. ve Silva, R. (2019). Wildfires impact on the economic susceptibility of recreation activities: Application in a Mediterranean protected area. *Journal of Environmental Management,* 245, 454-463.

Moncada, J., Torres, E. ve Reyes, J. (2023). Recreational strategies to meet the needs of children and young people in situations of Covid-19 in the Morón municipality (Cuba). *Región Científica,* 2(1), 202328.

Moore, J., Mascarenhas, A., Bain, J. ve Straus, S. (2017). Developing a comprehensive definition of sustainability. *Implementation Science : IS,* 12(110), 1-8.

Moore, L., Roux, A., Evenson, K., Mcginn, A. ve Brines, S. (2008). Availability of recreational resources in minority and low socioeconomic status areas. *American Journal of Preventive Medicine,* 34(1), 16-22.

Morin, J., Allan, J. ve Jinnah, S. (2023). The survival of the weakest: the echo of the Rio Summit principles in environmental treaties. *Environmental Politics,* 33(3), 486-507.

Mouratidis, K. (2021). Urban planning and quality of life: A review of pathways linking the built environment to subjective well-being. *Cities,* 115, 103229.

Mueller, S. (2022). *Exploratory factor analysis.* Wiley: Sage, 271-288.

Muller-Cohn, C., Brickell, E., Boettcher, A., Buckman, M. ve Lee, B. (2024). B - 7 factor structure of the Beck Depression Inventory-II in Epilepsy. *Archives of Clinical Neuropsychology,* 39(7), 1096.

Murairwa, S. (2015). Voluntary sampling design. *International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences,* 4(2), 185-200.

Musostov, Z., Kulakov, K. ve Tarkhanova, Z. (2023). *Tourism and recreation: Their role in ensuring sustainable development of territories.* E3S Web of Conferences, 451, 07007.

Niesenbaum, R. (2019). The ıntegration of conservation, biodiversity, and sustainability. *Sustainability,* 11(17), 4676.

Nugraha, T., Rodhi, N. ve Sari, A. (2024). Analisis faktor keterlambatan pekerjaan konstruksi drainase dengan menggunakan metode Kaiser Mayer Oklin (KMO). *Jurnal Ilmiah Universitas Batanghari Jambi,* 24(2), 1404-1412.

Olson, E. (1995). They work harder now: Postponed retirement in village Turkey. *New Perspectives on Turkey,* 13, 121-150.

Opp, S. (2017). The forgotten pillar: a definition for the measurement of social sustainability in American cities. *Local Environment,* 22(3), 286-305.

Oral, B. ve Sütçü, N. (2025). Scale of time traps teachers fall into: A validity and reliability study. *Kuramsal Eğitimbilim,* 18(1), 182-196.

Orr, K., Evans, B., Tamminen, K. ve Arbour-Nicitopoulos, K. (2020). A scoping review of recreational sport programs for disabled emerging adults. *Research Quarterly for Exercise and Sport,* 91(1), 142-157.

Ostertag, F. (2023). Integrating OCBE literature and norm activation theory: A moderated mediation on proenvironmental behavior of employees. *Sustainability,* 15(9), 7605.

Özkan, B., Tuğluk, M.N. ve Yiğitalp, N. (2020). Environmental Sustainability Scale for children 60-72 months old: A validity and reliability study. *Journal of Education and Training Studies 8*(1), 33-41.

Padilla, M. ve Divers, J. (2016). A comparison of composite reliability estimators. *Educational and Psychological Measurement,* 76(3), 436-453.

Pakholiuk, O., Zadorozhnikova, I., Uzhehov, S., Chapyuk, O. ve Pasichnyk, R. (2020). Optimization of air chamber in solar air collector. *E3S Web of Conferences, 166*, 04004.

Park, J. ve Ha, S. (2014). Understanding Consumer Recycling Behavior: Combining the Theory of Planned Behavior and the Norm Activation Model. *Family and Consumer Sciences Research Journal,* 42(3), 278-291.

Parnabas, V. A., Mea, K. K., Parnabas, J., Parnabas, A. M. ve Abdullah, N. M. (2016). Motives of outdoor recreational activities. In S. I. Ismail, N. Sulaiman ve R. Adnan (Eds.), *Proceedings of the 2nd International Colloquium on Sports Science, Exercise, Engineering and Technology 2015,* Springer, 215–223.

Parsons, D. (1987). Tourism and leisure jobs: A statistical review. *Service Industries Journal,* 7(3), 365-378.

Pathania, S. (2017). Sustainable development goal: Gender equality for women's empowerment and human rights. *International Journal of Research,* 5(4), 72-82.

Paul, J., Modi, A. ve Patel, J. (2016). Predicting green product consumption using Theory of Planned Behavior and reasoned action. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 29, 123-134.

Perry, E., Xiao, X., Iretskaia, T., Li, P., Manning, R., Valliere, W. ve Reigner, N. (2022). A review of digitalization and sustainability in parks and recreation indicators and thresholds research. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism,* 39, 100550.

Perugini, M. ve Bagozzi, R. P. (2001). The role of desires and anticipated emotions in goal-directed behaviours: Broadening and deepening the theory of planned behaviour. *British Journal of Social Psychology*, 40(1), 79-98.

Petras, N. ve Meiser, T. (2023). Problems of Domain factors with small factor loadings in bi-factor models. *Multivariate Behavioral Research,* 59(1), 123-147.

Pettifer, S. (1993). Leisure as compensation for unemployment and unfulfilling work. Reality or pipe dream. *Journal of Occupational Science,* 1(2), 20-26.

Pfattheicher, S., Nielsen, Y. ve Thielmann, I. (2021). Prosocial behavior and altruism: A review of concepts and definitions. *Current Opinion in Psychology,* 44, 124-129.

Picton, C., Fernandez, R., Moxham, L. ve Patterson, C. (2020). Experiences of outdoor nature-based therapeutic recreation programs for persons with a mental illness: a qualitative systematic review. *JBI Evidence Synthesis*, 18(9), 1820-1869.

Polit, D. F. ve Beck, C. T. (2006). The content validity index: are you sure you know what's being reported? Critique and recommendations. *Research in Nursing & Health, 29*(5), 489-497.

Polit, D., Beck, C. ve Owen, S. (2007). Is the CVI an acceptable indicator of content validity? Appraisal and recommendations. *Research in Nursing & Health,* 30(4), 459-67.

Popadynets, N., Halachenko, O. ve Danylo, Y. (2023). Tourist and recreational activities: ecological and economic aspects. Regional Economy, 108 (2), 117-124.

Popek, A. (2025). The role of sport in small towns: A Catalyst for community, health, and economic growth. *Japan Journal of Research,* 6(1), 1-4.

Popescu, D. (2020). The essence and basıc concepts of the recreatıon process ın the daıly lıfe of cıtızens. *University Arena,* 5(3), 80.

Potschin, M. ve Haines-Young, R. (2006). "Rio+10", sustainability science and Landscape Ecology☆. *Landscape and Urban Planning,* 75(3-4), 162-174.

Powrie, B. (2019). *The meaning of leisure participation: perspectives of children and young people with significant physical disabilities.* Doktora Tezi, School of Health and Rehabilitation Sciences, The University of Queensland, 3-26.

Purvis, B., Mao, Y. ve Robinson, D. (2018). Three pillars of sustainability: in search of conceptual origins. *Sustainability Science,* 14, 681-695.

Qiao, G. H. (2013). Study on recreational and leisure activities participation. In *Proceedings of the International conference on ınformation engineering and applications (IEA) 2012.* (pp. 101-109). London: Springer.

Ramsey, J. L. (2015). On not defining sustainability. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics,* 28(6), 1075–1087.

Reio, T. ve Shuck, B. (2015). Exploratory factor analysis. *Advances in Developing Human Resources,* 17(1), 12-25.

TDK (2025). *Rekreasyon ne demek.* Ankara: Türk Dil Kurumu. URL: https://sozluk.gov.tr, Son Erişim Tarihi: 09.04.2025.

Rezaei, R., Safa, L., Damalas, C. ve Ganjkhanloo, M. (2019). Drivers of farmers' intention to use integrated pest management: Integrating theory of planned behavior and norm activation model. *Journal of Environmental Management,* 236, 328-339.

Rettinger, R. ve Mróz, F. (2016). Popytowe uwarunkowania rozwoju usług rekreacyjnych w Krakowie na przykładzie młodzieży akademickiej. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego,* 30(4), 158-173.

Rheenen, D. ve Melo, R. (2021). Nature Sports: Prospects for Sustainability. *Sustainability,* 13(16), 8732.

Rogers, D., Duraiappah, A., Antons, D., Muñoz, P., Bai, X., Fragkias, M. ve Gutscher, H. (2012). A vision for human well-being: Transition to social sustainability. *Current Opinion in Environmental Sustainability,* 4(1), 61-73.

Román, C., Borja, Á., Uyarra, M. ve Pouso, S. (2022). Surfing the waves: Environmental and socio-economic aspects of surf tourism and recreation. *The Science of the Total Environment,* 826, 154122.

Romero-Barquero, C. (2020). Actividad física en el tiempo libre previene enfermedades cardiacas/cardiovasculares: una revisión sistemática. *Revista Iberoamericana de Ciencias de la Actividad Física y el Deporte,* 9(1), 1-22.

Romice, O., Thwaites, K., Porta, S., Greaves, M., Barbour, G. ve Pasino, P. (2017). Urban design and quality of life. In G. Fleury-Bahi, E. Pol ve O. Navarro (Eds.), *handbook of environmental psychology and quality of life research* (pp. 241–273). London: Springer.

Roy, S. ve Orazem, P. (2021). Active leisure, passive leisure and health. *Economics and Human Biology,* 43, 101053.

Ryu, J. ve Heo, J. (2018). Relationships between leisure activity types and well-being in older adults. *Leisure Studies,* 37(3), 331-342.

Ryu, K., Han, H. (2010).Predicting tourists' intention to try local cuisine using a modified theory of reasoned action: The case of New Orleans. *Journal Travel Tourism Market,* 27(5): 491– 506.

Sabbağ, Ç. ve Aksoy, E. (2011). Üniversite öğrencileri ve çalışanların boş zaman etkinlikleri: Adıyaman örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 4, 10-23.

Saha, S. (2020). Gender equality and women empowerment to achieve sustainable development goal. *International Journal of Advanced Research,* 8(05), 1216-1223.

Sahlan, R., Todd, J. ve Swami, V. (2022). Psychometric properties of a Farsi translation of the Functionality Appreciation Scale (FAS) in Iranian adolescents. *Body Image,* 41, 163-171.

Sala, G., Jopp, D., Gobet, F., Ogawa, M., Ishioka, Y. ve Gondo, Y. (2018). The impact of leisure activities on older adults' cognitive function, physical function, and mental health. *Plos One, 14*(11), e0225006.

Salamat, M. (2016). Ethics of sustainable development: the moral imperative for the effective implementation of the 2030 agenda for sustainable development. *Natural Resources Forum,* 40(1-2), 3-5.

Salas-Zapata, W. A. ve Ortiz-Muñoz, S. M. (2019). Analysis of meanings of the concept of sustainability. *Sustainable Development,* 27(1), 153–161.

Saleem, A., Aslam, S., Sang, G., Dare, P. ve Zhang, T. (2022). Education for sustainable development and sustainability consciousness: evidence from Malaysian universities. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 24(1), 193-211.

Salvo, D., Garcia, L., Reis, R., Stankov, I., Goel, R., Schipperijn, J., Hallal, P., Ding, D. ve Pratt, M. (2021). Physical activity promotion and the United Nations sustainable development goals: Building synergies to maximize impact. *Journal of Physical Activity and Health,* 18(10), 1–18.

Sampath, G., Jayantha, K., Peiris, D., Rajapaksha, R. ve Abeykoon, A. (2020). Classifying outdoor recreation opportunities in urban and semi-urban areas: A case of Sri Lanka. *International Journal of Scientific and Research Publications, 10*(10), 714–730.

Sang, S. (2017). Leisure experience: Based on liminality theory perspective. In *Proceedings of the 2nd International Conference on Humanities Science and Society Development (ICHSSD 2017)*. New York: Atlantis Press, 3-45.

Santos, H., Varnum, M. ve Grossmann, I. (2017). Global increases in individualism. *Psychological Science,* 28(9), 1228–1239.

Santos, P. ve Cirillo, M. (2021). Construction of the average variance extracted index for construct validation in structural equation models with adaptive regressions. *Communications in Statistics - Simulation and Computation,* 52(4), 1639–1650.

Sarol, H., Polat, S. ve Ekinci, E. (2024). Perceived health outcomes of recreation and happiness: Exploring the mediating role of resilience. *Frontiers in Public Health,* 12, Article 1383367.

Sariyildiz, A., Aksoy, Y. ve Akça, G. (2022). The effects of recreational activities on job satisfaction in healthcare professionals. *Journal of Pharmaceutical Negative Results,* 13(6), 3073-3080.

Sarre, A. ve Davey, S. (2021). The sustainable development goals, forests, and the role of Australian forestry. *Australian Forestry,* 84(2), 41–49.

Sato, M., Jordan, J. ve Funk, D. (2014). The role of physically active leisure for enhancing quality of life. *Leisure Sciences, 36*(3), 293-313.

Savalei, V. (2012). The relationship between root mean square error of approximation and model misspecification in confirmatory factor analysis models. *Educational and Psychological Measurement,* 72(6), 910–932.

Savari, M., Damaneh, H., Damaneh, H. ve Cotton, M. (2023). Integrating the norm activation model and theory of planned behaviour to investigate farmer pro-environmental behavioural intention. *Scientific Reports,* 13, 5584.

Scanlan, J., Bundy, A. ve Matthews, L. (2011). Promoting wellbeing in young unemployed adults: The importance of identifying meaningful patterns of time use. *Australian Occupational Therapy Journal, 58*(2), 111–119.

Scanlon, A., Murphy, M., Smolowitz, J. ve Lewis, V. (2022). United Nations' Sustainable Development Goal 3 target indicators: Examples of advanced practice nurses' actions. *The Journal for Nurse Practitioners,* 18(10), 1067–1070.

Scherer, P. (2013). Eigenvalue problems. In P. Scherer (Ed.), *Computational physics: Simulation of classical and quantum systems* (pp. 147–160). London: Springer.

Schirpke, U., Meisch, C., Marsoner, T. ve Tappeiner, U. (2017). Revealing spatial and temporal patterns of outdoor recreation in the European Alps and their surroundings. *Ecosystem Services,* 31, 336–350.

Schubert, A., Hagemann, D., Voss, A. ve Bergmann, K. (2017). Evaluating the model fit of diffusion models with the root mean square error of approximation. *Journal of Mathematical Psychology,* 77, 29–45.

Schwartz, S. H. (1977). Normative influences on altruism. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 10, pp. 221–279). New York: Academic Press.

Schweizer, K., Troche, S. ve Reiss, S. (2017). Can variances of latent variables be scaled in such a way that they correspond to eigenvalues? *International Journal of Statistics and Probability,* 6(6), 35–42.

Seghezzo, L. (2009). The five dimensions of sustainability. *Environmental Politics,* 18(4), 539–556.

Segovia-Vargas, M. ve Camacho-Miñano, M. (2024). Economic, social and environmental sustainability in uncertainty times. *Global Policy,* 15(57), 4–7.

Setiawan, B., Afiff, A. ve Heruwasto, I. (2020). Integrating the theory of planned behavior with norm activation in a pro-environmental context. *Social Marketing Quarterly,* 26(3), 244–258.

Sexton, K. ve Dugas, M. (2009). Defining distinct negative beliefs about uncertainty: Validating the factor structure of the Intolerance of Uncertainty Scale. *Psychological Assessment,* 21(2), 176–186.

Shi, D., Maydeu-Olivares, A. ve Distefano, C. (2018). The relationship between the standardized root mean square residual and model misspecification in factor analysis models. *Multivariate Behavioral Research,* 53(5), 676–694.

Siegenthaler, K. ve Vaughan, J. (1998). Older women in retirement communities: Perceptions of recreation and leisure. *Leisure Sciences,* 20(1), 53–66.

Sinakou, E., Pauw, B. ve Van Petegem, P. (2019). Exploring the concept of sustainable development within education for sustainable development: Implications for ESD research and practice. *Environment, Development and Sustainability,* 21, 1–10.

Singh, K. (2022). Looking through Indira Gandhi's vision at Stockholm+50: Some recollections. *Environmental Policy and Law,* 5(3–4), 173–177.

Smith, B., Thomas, M. ve Batras, D. (2016). Overcoming disparities in organized physical activity: Findings from Australian community strategies. *Health Promotion International,* 31(3), 572–581.

Somoray, K., White, K., Watson, B. ve Lewis, I. (2024). Predicting risky driving behaviours using the theory of planned behaviour: A meta-analysis. *Accident Analysis and Prevention,* 208, 107797.

Sörlin, S. ve Paglia, E. (2025). *Stockholm and the rise of global environmental governance: the human environment.* Cambridge University Press, 84-118.

Sparks, B. ve Pan, G. W. (2009). Chinese outbound tourists: Understanding their attitudes, constraints and use of information sources. *Tourism Management,* 30, 483–494.

Specht, J., King, G., Brown, E. ve Foris, C. (2002). The importance of leisure in the lives of persons with congenital physical disabilities. *The American Journal of Occupational Therapy*, *56*(4), 436–445.

Spence, J., Kim, Y., Lee, E., Vanderloo, L., Faulkner, G. ve Cameron, C. (2024). The relevance of the United Nations' Sustainable Development Goals in the promotion of sport, physical activity, and recreation in Canada. *Canadian Journal of Public Health,* 116(2), 321-326.

Stafford-Smith, M., Griggs, D., Gaffney, O., Ullah, F., Reyers, B., Kanie, N., Stigson, B., Shrivastava, P., Leach, M. ve O'Connell, D. (2016). Integration: The key to implementing the sustainable development goals. *Sustainability Science,* 12, 911–919.

Steenkamp, J. ve Maydeu-Olivares, A. (2022). Unrestricted factor analysis: A powerful alternative to confirmatory factor analysis. *Journal of the Academy of Marketing Science,* 51, 86–113.

Steg, L. ve De Groot, J. (2010). Explaining prosocial intentions: Testing causal relationships in the norm activation model. *The British Journal of Social Psychology,* 49(4), 725–743.

Stern, P. C., Dietz, T. ve Kalof, L. (1993). Value orientations, gender, and environmental concern. *Environment and Behavior,* 25(5), 322-348.

Stoppa, E., De Oliveira Santos, G., Hemzo, L. ve Kishigami, F. (2022). Inequalities in access to consumption of leisure goods and services in Brazil. *Leisure Studies,* 42(3), 413–432.

Story, D. ve Tait, A. (2019). Survey research. *Anesthesiology,* 130(2), 192–202.

Strong, K., Noor, A., Aponte, J., Banerjee, A., Cibulskis ve You, D. (2020). Monitoring the status of selected health-related sustainable development goals: Methods and projections to 2030. *Global Health Action,* 13(1), 1846903.

Suganthi, L. (2018). Multi-expert and multi-criteria evaluation of sectoral investments for sustainable development: An integrated fuzzy AHP, VIKOR / DEA methodology. *Sustainable Cities and Society,* 43, 144–156.

Sumanapala, D. ve Wolf, I. (2019). Recreational ecology: A review of research and gap analysis. *Environments,* 6(7), 81.

Sun, H., Zhang, Q., Guo, W. ve Lin, K. (2022). Hikers' pro-environmental behavior in national park: Integrating theory of planned behavior and norm activation theory. *Frontiers in Forests and Global Change,* 5, 1068960.

Sussman, R. ve Gifford, R. (2018). Causality in the theory of planned behavior. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 45(6), 920–933.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları. (2025). *Küresel amaçlar*. URL: https://kureselamaclar.org, Son Erişim Tarihi: 07.04.2025.

Svatenkova, T. ve Svatenkov, O. (2024). The recreational and developmental environment's role in restoring adolescent potential. *Global Journal of Human-Social Science*, 23(A8), 37–44.

Sych, V., Yavorska, V., Kolomiyets, K. ve Prykhodko, Z. (2023). Research of the recreational environment of the city and suburban area – Conceptual approaches. *Odesa National University Herald. Geography and Geology*, 28(2(43)), 90–101.

Şenel, P. (2019). *Televizyonda yayınlanan gastronomi konulu gezi programlarının davranışsal tatma niyetine etkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 4-17.

Takiguchi, Y., Matsui, M., Kikutani, M. ve Ebina, K. (2023). Development of leisure scores according to mental, physical, and social components and investigation of their impacts on mental health. *Leisure Studies*, 43(4), 562–577.

Taliento, M., Favino, C. ve Netti, A. (2019). Impact of environmental, social, and governance information on economic performance: Evidence of a corporate 'sustainability advantage' from Europe. *Sustainability*, 11(6), 1738.

Tang, K. ve Spijkers, O. (2022). The human right to a clean, healthy and sustainable environment. *Chinese Journal of Environmental Law*, 6, 87–107.

Tavárez, H. ve Barriga, A. (2023). Economic viability of developing passive recreational opportunities in Puerto Rico: Insights for sustainable forest management. *Sustainability*, 15(21), 15450.

Temple, V., Crane, J., Brown, A., Williams, B. ve Bell, R. (2016). Recreational activities and motor skills of children in kindergarten. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 21(3), 268–280.

Tommasetti, A., Singer, P., Troisi, O. ve Maione, G. (2018). Extended Theory of Planned Behavior (ETPB): Investigating customers' perception of restaurants' sustainability by testing a structural equation model. *Sustainability*, 10(7), 2580.

Torkildsen, G. (2005). *Leisure and recreation management* (5th Ed.). New York: Routledge, 49–50.

Torrance, B. (2021). Active recreation in an active economy. In D. Finch and D. Legg (Eds.), *Understanding the active economy and emerging research on the value of sports, recreation, and wellness* (pp. 84–93). New York: IGI Global.

Triantafyllidis, S. ve Darvin, L. (2020). Mass-participant sport events and sustainable development: Gender, social bonding, and connectedness to nature as predictors of socially and environmentally responsible behavior intentions. *Sustainability Science*, 16, 239–253.

Tütüncü, Ö. (2012). Rekreasyon ve rekreasyon terapisinin yaşam kalitesindeki rolü. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi,* 23(2), 248–252.

Udo, G., Bagchi, K., Treviño, L. ve Das, S. (2023). Using norm activation model and theory of planned behaviour to understand the drivers of cyberharassment among university students. *Behaviour & Information Technology,* 43(7), 1326–1347.

Vallance, S., Perkins, H. ve Dixon, J. (2011). What is social sustainability? A clarification of concepts. *Geoforum,* 42(3), 342–348.

Vaske, J. J., Jacobs, M. H. ve Espinosa, T. K. (2015). Carbon footprint mitigation on vacation: A norm activation model. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism,* 11, 80–86.

Vehovar, V., Toepoel, V. ve Steinmetz, S. (2016). Non-probability sampling. In C. Wolf, D. Joye, T. Smith ve Y. Fu (Eds.), *The SAGE handbook of survey methodology* (pp. 329–345). New York: Sage.

Vellinga, P., Howarth, R. ve Gupta, J. (2002). Improving global environmental governance. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 2, 293–296.

Von Frantzius, I. (2004). World Summit on Sustainable Development Johannesburg 2002: A critical analysis and assessment of the outcomes. *Environmental Politics,* 13(2), 467–473.

Wagar, J. A. (1964). The carrying capacity of wild lands for recreation. *Forest Science*, 10(2), A0001–A0024.

Wang, F. ve Sahid, S. (2024). Content validation and content validity index calculation for entrepreneurial behavior instruments among vocational college students in China. *Multidisciplinary Reviews,* 7(9), 2024187.

Waring, T., Kline, M., Brooks, J., Goff, S., Gowdy, J. ve Jacquet, J. (2015). A multilevel evolutionary framework for sustainability analysis. *Ecology and Society,* 20(2), 34.

Waters, L. ve Moore, K. (2002). Reducing latent deprivation during unemployment: The role of meaningful leisure activity. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 75(1), 15–32.

Watkins, M. ve Bond, C. (2007). Ways of experiencing leisure. *Leisure Sciences,* 29(3), 287–307.

Watson, J. (2017). Establishing evidence for internal structure using exploratory factor analysis. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development,* 50(4), 232–238.

Weder, F. (2023). Cultivation of sustainability in a discourse of change. *Journal of Language and Politics,* 22(5), 577–600.

Weng, P. ve Chiang, Y. (2014). Psychological restoration through indoor and outdoor leisure activities. *Journal of Leisure Research,* 46(2), 203–217.

Werff, E. ve Steg, L. (2015). One model to predict them all: Predicting energy behaviours with the norm activation model. *Energy Research & Social Science,* 6, 8–14.

White, K. M., Smith, J. R., Terry, D. J., Greenslade, J. H. ve McKimmie, B. M. (2009). Social influence in the theory of planned behaviour: The role of descriptive, injunctive, and in-group norms. *British Journal of Social Psychology,* 48(1), 135-158.

Whiting, S., Mendes, R., Abu-Omar, K., Gelius, P., Crispo, A., ... & Breda, J. (2021). Physical inactivity in nine European and Central Asian countries: An analysis of national population-based survey results. *The European Journal of Public Health,* 31(4), 846–853.

Winter, P. L., Bricker, K. ve Schultz, J. (2013). *The sustainability of outdoor recreation and tourism: Findings from a survey of Forest Service managers*. Washington: U.S. Forest Service, Pacific Southwest Research Station, 3-45.

Winter, P., Selin, S., Cerveny, L. ve Bricker, K. (2019). Outdoor recreation, nature-based tourism, and sustainability. *Sustainability,* 12(1), 81–93.

Wora, N., Pachana, N. ve Taephant, N. (2025). Leisure activity and subjective well-being of older adults in Australia and Thailand: The impact of affiliation, restoration and meaning. *Australasian Journal on Ageing,* 44(1), e13402.

Xia, Y. ve Yang, Y. (2018). RMSEA, CFI, and TLI in structural equation modeling with ordered categorical data: The story they tell depends on the estimation methods. *Behavior Research Methods,* 51, 409–428.

Yazdanmehr, A. ve Wang, J. (2016). Employees' information security policy compliance: A norm activation perspective. *Decision Support Systems,* 92, 36–46.

Yıldırım, N. (2011). Okul müdürleri denge tutum ölçeği (OMDTÖ) aracının geliştirilmesi geçerlilik ve güvenirlik çalışması özet. *Education Sciences,* 6(2), 1574-1584.

Yılmaz, M., Uyanık, G., Kundakçı, G., Baybuğa, M., Altay, B. ve Fidan, G. (2023). Social participation of older adults in rural and urban areas: A cross-sectional survey in Turkey. *Journal of Aging & Social Policy,* 37(2), 1-18 .

Yuriev, A., Dahmen, M., Paillé, P., Boiral, O. ve Guillaumie, L. (2020). Pro-environmental behaviors through the lens of the theory of planned behavior: A scoping review. *Resources, Conservation and Recycling,* 155, 104660.

Yüksel, Y. ve Yıldız, B. (2019). Sürdürülebilir bilinç ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması. *Erciyes Journal of Education,* 3(1), 16-36.

Yüzüak, E. (2010). *Üniversitelerde öğrenim gören kız öğrencilerin girişimcilik eğilimlerini etkileyen faktörler: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2-37.

Zafeiroudi, A. (2020). Enhancing adolescents' environmental responsibility through outdoor recreation activities. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies,* 9(6), 43.

Zarsky, L. (1998). APEC, globalization, and the"sustainable development" agenda. *Asian Perspective*, 22(2), 133-168.

Zerengök, D. (2024). Inclusive leisure: Accessibility and participation in public spaces. *Homosporticus,* 26(2), 26–30.

Zhang, D., Liu, X., Liu, Y., Sun, X., Wang, B., Ren ve Hu, D. (2017). Leisure-time physical activity and incident metabolic syndrome: A systematic review and dose-response meta-analysis of cohort studies. *Metabolism: Clinical and Experimental,* 75, 36–44.

Zhang, T., Yin, C., Geng, Y., Zhou, Y., Sun, S. ve Tang, F. (2020). Development and validation of psychological contract scale for hospital pharmacists. *Journal of Multidisciplinary Healthcare,* 13, 1433–1442.

Zhao, J., Abdul, A., Faziawati, Ujang, N. ve Norsidah. (2024). Occupant needs for neighborhood outdoor spaces based on Maslow's hierarchy of needs: Evidence from Wuxi, China. *International Journal of Business and Technology Management,* 6(1), 682–691.

Zhao, X., Wang, X. ve Ji, L. (2020). Evaluating the effect of anticipated emotion on forming environmentally responsible behavior in heritage tourism: Developing an extended model of norm activation theory. *Asia Pacific Journal of Tourism Research,* 25(11), 1185–1198.

Zhou, Q., Zheng, Y., Lin, H., Yan, X., Peng, R., ... ve Tseng, Y. (2024). Youth well-being and economic vitality: Fostering sustainable development through green leisure sports. *Sustainability*, 16(22), 9847.

Zorba, E. ve Yermakhanov, B. (2022). Rekreasyonda yaşam kalitesi ve fiziksel aktivitenin yeri ve önemi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi,* 8(2), 443–459.

Париш, М. (2021). The role of recreation in rehabilitation: a systematic review. *Спортивна Медицина, Фізична Терапія Та Ерготерапія,* 1, 52-56.

EKLER

EK 1. Etik Komisyon İzin Formları

Evrak Tarih ve Sayısı: 16.04.2025-E.1218312

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Komisyonu

2025 AİLE YILI

Sayı : E-77082166-302.08.01-1218312 16.04.2025
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

DAĞITIM YERLERİNE

Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Rekreasyon Ana Bilim Dalı **Yüksek Lisans Öğrencisi Ferhat KILIÇARSLAN'ın, Doç.Dr. Tebessüm AYYILDIZ DURHAN'nın** danışmanlığında yürüttüğü ***"Sürdürülebilir Yeşil Rekreasyon Davranışlarını Ölçmeye Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması"*** adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun **15.04.2025** tarih ve **06** sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Araştırma Kod No: 2025 - 630

Prof. Dr. İsmail KARAKAYA
Komisyon Başkanı

DAĞITIM
Gereği:
Sayın Doç. Dr. Tebessüm AYYILDIZ DURHAN

Bilgi:
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Kodu :BSMMYNBP63 Belge Takip Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/gazi-universitesi-ebys

Emniyet Mahallesi Bandırma Caddesi No :6/1 06560 Yenimahalle/ANKARA
Tel:0 (312) 202 20 57 - 0 (312) 2... Faks:0 (312) 202 38 76
İnternet Adresi :http://etikkomisyon.gazi.edu.tr/
Kep Adresi: gaziuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için :Nursel Günes
Genel Evrak Sorumlusu
Telefon No:202 20 57

Bu belge,güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK 2. Sürdürülebilir Rekreasyon Davranışları Ölçeği

SÜRDÜRÜLEBİLİR REKREASYON DAVRANIŞLARI ÖLÇEĞİ ***Sürdürülebilir rekreasyon***, doğal kaynakları koruyan, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği destekleyen rekreasyonel faaliyetleri ifade eder. Bu tür faaliyetler çevreye zarar vermeyen ve yerel ekonomileri güçlendiren etkinlikleri kapsar. Aşağıdaki ifadeleri yukarıdaki tanımlamaya uygun biçimde cevaplamaya özen gösteriniz.	**Kesinlikle katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle katılıyorum**
1. Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlere katılmanın benim kişisel sorumluluğum olduğunu düşünürüm.					
2. Sürdürülebilir rekreasyonel etkinliklerde yer almak, gelecekteki nesillere karşı bir sorumluluk hissi doğurur.					
3. Bisiklet turları, doğa yürüyüşleri ve kamp gibi sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetler, çevre koruma farkındalığı yaratır.					
4. Çevreye duyarlı davranışların toplumsal sürdürülebilirlik için önemli bir etkiye sahip olduğuna inanırım.					
5. Yakın zamanda sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlere katılma niyetim var.					
6. Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlere katılmayı planlıyorum çünkü bu etkinliklerin çevre üzerindeki olumlu etkilerini önemserim.					
7. Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlerin çevresel etkileri konusunda bilgi sahibiyim.					
8. Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlerin yerel ekosistemler üzerindeki etkilerinin farkındayım.					
9. Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlerden daha fazla fayda kazanabilmek için çaba sarf ederim.					
10. Sürdürülebilir rekreasyon etkinliklerine katılmak için seyahat etmek faydalıdır.					
11. Sürdürülebilir rekreasyon etkinliklerine katılmak seyahat etme fırsatları sunar.					
12. Sürdürülebilir rekreasyon etkinliklerine katılmak benim için tatmin edici bir deneyim sağlar.					
13. Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlere katılmak benim kişisel gelişimime katkı sağlar.					
14. Sürdürülebilir rekreasyonel etkinlikler benim için yararlıdır.					
15. Sürdürülebilir rekreasyonel etkinlikler benim için gereklidir.					
16. Sürdürülebilir rekreasyon etkinlik alanının iyi bir konumda olması, katılma isteğimi artırır.					
17. Sürdürülebilir rekreasyon faaliyetlerine katılmak, ekonomik katkı sağlar.					
18. Sürdürülebilir rekreasyonel etkinlikler, bireysel ve toplumsal ekonomik kazançlar sağlar.					
19. Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetler sayesinde yerel işletmelere destek olurum.					
20. Sürdürülebilir rekreasyon etkinlikleri, toplum içinde çevre bilincini artırır.					
21. Yakın çevremdeki insanlar, sürdürülebilir rekreasyonel etkinliklere katılmamı teşvik eder.					
22. Arkadaşlarım beni popüler sürdürülebilir rekreasyon alanlarını seçmem konusunda bana tavsiyelerde bulunur.					
23. Ailem beni popüler sürdürülebilir rekreasyon alanlarını seçmem konusunda bana tavsiyelerde bulunur.					
24. Arkadaşlarım çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunacak rekreasyon etkinliklerine katılmamı teşvik eder.					

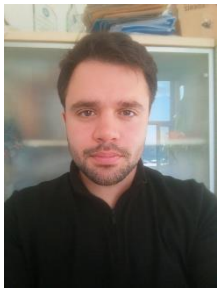
EK 2. (devam) Sürdürülebilir Rekreasyon Davranış Ölçeği

SÜRDÜRÜLEBİLİR REKREASYON DAVRANIŞLARI ÖLÇEĞİ ***Sürdürülebilir rekreasyon***, doğal kaynakları koruyan, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği destekleyen rekreasyonel faaliyetleri ifade eder. Bu tür faaliyetler çevreye zarar vermeyen ve yerel ekonomileri güçlendiren etkinlikleri kapsar. Aşağıdaki ifadeleri yukarıdaki tanımlamaya uygun biçimde cevaplamaya özen gösteriniz.	**Kesinlikle katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle katılıyorum**
25. Ailem çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunacak rekreasyon etkinliklerine katılmamı teşvik eder.					
26. Yaban hayatı gözlemciliği gibi rekreasyonel etkinlikler doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına katkı sağlar.					
27. Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetler sayesinde doğal kaynakların korunmasına katkıda bulunduğuma inanırım.					
28. Sürdürülebilir rekreasyonel faaliyetlerin çevresel etkileri konusunda farkındalığa sahibim.					

Alt boyutlar	**Maddeler**
Davranışsal Tutum	1,2,3,4,5,6,7
Öznel Normlar	8,9,10,11,12
Davranışsal Kontrol	13,14,15,16,17,18,19
Sorumluluk Duygusu	20,21,22,23
Davranışsal Niyet	24,25,26,27,28

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı	: KILIÇARSLAN, Ferhat
Uyruğu	: T.C.
Doğum tarihi ve yeri	: 22.09.2022 / Çorum
Telefon	: +90 507 869 93 21
E-mail	: frkilicarslan@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi / Rekreasyon Ana Bilim Dalı	Devam ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi / Spor Bilimleri Fakültesi	2022
Lise	Atatürk Anadolu Lisesi	2014

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2025-Halen	Erciyes Üniversitesi	Araştırma Görevlisi
2024	İstanbul Aydın Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Akgül, B. M. ve Kılıçarslan, F. (2023). Ebeveyn perspektifinden aile rekreasyonunun incelenmesi. *Journal of ROL Sports Sciences,* 4(4), 1387–1410.

Akgül, B. M. ve Kılıçarslan, F. (2023, Ekim). *Bireylerin serbest zaman temel psikolojik ihtiyaçları ve iş-serbest zaman çatışmaları üzerine bir araştırma.* 21. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi.

Yayınlar

Akgül, B. M. ve Kılıçarslan, F. (2023, Ekim). *Ebeveyn perspektifinden aile rekreasyonu incelenmesi.* ERPA International Congresses on Education 2023.

Akgül, B. M., Ayyıldız, D. T. ve Kılıçarslan, F. (2025). Aile boş zaman aktivite profili ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlilik ve güvenirlik analizi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi,* 36(1), 77-91.

Akgül, B. M., Ayyıldız, D. T., Kılıçarslan, F. ve Türkmen, E. (2025, Mayıs). *The relationship between leisure time management and perception of university sport environment: A study on Gazi University students.* 5th International Palestine Scientific Research Congress,

Aksoy, Y. ve Kilicarslan, F. (2024). Üniversite öğrencilerinin rekreasyonel aktivitelere katılım nedenleri ve boş zaman değerlendirme sürecini kısıtlayan engeller üzerine bir araştırma. *Journal of ROL Sport Sciences,* 5(4), 713-732.

Ayyıldız Durhan, T., Kılıçarslan, F., Kurtipek, S. ve Güngör, N. B. (2023, Ekim). *Rekreasyon deneyim tercihini destinasyon seçiminde bir kamping örneği.* 20. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi.

Ayyıldız, D. T., Kılıçarslan, F., Kurtipek, S. ve Güngör, N. B. (2023). Z kuşağı üniversite öğrencilerinin serbest zaman temel psikolojik ihtiyaçları ve genel öz yeterlikleri üzerine bir araştırma. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,* 28(3), 174–179.

Ayyıldız, D. T., Kılıçarslan, F., Türkmen, E. ve Akgül, B. M. (2024). Enhancing inpatient care: The impact of therapeutic recreation on emotional competence and life orientation. *International Journal of Sport Culture and Science,* 12(2), 1723.

Ayyıldız, D., T., Kılıçarslan, F., Türkmen, E. ve Akgül, B. M. (2023, Ekim). *Terapötik rekreasyonel faaliyetlere katılım durumunun duygusal beceri ve yetkinlik ile yaşam yönelimi üzerine etkisi.* 9. Uluslararası Bilim Kültür ve Spor Kongresi.

Can, T. ve Kılıçarslan, F. (2025). Takım yönetimi stratejileri ve inovasyon. S. Samur (Ed.), *Sporda yeni yönetim yaklaşımları ve inovasyon* içinde (s. 15). İzmir: Duvar

Cerit, E., Kilicarslan, F., Ayyildiz, D. T. ve Ceylan, T. (2025). Examining the effects of regular exercise on the meaning and purpose of life: A comparison of individuals with regular and irregular exercise habits. *International Journal of Eurasia Social Sciences,* 16(59), 241–254.

Çağlar, E., Kılıçarslan, F., Türkmen, İ., Yıldırım, T. ve Çamiç, F. (2024). Adventure seeking or sport engagement? A study on adventure behavior seeking and sport engagement in adult skiers. *African Journal of Biological Sciences,* 6(6), 9081–9096.

Gökgüle, E. ve Kılıçarslan, F. (2025, Mayıs). *Metaphorical perceptions of exercise among high school students engaged in regular exercise.* 17th Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi.

Yayınlar

Karaman, M. ve Kılıçarslan, F. (2023, Mayıs). *Serbest zaman okuyarak zenginleştirmenin işsel ve dijital güdülerine etkisi.* 4. Uluslararası Rekreasyon ve Spor Yönetimi Kongresi.

Kılıçarslan, F. (2023). Sustainability in recreational sports organisations. In T. Ayyıldız Durhan (Ed.), *Interdisciplinary approaches in sport sciences* (pp. 14). Ankara: Eğitim Yayınevi. ISBN: 978-625-6658-31-8.

Kılıçarslan, F. (2024). Sürdürülebilirlik kalkınma hedeflerinin beslenme boyutu. G. Ayça & A. Ç. Tunç (Eds.), *Geleceğin beslenme modelleri: Spor, sürdürülebilirlik ve yapay zekâ* içinde (s. 15). İzmir: Duvar Yayınları.

Kılıçarslan, F. (2025). Sustainability in recreation: An academic perspective. In T. Ayyıldız Durhan (Ed.), *Interdisciplinary approaches in sport science - II* içinde (s. 23). Ankara: Eğitim Yayınevi.

Kılıçarslan, F. ve Ayyıldız Durhan, T. (2023, Mayıs). *Farklı alanlardaki rekreasyonel katılımların çevre bilinci ve bireysel bir fayda olarak özerklik algısı ile ilişkisi.* 4. Uluslararası Rekreasyon ve Spor Yönetimi Kongresi.

Kılıçarslan, F. ve Ayyıldız, D. T. (2023). Environmental behaviors and ecological intelligence of university students. *International Journal of Environment and Geoinformatics,* 10(3), 93–105.

Kılıçarslan, F. ve Ayyıldız, D. T. (2024). Açık alan rekreasyonu çalışmalarına dair bibliyometrik analiz. *Tourism and Recreation,* 6(2), 235-245.

Kılıçarslan, F. ve Güngör, N. B., Ayyıldız, D. T. ve Kurtipek, S. (2023). Fitness merkezlerinde gezersek yapan bireylerde öz yeterliliğin yordamasında beden beğeniminin etkisi. *International Journal of Human Sciences,* 20(4), 694–710.

Kılıçarslan, F. ve Özant, M. İ. (2024). Examination of flow experience and enjoyment levels of physical activity in dart playing youth in terms of some variables. *Pakistan Journal of Life and Social Sciences (PJLSS),* 22(1), 6228–6239.

Kılıçarslan, F. ve Özant, M. İ. (2024). Examination of university students' environmental culture and awareness in terms of sustainability. *Pakistan Journal of Life and Social Sciences (PJLSS),* 22(1), 6240–6251.

Kılıçarslan, F. ve Özant, M. İ. (2024). Playing street basketball: The impact of physical, psychological and social benefits on sustainable activity awareness in young men. *Pakistan Journal of Life and Social Sciences (PJLSS),* 22(1), 6210–6227.

Kılıçarslan, F., Ayyıldız, D. T. ve Kurtipek, S. (2024, Haziran). *Lise öğrencilerinin sportif faaliyetlere yönelik ve serbest zaman ilgi düzeylerinin incelenmesi.* 9. Uluslararası Avrasya Spor, Eğitim ve Toplum Kongresi.

Kılıçarslan, F., Bağsoğul, B. ve Ayyıldız, D. T. (2024, Kasım). *Kayak yapan bireylerde kayak sporunun yaşam becerilerine etkisinin incelenmesi.* 22. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi.

Yayınlar

Kılıçarslan, F., Çağlayan, T. ve Şendurhan, F. S. (2024, Kasım). *Dart oynayan gençlerde dartta tavidik tutum ve rekreasyonel spor ilgi düzeylerinin incelenmesi.* 22. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi.

Kılıçarslan, F., Kurtipek, S., Ayyıldız, D. T. ve Güngör, N. B. (2023). Z kuşağı üniversite öğrencilerinin serbest zaman temel psikolojik ihtiyaçları ve genel öz yeterlikleri üzerine bir araştırma. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,* 28(3), 174–179.

Kılıçarslan, F., Özant, M. İ. ve Ayyıldız, D. T. (2024). Adaptation of the dimension of motivation cues scale into Turkish. *The International Journal of Learner Diversity and Identities,* 31(1), 1023–1031.

Kılıçarslan, F., Özant, M. İ. ve Ayyıldız, D. T. (2024). Adaptation of recreationists' constraints negotiation process for continual leisure engagement scale into Turkish. *The International Journal of Learner Diversity and Identities,* 31(1), 1038–1046.

Kılıçarslan, F., Özant, M. İ. ve Ayyıldız, D. T. (2025, Mayıs). *An investigation of university students' reasons for using cell phones during classes.* 35th ICIS: International Conference on Information Systems.

Kurtipek, S., Kılıçarslan, F. ve Ayyıldız, D. T. (2023). Sağlık çalışanlarının iş serbest zaman çatışması ve boş zaman yoluyla stresle baş etme inancının incelenmesi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi,* 6(1), 252–272.

Kurtipek, S., Kılıçarslan, F. ve Ayyıldız, D. T. (2023, Ekim). *Sağlık çalışanlarının iş serbest zaman çatışması ve boş zaman yoluyla stresle baş etme inancının incelenmesi.* 20. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi.

Öztaş, M. ve Kılıçarslan, F. (2024). Bazı zamanlar daha iyi harcanır: Üniversite öğrencilerinin demografik özelliklerinin akademik azim ve ders çalışma-boş zaman çatışması üzerine etkilerinin incelenmesi. *Journal of Global Sport and Education Research,* 7(3), 57–68.

Yıldırım, H., Ayyıldız, D. T., Gökyürek, B., Kılıçarslan, F., Baydar, A. H. Ö. ve Kaya, D. G. (2024). Change in breath: The effect of rhythm education based practices. *The International Journal of Human Sciences,* 21(4), 358–383.

Projeler

Ayyıldız, D. T., Gökyürek, B., Arıcan, H. Ö. B., Kaya, D. G. ve Kılıçarslan, F. (2024). *Ritim eğitimi uygulamalarının nefes, denge, zaman ve ritim algısı yönüyle incelenmesi.* Bilimsel Araştırma Projesi, Yükseköğretim Kurumları Tarafından Destekli, Ulusal Proje.

Türkmen, E., Akgül, M., Ayyıldız, D.T., Kılıçarslan, F. ve Demirci, M. (2024). *Kampüs rekreasyonu katılımının artırılmasının sosyalleşme ve üniversite yaşamına etkisinin incelenmesi: Gazi Kampüs Rekreasyon Mobil Uygulamanın geliştirilmesi* Bilimsel Araştırma Projesi, Yükseköğretim Kurumları Tarafından Destekli.

Yaşar, B. Ç., Doğu, G., Er, B. ve Kılıçarslan, F. (2025). *Üniversite öğrencilerinin kampüs rekreasyonu farkındalık düzeylerinin incelenmesi* Araştırma Projesi, Yükseköğretim Kurumları Tarafından Destekli.

Sertifikalar

Diksiyon, Spikerlik ve Sunuculuk, Diksiyon, Spikerlik ve Sunuculuk, Ankara, Sertifika, 29.01.2023 - 29.03.2023 (Ulusal)

Türk İşaret Dili (Tid) Kurs Programı, Türk İşaret Dili, Ankara, Sertifika, 20.03.2022 - 20.06.2022 (Ulusal)

Hobiler

Kitap okumak, Spor yapmak

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR…